

ذُكُورَيْنِ أَهِيَا

”ستایل“ سکندر

ڏکڻين اُھڃاڻُ

(شاعري)

”ستاييل“ سڪندر

”سليٽ“ اشاعتي شعبو

دانش گاه، ٽنڊو قيصر

حق ۽ واسطو ”سليت“ وٽ هٿيڪا

ڪتاب جو نالو: ڏکونين اُھڃاڻُ

موضوع: شاعري

شاعر: ”ستاييل“ سڪندر

ڇاپو: پهريون، جنوريءَ 2005ع

تعداد: پنج سؤ

ڇپائيندڙ: ”سليت“، دانش گاه، تڏو قيصر

ڪمپيوٽر لي آئوٽ: هوت ميگهوار

ٽائٽل ڊزائين: موهن لال مڪواڻا

ڪمپوزنگ ۽ ڇپيندڙ: انٽيل ڪميونيڪيشنز، 9- ممتاز مارڪيٽ،

حيدر چوڪ، گاڏي کاتو، حيدرآباد. فون: 786572

قيمت: -/150 روپيا

”سليت“ ڪتاب نمبر: ۴

All Rights reserved with "SLATE"

DUKHOIAN UHEJAN

(A Poetry Book)

By: "Satayal" Sikander

Edition: 1st, January 2005

Quantity: 500

Publisher: SLATE, Danish Gah, Tando Qaiser

Printed by: Intel Communication, Hyderabad. Tel: 786572

Computer Layout: Hot Meghwar (Intel Communications)

Title Design: Mohan Lal Makwana

Price: Rs. 150/=

ارپنا

”منصوري مسلڪ“ جي مالڪ صوفي

منصور ملڪ

جي نانءُ

۽

پنهنجي دوستن، مائٽن، ٻارن ۽ گهر واريءَ جي نانءُ
جن مون سان زندگيءَ جي هر موڙ تي پريور ساٿ نڀايو.

— ”ستايل“ سڪندر

فهرست

- 7 اعتراف (اداري پاران) آسي زميني
- 9 زندگيءَ مان ڪونه لائون سين سڪون (پنهجي پاران) "ستائيل" سڪندر
- 13 شاعريءَ جا اسان تي وڙ آهن (مهاڳ) ابو سچل
- 21 گمنام شاعر جي نيڪ نام شاعري (اڀياس) آسي زميني
- 32 گودڙيءَ ۾ لعل (رايو) منصور ملڪ
- 33 محبت، محرومين ۽ مزاحمت جو شاعر (رايو) علي احمد نظاماڻي
- 38 ذڪر دردوندي ديس جي هڪ الستي شاعر جو غلام رسول نظاماڻي
-
- 41 - غزل
- 119 - نظم
- 145 - بيت ۽ وايون
- 181 - ڏيڍ سٽا ۽ ادوها
- 199 - تراثيل، پنجڪڙا ۽ چؤسٽا

ڏکوئين اھڃاڻ، ڪلھي ڦاٽو ڪنجرو،
وڃن گوندَر گڏيون، لوڪَ نہ آچن پاڻ،
سورن اسان ساڻ، ننڍي ئي نينھن ڪيو.
(شاھ)

لا مروجہ [SLATE] لا اله الا الله
SANGAT LIBRARY AND TRANSACT EDUCATION
DANISH GAHL, TANDO QASER

سنگت لائبریری اینڈ ٹرانزفکٹ ایجوکیشن
دانش گاہ، تاندو قیصر

اداري پاران

اعتراف

”سلیٲ“ اشاعتي شعبو، دراصل ”سلیٲ“ جي مقصدن کي حاصل ڪرڻ جي سلسلي ۾، مالي معاملن ۾ پاڻ پري ٿيڻ لاءِ شروع ڪيو ويو هو، ۽ جنهن جي ابتدا تہ ماہي ”دوستي“ ميگزين جي اشاعت سان ٿي هئي، جنهن کي پڙهندڙن سٺي موٽ ڏئي اسان جي همت افزائي ڪئي هئي. (دوستيءَ جو اهو سلسلو انشاءِ الله بيهر جلد شروع ٿيندو). ان دوران ٽن پرچن بعد ڪتابن جي ڇپائيءَ جو ڪم هٿ ۾ کنيو ويو. ”سليٲ“ طرفان پهريون ڪتاب ڊاڪٽر منصور ملڪ جو شعري مجموعو ”گڏي اُس ٽڪي ڇانو“ (2002ع)، ٻيو ڪتاب ”سليٲ“ جي ٽي دوست علي احمد نظاماڻيءَ جي اخباري ڪالمن جو مجموعو ”سوچن جي صليب“ (2003ع)، ٽيون ڪتاب ٿر جي محبوب شاعر امر ساهڙ جي شاعريءَ جو مجموعو ”اکين ۾ الڪا“ (2004ع) هيو، ۽ هيءُ چوٿون ڪتاب ”ستاييل“ سڪندر جي چُونڊ شاعريءَ جو مجموعو

”ڏکڻين امڃاڻ“ آهي، جيڪو اوهاڻ کي سن 2005ع ۾ پڙهڻ لاءِ آڇي رهيا آهيون. ائين هر سال هڪ ڪتاب جو ٽارگيٽ هيستائين حاصل ڪندا رهيا آهيون؛ ليڪن اميد ته هاڻ اهو سالوار سلسلو شرطي نه هوندو ۽ وڃ ۾ پيا به ڪتاب آندا ويندا.

”ستائيل“ سڪندر ”سليٽ“ جو سرگرم ساٿي آهي ۽ هڪ حساس دل تخليقڪار هئڻ سان گڏ، ”سليٽ“ جي ٻين سماجي سرگرمين ۾ پڻ اسان جو ٻانهن ٻيلي آهي.

ياد رهي ته ”سليٽ“ N.G.Os جي طرز کان الڳ ”پنهنجي مدد پاڻ“ جي اصولن تحت پنهنجي لاءِ هن طرح جي مالي وسيلي ذريعي، پنهنجي وس آهر سماجي، علمي، ادبي ۽ انساني ڀلائيءَ جي ڪمن کي بنا ڪنهن مذهبي مت پيد جي، صوفيائي سوچ رکي سرانجام ڏيڻ جي ڪوشش ۾ رڌل آهي، ۽ اسان جو ايمان آهي ته سچ سھاري، اسان انسان دوستيءَ جي راهه هموار ڪرڻ ۾ ڪڏهن ڪين ٽڪنڊاسين ۽ ڪجهه ڪري وينداسين.

ٿورا:

ڊاڪٽر منصور ملڪ جا، جنهن هن ڪتاب جي ڏس ۾ اسان کي سڀ کان وڌيڪ، اتساهه ۽ تحرڪ بخشيو. گڏوگڏ ڳوٺ تنجو قيصر جي سماجي شخصيت، رئيس مشتاق احمد نظاماڻيءَ جي سهڪار کي به نتا وساري سگهون.

سليٽ جي دوست صوفي شوڪت، موهن مدهوش، لطيف شناس ڊاڪٽر علي نواز نظاماڻيءَ (جنهن جي صحبت ڪتاب کي عنوان ڏنو) جا پڻ ٿورا، جن چپاڻيءَ جي مختلف مرحلن ۾ مدد ڪئي- ۽ ها! پياري هوت ميگهواڙ جي سهڻي ڪي به سلام، جنهن ڪمپوزنگ دوران صبر سان اسان جي انگل آرڻ کي سنو.

- آسي زميني

زندگيءَ مان ڪونه لائون سين سڪون

زندگيءَ مان سڪون ته آهي ئي لاهيندا آهن جن کي سک ۽ سلامتيءَ جي ضمانت نصيب ٿي هُجي، باقي جت خواهشن جا ڍير لڳل هُجن ۽ ارمان اڏورا رهجي وڃن، ڇا اُنهن به ڪڏهن زندگيءَ مان سڪون لائون! ۽ جتي شاعري ڏڪن جي ذات بڻجي پيار جي حسين واديءَ جو پنڌ پڇائيندي ڦرڻ جي دڳ ۾ ٿي دفن ٿي وڃي، اُتي ڀلا زندهه رهڻ جو به حق آهي؟ ها! اُتي هڪ شاعر ٿي آهي جيڪو پنهنجا حوصلا بلند رکي، هنن انڌيرين پٿريلين راهن ۾ پنهنجي آجمل ذات جا ڏيڻا ٻاري، هڪ واڇوڙي جو وجود بڻجي، اُنهن وقت جي ويرين تي وار ٿو ڪري، جيڪي هن ديس جا، هن قوم جا، ۽ هن درياءَ جا دشمن آهن. توڙي ڇو نه وڪ وڪ تي واڳو هُجن، پوءِ به اُنهن ڪُنن ۾ جهاڳڻو ٿي پوندو، جتي اسان جي اُميدن جون پيڙيون ٻڏي ويون هُجن، ۽ اهو سڀ تڏهن حاصل ٿيندو جڏهن اسان سچائيءَ جي دامن کي مضبوط جهلي، هن ڪوڙ ۽ فريب جي بنياد تي بنايل دوکي جي ديوار سان ٽڪر نه کائينداسين، جنهن جي پردي پويان اسان جي قسمت ۽ اسان جي جيئڻ ۽ مړڻ جا فيصلو ٿيندا هُجن، ۽ اسان جي قوم اُنهن جي هٿن ۾ صرف قربانيءَ جو پڪرو بڻيل هُجي.

ڇا اوهان ناهي ڏٺو جڏهن رات پنهنجي پرنور ستارن سان صبح جي وهندڙ سَمونڊ ۾ گم ٿي ويندي آهي. ڪَٿيون ڪر موڙينديون آهن ۽ ٽيڙو هن ڊڪي ڏيس جي حد اورانگهي ڪنهن ٻئي ڏيس جي رڻ جا راهي ٿيندا هن. تڏهن وقت جو ڪو وڏيرو ۽ رشوت خور آفيسر عيش عشرت ۾ رات ڪٽيندو آهي. ڇا انهن کي اُن رات جو اهو منظر اکين جي آڏو نه ڦرندو هوندو، جتي ڪا ماءُ پنهنجي ٻارن کي صبح واري سُڪل ماني سليماني چانهه سان ڏئي، کين سمهارڻ جي ڪوشش ڪندي هن اونڌي ورهاست جي سوچ ۾ ڪيترو نه حيران هوندي! هي وقت جو وڏيرو ۽ هتان جو حڪمران طبقو، جيڪو انهن مسڪينن کان وٺ حاصل ڪري پنهنجي هڪ الڳ دنيا ۽ الڳ قانون بنائيندو آهي - جنهن قانون جي قفس ۾ هتان جو هيٺيون طبقو قيد ڪيو وڃي ٿو، ڇا اهي سڀ حقيقتون اسان اکين جي پردي پويان لڪائي صرف محبوب جي زلفن ۽ سندس ڳلن جي ڳالھ ڪريون! جتي پيار ڪرڻ ته سولو ۾ پيٽ ڏکيو ٿي پيو هجي ۽ ”اياز“ کي به اهو چوڻو ٿو پوي ته، ”ڏَوَ بنا ڍولا، ناهي ساڃاهه سُونهن جي!“

منهنجي شاعريءَ لاءِ محرڪ اهڙا ئي خيال ۽ معصوم جذبا هيا، جن مون کي ڪُجهه لکڻ تي مجبور ڪيو؛ جيڪي سڃاڻين منهنجي وجود کي ولوڙيندا رهيا آهن. باقي منهنجي شاعريءَ جو بنياد ڇاهي؟ اهو ته هڪ عام سوال آهي. ظاهر آهي ته اهو عشق آهي جيڪو ڪنهن کي شاعر ٿو بنائي ته ڪنهن کي ڪلاڪار ٿو بنائي؛ اهو ئي مجاز ڪڏهن سسٽيءَ کي پڃاري جيئن پڇي ٿو، ته ڪڏهن مومل کي ماڙين ۾ به بيچئن ٿو بنائي؛ ۽ ڪڏهن سهڻيءَ کي اوڻيڻهن اونڌاهيءَ ۾ به وچ سير ۾ سڏي، هن جي وجود کي ولوڙي ٿو! هڪ انسان اُن مجاز جي موڙ تان گذرندي جڏهن حقيقت جي درياءُ ۾ داخل ٿئي ٿو، تڏهن اُن کي ڪُنن جا ڪڙڪا ۽ چولين جي چڪ پاڻ ڏانهن ڇڪي ٿي، ۽ هو خود کي آئت ڏيندي چوي ٿو ته،

ٻڌندين ته ٻڏي ويندين، ڪوشش ته ترڻ جي ڪر!

جڏهن به ڪو اهڙو طوفان تري هن پار پوي ٿو تڏهن ڪو لطيف، سچل ۽ اياز بڻجي ٿو. باقي هن وقت جي طوفان ۾ ته ڪئين ”سڪندر“ ويا لڙهي!

اسان سڀ اُن پيڙ ۾ پيڙ جو حصو بڻيل آهيون. انهن ئي طوفان ۾ ترڻ جو رستو ڏيکاريو آهي. باقي اسان کي گهرجي ته انهن جي ٻاريل چراغ کي روشن رکون. ان کان علاوه دل چوي ٿي ته پنهنجي زندگيءَ جا حسين لمحا ۽ يادن جا عڪس هن اکرن جي آئيني ۾ اوتي ڇڏيان. پر افسوس جنهن ذهن جي باغيچي ۾ يادگيرين جا خوبصورت گل ٽڙندا هيا، اڄ اُن دماغ جي ديوار تي هن دورنگي دنيا جي دردن جي ايتري ته دز داخل ٿي چڪي آهي، جو اهي حسين يادون هڻ ڪنهن جھوني پٽ کي پاڙ کان لڳل ڪلر جيان ڇڻي ويون هجن! ۽ سمورا عڪس هڻ ته ڏنقلي آڪاش جيئن نظر ايندا هجن!

شاعر جي زندگي گلن سان گڏ انهن ڪنڊن جيان هوندي آهي، جيڪي گلن کان پهرين ٿاريءَ ۾ نڪري نروار ٿيندا هن. هي اهو 1981ع جو سال هيو جتان منهنجي شاعريءَ جي شروعات ٿي. اُن وقت هتان جو نوجوان شاعر ۽ فنڪار ”آداسي عزيز“، ڳوٺ جي ڀرسان باغ ۾، نئين عشق جي لڳل چوٽ، ۽ اُن جي پُٺاڻيءَ کان اڻ واقف عاشقن کي ماسٽر چنڊر، پسرمار ضيا، شيرل بيوس ۽ پنهنجي درد پري شاعري، کيسي مان ماڇيس ڪڍي ان جي ڌمڪ/تال تي خوبصورت انداز ۾ ڳائي ٻُڌائيندو هيو. تڏهن ڪن نوجوانن کي ڳائڻ جو شوق جاڳيو ته ڪن کي وري شاعريءَ جو- ۽ منهنجي اندر ۾ شاعري برسات کان پوءِ نڪرندڙ سُلن جيان نڪري نروار ٿي، ۽ مون پنهنجون سِتُون انهن ڪافين جي ڏنن تي ڪڇي ٿڪي وزن ۾ ”آداسي“ کي پڙهي ٻڌايون ته اُن مون کي آئت ڏيندي اڳتي وڌڻ جو چيو. پاڻ وزن بحر سمجھائڻ سان گڏ ڪُجهه طرحون به ڏنائين، جيڪي مون هن کي مڪمل ڪري ڏيکاريون ته هن کي تمام گھڻي خوشي ٿي، ۽ هن مون کي هتان جي مشهور سگھڙ ۽ صوفي شاعر اُستاد نورل نظاماڻيءَ سان متعارف ڪرايو؛ جنهن همت افزائي ڪندي علم عروض بابت وڌيڪ ڄاڻ ڏني، ۽ ائين اهو سلسلو جاري رهيو.

آخرڪار 1989ع ۾ سنڌ جي مشهور شاعر ”آسي زميني“، نواز نظاماڻي، ڊاڪٽر علي نواز ۽ آداسي عزيز جي ڪوششن رنگ لاتو، ۽ سنڌي ادبي سنگت ٽنڊو قيصر شاخ کولي وئي. مون کي به اُتي اچڻ جي دعوت ملي، جتي گڏجاڻيءَ ۾ مون پنهنجي شروعاتي شاعري پڙهي ٻُڌائي ته ٻين کان علاوه، خاص ڪري ”آسي زميني“ وزن بحر ۽ خيال تي ڳالھائيندي،

نوجوانن کي جديد شاعريءَ جي نئين انداز ۽ نون خيالن ۽ لائن ڏانهن ڌيان ڇڪايو؛ جيڪا وقت جي اهم ضرورت آهي. ان کان پوءِ وقت جي حالتن، هتان جي غربت، هتان جي پيڙا، هتان جي ماڻهن جي مسئلن (علائقائي توڙي قومي) ۽ مظلوم ماڻهن سان ٿيندڙ ناانصافين تي مبني خارجي عوامل، داخلي مشاهدن ۽ سنڌي ادبي سنگت جي هفتيوار ڪلاسن جي زير اثر منهنجي شاعري هڪ نئون رخ اختيار ڪيو؛ ۽ جنهن ڪري مون کي منهنجي قلمڪار دوستن کان تمام سٺي موت ملي جن ۾ ”آسي زميني“، اداسي عزيز احمد، صوفي شوڪت، ڊاڪٽر علي نواز، علي احمد، اشفاق احمد، شهاب الدين، غلام رسول، شاعر گل موراتي ۽ ڪهاڻيڪار عنايت لغاري (جنهن جي ڪهاڻين جو مجموعو ”تصوير جو درد“ پڻ هتان جي سنگت ڇپائي چڪي آهي) قابلِ ذڪر آهن.

آخر ۾ آئون ”سليت“ سنگت جي سڀني دوستن خاص ڪري صوفي شوڪت، آسي زميني، موهن ”مدموش“ ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڪراچيءَ کان ڪمي ايندڙ صوفي منش ڊاڪٽر منصور ملڪ جو بيحد ٿورائتو آهيان، جن منهنجي چونڊ شاعري ڪمپوز ڪرائي اوهان تائين پهچائي؛ ۽ آئون پنهنجي پڙهندڙن مان پڻ پُر اميد آهيان ته هو مون کي چڱي موت ڏيندا. آخر ۾ پڄاڻي آسي زمينيءَ جي بيت جي هن سٺ سان ته؛

”سڀن جا الله! ٻچا رکين ٻاجه سڀن.“

جيئي سنڌ!

اوهان سڀني جو دعاگو

”ستائيل“ سڪندر

تنبو تبصر

15 آگسٽ 2004ع

شاعريءَ جا اسان تي وڙ آهن*

من نمي گويد اناالحق يار مي گويد بگو،
چون نگويد چيون مرا، دلدار مي گويد بگو،
آنچه نتوان گفتم اندر صومعه با زاهدان،
بي تعاشا برسرِ بازار مي گويد بگو.

هي انهي سرمست شاعر جون شاهڪار ستون آهن، جنهن لاءِ سنڌ
جي سرموڙ شاعر شاهه لطيف چيو هو ته، ”مون جيڪا ڪُني چاڙهي آهي، ان
جو ڍڪ هيءُ نينگر لاهيندو.“ هن مست ڍڪ نه ڇا لائو پر پنهنجي ڪُني ئي
الڳ چاڙهي ڇڏيائين! جنهن جو ڍڪ اڄ تائين ڪوبه لاهي نه سگهيو آهي، ها
البت ڪوشش جي حد تائين ڪجهه چوڻ ۾ عيب ڪونهي.

جيئن ته مٿين ستن مان ظاهر آهي ته شاعر جيڪو حق جو نعرو هڻي
رهيو آهي، اهو هو شعوري طرح پاڻ نه ڇڻي رهيو آهي، يعني ”هُوَ“ ئي کيس
ڇڻي پيو ته حق جو نعرو هڻ، تون چئو ته آئون خدا آهيان! مطلب ته سڄي
جون سڄيون ستون الهامي آهن. آفاقي شاعري ٿيندي آهي ڪيي ناهي. پر
جڏهن شاعري ڪيي آهي تڏهن فقط ٽڪنڊي ٿيندي، ان ۾ نه ته خوشبوءِ

* پلوڙ شاعر سعيد ميهڙ جي غزل جي مصرع

هوندي، نه ٿي رنگ ۽ نه ٿي روح ۾ لهڻ جي سگهه. شاعري شاعري ٿيندي آهي، ان ۾ شاعر ته فقط قاصد جو ڪم ڪندو آهي، باقي چورائڻ يا ڳالهائڻ وارو ڪو ٻيو ٿي هوندو آهي.

ڪُئيءَ جو ڍڪ لاهڻ مان سڌي سنئين اها مراد وٺي سگهجي ٿي ته، لطيف اڳڪٿي ڪئي ته هن کان پوءِ به اهو سلسلو جاري رهندو. سندس دُور انديشي ته ڏسو! اڄ تائين اياز کان وٺي ستايل سڪندر تائين اها زنجير هلندي پئي اچي، جنهن جي ڏيگهه جي لاءِ مستقبل ۾ به چڱي اميد ڪري سگهجي ٿي. البت انهي زنجير ۾ ڪافي ڪمزور ڪڙيون به آهن، جن انهي زنجير کي ڪافي ڇيهو رسايو آهي.

هي نعمت هر ڪنهن جي حصي ۾ ڪانه ٿي اچي پر قدرت پاران ڪن خاص چونڊيل ماڻهن تي مهرباني ڪيل هوندي آهي. اهي ماڻهو معاشري ۾ مِس فت نظر اچن ٿا، اهي بظاهر پنهنجي پاڙي، ڳوٺ يا ماحول کان اڪثر ڪٽيل نظر رهن ٿا.

عشق، جيڪو شاعريءَ جو بچ آهي ته دُڪ درد ۽ معاشرتي ناانصافيون وري پاڻيءَ جو ڪم ڏين ٿيون. انهن سڀني شين جي ملڻ سان هڪ پختو شاعر وجود ۾ اچي ٿو، جيڪو اڳتي هلي پوري معاشري جي رهنمائي به ڪري ٿو، ته غلاميءَ جي دور ۾ ڪيترائي باغي پيدا ڪري، انهن جي تربيت به ڪري ٿو.

شاعري جتي لطيف جيان اندروني ويڙهه ڪري ٿي، اُتي سچل جيان نعرو هڻي ميدان ۾ به لهي پوي ٿي. اهو شاعر ٿي آهي جيڪو ملائيت جي ڪنڙي خلاف، انهن جي مزاحمت به ڪري ٿو ته ڍال بڻجي، انهن کي روڪي به ٿو، ۽ ڪوڙين فتوائن تي عمل ڪرائڻ کان اڳ اٿندڙ ٻانهن کي ڪَٻي ڦٽو ڪريو ڇڏي.

مولانا رومي چيو هو ته، ”شاعري جزواست از پيغمبري“، يعني شاعري پيغمبريءَ جو حصو آهي. اها ڪهڙي شاعري آهي جيڪا پيغمبريءَ جو حصو آهي؟ انهيءَ تي غور ڪرڻ سان پتو پوي ٿو ته اها شاعري، جنهن ۾ پوري عالمي انسانيت جي صحيح رهنمائي ڪيل هجي، جنهن جي پڙهڻ سان انسان پاڻ کي هر مذهبي متبذ ڪان مٿاهون سمجهي، ۽ منجهس شعور پيدا

ٿئي؛ ۽ پوءِ هو پوري عالمي انسانيت لاءِ سوچي- اهڙي ئي شاعريءَ لاءِ چيو ويو آهي ته شاعري پيغمبريءَ جو حصو آهي.

ٽنڊو قيصر شهر، جيڪو ٻن مکيه رستن (شيخ پرڪيو ۽ ميرپورخاص روڊ) جي وچ ۾ آباد آهي، سو شروع کان ئي لڪل ڇپيل رهيو آهي؛ جو اڪثر ڪري خط لکڻ مَعلَ ڌيان سان ايدريس لکڻي پوندي هئي ته متان خط ڪيڏانهن گم نه ٿي وڃي! پر اڄ هتان جي شاعرن ۽ اديبن ان کي اهڙو ته مشهور ڪيو آهي، جو لفافن تي اڪثر رڳو ”پوسٽ آفيس ٽنڊو قيصر ضلعو حيدرآباد“ لکيل هوندو آهي؛ نه ڪي واپه نه ڪي تعلقو، پر خط پهچيو وڃن! انهيءَ جو مکيه ڪريڊٽ ته آسي زمينيءَ ڏي وڃي ٿو، پر سنڌي ادبي سنگت ٽنڊو قيصر ۽ ”سليٽ“ به مان لهن.

”سليٽ“ اشاعتي شعبي ٽنڊو قيصر جو هيءُ چوٿون ڪتاب آهي (ان کان اڳ ”سليٽ“ جو اشاعتي شعبو دوستي مڱڙين جا ٽي پرچا ڪڍي چڪو آهي)، جيڪو اوهان جي هٿن ۾ آهي. هن صاحب ڪتاب شاعر سڳوري کي جڻيو ته مقامي سگهڙن، پر نڀائي وڌو ڪيو سنڌي ادبي سنگت ٽنڊو قيصر.

”ستائيل“ سڪندر جيتوڻيڪ اڄ به ڪيترن لاءِ نئون نالو آهي، جنهن جو سبب هن پاران نه ته ڪنهن رسالي ڏانهن شاعري موڪلڻ، ۽ نه ئي ڳوٺ کان ٻاهر ڪنهن ادبي پروگرام ۾ شرڪت ڪرڻ آهي؛ پر سندس شاعري ڪنهن به ٻرندڙ جبل کان گهٽ ڪانهي، جنهن جو آهائ پڙهندڙ کي پوريءَ طرح پنهنجي اثر هيٺ آڻيو ڇڏي. علم عروض ۽ چند تي عبور رکندڙ هيءُ شاعر تقريبن سڀني عام صنفن تي طبع آزمائي ڪري چڪو آهي.

معاشرتي طور هيءُ شاعر هيٺئين وچولي طبقي سان تعلق رکي ٿو، جتي مسئلن جا انبار آهن. غربت، بيروزگاري ۽ خودڪشيون آهن. جتي کاڌي پيئي جي شين کان وٺي معدني وسيلا ۽ قدرتي وسيلا پهچ مان نڪرندا وڃن. جتي بن قاسم کان وٺي ڌارين جي يلغار مقامي ماڻهن کي ڇپندي وڃي، جتي افغان انقلاب جو سڄو ڦوڳ سنڌ ۾ اڇلايو ويو هجي، ۽ جتي سنڌ جو ساهه درياءُ بادشاهه به ساڻو ٿي پيو هجي، اُتي هڪ شاعر پيڙهه ۾ نه ڏانهي ته جلي

هري وڃي. اتي ان جو دانهن هڪ فطري عمل آهي، ڇاڪاڻ جو هو پاڻ کي روڪي نه سگهندو؛

تمري ڪالاباغ نهي پيو،
۽ هي ٿل ڪئنال نهي پيو،
ڇا جي لاءِ چئو وڌيرا،
تو آ رکيو چپ جو روزو!

**

سند سان ايڏي ٺڳي ڇا لڻه ڀلا؟
دل ڪرسيءَ سان لڳي ڇا لڻه ڀلا؟
هينئن به ٿيندو هونءَ به ٿيندو ٿيو نه ڪجهه!
پيا هئن خالي جهڳي ڇا لڻه ڀلا؟

**

ڇا لڻه وڻين وڪامي، ڇو ٿو پرين سلامي؟
توڪي چوان چنيسر، يا ڪو چوان حرامي!
تو آه سر جھڪايو، تو قوم کي لهايو،
سونهين نه ٿي ”ستائيل“ توکي اها غلامي.

ستائيل پنهنجي شاعريءَ ۾ توڙي عام ڪچهريءَ ۾ زندگيءَ تي گهڻو ڳالهائي ٿو. زندگي ڇا آهي؟ ڇو آهي؟ وارا سوال هر شاعر جيان هن جي دماغ ۾ به گهمندا رهيا آهن. صدين کان ماڻهو زندگي ۽ موت تي سوچيندو رهيو آهي. زندگي ڪيئن گهارجي؟ ۽ ڪيئن گذري پئي؟ ان ۾ جيئري انسان جو ذاتي عمل دخل ته نه هئڻ جي برابر آهي!

زندگي آهي ڊرامو آدمي ڪردار آ،
ڪو وڪامي ڪو وٺي پيو هي دنيا بازار آ،
جنهن تي شاعر ٿو لکي ۽ جنهن کي ڳائي ڳائڻو،
آدمي اسٽيج تي چڻ گيت آ گفتار آ.

**

زندگي گذري وڃي جي پيار ۾،
 ٻيو ڀلا گهرجي به ڇا سنسار ۾.

**

آدمي هرڪو ائين ويندو رهيو،
 پر انهن جا مسئلا رهيو وڃن.

**

زندگي آ ويس بدلائڻ لڳي،
 جلد پيريءَ جا وڳا پائڻ لڳي!
 سوچ کي ويڙهي ويون هن سرحدون،
 هاڻ هرڪا آس ايندائڻ لڳي.

**

زندگيءَ ۾ ڌار پئجو ٿا وڃن،
 جن جڏي ڪاٺي پراڻي پت هجي،
 ڪونه ٿو ماضي ڪڏهن موٽي اچي،
 بس انهيءَ جا عڪس رهجو ٿا وڃن،
 زندگيءَ ۾ ڌار پئجو ٿا وڃن.

اڪثر صحت جي ڪمزور حالت هوندي به هن همت نه هاري آهي.
 ننڍي عمر ۾، بغير سهاري جي چڙهڻ، پٽين ۽ وڻن تي چڙهي ويندڙ ڪنهن
 سرڪس جي رانديگر جيان لڳندو هو. ننڍي وڏي راهه ۾ مٿان کان پاڻ
 اڇلندڙ ۽ ڪافي وقت پائڻيءَ جي اونھائيءَ ۾ ٽپي ڏئي گم ٿيندڙ هن جوان جو
 سٺن تاروئن ۾ شمار ٿيندو هو.

ننڍين ننڍين حرڪتن سان پاڙي وارن کي تنگ ڪندڙ ۽ اسڪول کان
 گوهيون هڻندڙ کي جڏهن عشق جي چوٽ لڳي، تڏهن سڀ حرڪتون وسري
 ويس! نه ته اها اڇل اڇلان رهي، نه ڪنهن کي تنگ ڪرڻ ۽ نه ئي باقاعديءَ
 سان واهڻ ۾ وهنجڻ، بس رڳو يار جي يادگيري ۽ انهيءَ سان ملڻ سندس

زندگيءَ جو دائرو بڻجي رهجي ويو؛ ۽ ائين شاعري سانوڻ رُت ۾ برسات کان
پوءِ جبلن کي چيري نڪرندڙ سُلن جيان، هن جي رڳ رڳ مان ڦٽي نڪتي - ۽
اڄ هيءُ شاعريءَ سان سرهو، ساڻو ۽ آباد آهي؛

وضو ڪندي اوچتو، تنهنجي ياد وري،
ٻانهون ويون وسري، پهچي پيرن تي ويس.
**

دل چوي ٿي پيو سموري زندگي تو تي لکان،
مان تہ پنهنجي خوبصورت شاعري تو تي لکان.
**

سونهن کي ٿو سدا عشق سجدا ڪري،
ديوتا تون پرين! مان پوڄاريءَ جيان.
**

ساراه ڪيان ڪنهن جي، توکي آ بڻايو جنهن،
يا ڳالهه ڪيان تنهنجي؟

هر شاعر، ٻئي جي پير ۾ چيندڙ ڪندو به پنهنجي پير ۾ محسوس
ڪندو آهي. معاشرتي ان برابريءَ جي ڪري لوڪ تي ٿيندڙ ظلم، هو پاڻ تي
محسوس ڪندو آهي. دوا لاءِ رهندڙ بيمار يا مانيءَ لاءِ ڪڇندڙ هٿ ڪيس
جمهوري وجهن ٿا. هن صاحب ڪتاب جي شاعريءَ ۾ انهن دردن، سورن ۽
دانهن جو ذڪر ڀرپور نموني ڪيل آهي. ڪيترين ئي جاين تي هو پاڻ سان گڏ
پڙهندڙن کي به روٽاڙيو ڇڏي؛

تنهنجي خوشيءَ جي مون کي دعوت قبول آهي،
منهنجا تہ عمر سمورا ان ۾ شريڪ آهن،
تو کي خوشيون به اربين پر سي ڏليون مون ناهن،
اڳواٽ ڪيئن چوان مان باقي فضول آهي،
تنهنجي خوشيءَ جي مون کي دعوت قبول آهي.
**

خواهشون رهجي ويون سڀ کالم جون،
 منهن سيالتي ڏي کڻي ڪهڙو وڃان،
 مان ته نيرن جو پيو سوچيان اڃان،
 تون ملهائين پيو خوشيون نئين سال جون،
 خواهشون رهجي ويون سڀ کالم جون.
 **

ڪيڏو ته بکيو آهي! پيو ماس پٽي پنهنجو،
 ايندو ته بکيو آهي!
 **

ڪوڏر ڪلهي تي کڻي، سوچي پيو مزدور،
 هي سڀ مون لاءِ سور، آخر ڪنهن خلقيا هتي؟

منهجي چڪتاڻ سبب ٿيل رتوڇاڻ، اشرف المخلوقات جو ڪنڌ شرم
 کان ڄمڪو ڪري ڇڏيو آهي. اٽمي هٿيارن جي ٺهڻ کان اڳ مذهبي انتها
 پسنديءَ جو هٿيار لکين سسيون لاهي چڪو آهي. آءٌ سمجهان ٿو ته ان جي
 تباهيءَ جا آثار جيترا ننڍي کنڊ ۾ آهن، اوترا شايد ئي ڪنهن ٻئي کنڊ
 ۾ هجن!

ماڻهو مذهب مٿ ۾، مذهب ماڻهوءَ مٿ،
 ڪيڏي وڏي جُٺ، ماڻهن مذهب سان ڪٿي!
 **

ماڻهو مذهب لاءِ مرن، مون لاءِ پيٽ ڌرم،
 مون کي بک ڀڙم، سيڪاريو سنسار ۾.
 **

نه ڪي پيٽ سٺي نه شيعو ڏسي ٿو،
 هتي بک سڀ جا ڌرم ٿي ڌڻاري.
 هي منبر تي ملون پري پيٽ پنهنجو،
 وري ڊپ جهنم جا ڏٺي ٿو ڊڄاري.

شاعر جي حساسيت ته ڏسو! هو شيشي جي گلاس کان به وڌيڪ
نازڪ آهي؛

پويٽ جي ڀرڻ کان به نرم خواب اسان جا،
راهن ۾ پيو چار تون ڪنڊن جو وچائين!
**

احساس ڪٿي آهي؟ تُو ڳالهه ڪري هرڪو،
پر قياس ڪٿي آهي؟

ڏيڍ سٽو، جنهن جو مطلب آهي ته $1 + \frac{1}{2}$ يعني هڪ جوڙيان آڏو، ان
کي بلڪل صحيح لکت ۾ اسان جي هن شاعر ٿي لکيو آهي. يعني پهرين
پوري سٽ پوءِ اڌ سٽ، خبر ناهي ڇو اهو خيال هن کان اڳ ڪنهن سينيئر،
توڙي جونيئر شاعر کي نه آيو! بهرحال ڏيڍ سٽي جي صحيح لکت يا هئيت
جو اعزاز به هن ڏانهن وڃي ٿو.

هن مجموعي جي عنوان تي ڏاڍو بحث هليو. هي بحث تقريبن مهيني
کان هلندو رهيو. جنهن ۾ آسي زميني (پبلشر)، ڊاڪٽر منصور ملڪ (جنهن
کي هي ڪتاب اڀريو ويو آهي)، ستايل سڪندر (شاعر پاڻ) ۽ صوفي
شوڪت سرگرم رهيا. آخرڪار آسي زمينيءَ جي عنوان ”دُکوئین اُھیاڻُ“ تي
اتفاق ٿيو.

آخر ۾ هڪ چڱي خواهش ته، جيئن ڇپائيءَ جو مرحلو، جيڪو
محترم موهن ”مدموش“ ۽ آسي زمينيءَ جي ڪاوشن وسيلي انتهائي سهڻي
انغاز سان پورو ٿيو آهي، تيئن مارڪيٽ ۾ پهچڻ کان پوءِ ڪپٽ وارو مرحلو به
شال ڪاميابي ماڻي.

هيءُ شاعر ”سليٽ“ جي گهر جو شاعر آهي، جنهن کي اسان توري
ٽڪي پوءِ اوهان تائين پهچايو آهي، ۽ جنهن لاءِ اسان پر اميد آهيون ته هيءُ
سنڌ جي موجوده دور ۾ ڪرندڙ شاعريءَ کي سهارو ڏيندو. اسان اها ضمانت
پڻ ڪئي سگهون ٿا ته هن جي پڙهڻ سان نه ته اوهان جو وقت زيان ٿيندو ۽ نه
ٿي پئسو.

— ابو سچل

جمال هائوس، تنجو قيصر

2004-7-24ع

“ ”

پر ڪيڏي حيرت ۽ افسوس جي ڳالهه آهي جو، فن کي مذهبي ادراڪ جي سونمن سان سنواري عوام دوستيءَ پيدا ڪرڻ وارو تصور رڪنٽر فيلسوف - فنڪار، پنهنجي مذهبي ادراڪ ۽ خانداني عقيدن جي ٽڪراءَ جي ور چڙهي ويو، ۽ دلشڪستگيءَ ۽ ويڳاڻپ جو شڪار بڻجي آڪٽوبر 1910ع تي گهراڻن مُنهن ڪري نڪتو، ۽ 6 نومبر 1910ع تي هڪ ريلوي اسٽيشن جي پليٽ فارم تي مثل حالت ۾ مليو! ايئن هڪ عظيم ڏاهو، ”مذهبي ادراڪ“ وسيلي فن کي پرکيندڙ ۽ پرچاريندڙ مختلف مذهبي عقيدن جي جانبدار ۾ پيڙجي، فرار جي راهه اختيار ڪري، ”نيٺ ڇا ڪجي؟“ واري سوال جو ڦندو پنهنجي ڳچيءَ ۾ وجهي ٿو ڇڏي-! ۽ يقينن موت جي آخري هڏڪيءَ ويل به سندس مائڪين ۾ ان سوال جو ڪُنڊو کُٽل هوندو، ۽ سندس ڪٿن ۾ صدين جي ان

پر ڪيڏي حيرت ۽ افسوس جي ڳالهه آهي جو، فن کي مذهبي ادراڪ جي سونهن سان سنواري عوام دوستيءَ پيدا ڪرڻ وارو تصور رڪنڌر فيلسوف - ٺڪار، پنهنجي مذهبي ادراڪ ۽ خانداني عقيدن جي ٽڪراءَ جي ور چڙهي ويو؛ ۽ دلشڪستگيءَ ۽ ويڳاڻپ جو شڪار بڻجي آڪٽوبر 1910ع تي گهٺاڻ مُنهن ڪري نڪتو، ۽ 6 نومبر 1910ع تي هڪ ريلوي اسٽيشن جي پليٽ فارم تي مثل حالت ۾ مليو! ايئن هڪ عظيم ڏاهو، ”مذهبي ادراڪ“ وسيلي فن کي پرکيندڙ ۽ پرچاريندڙ مختلف مذهبي عقيدن جي جانبدار ۾ پيڙجي، فرار جي راهه اختيار ڪري، ”نيٺ ڇا ڪجي؟“ واري سوال جو ڦٽندو پنهنجي ڳچيءَ ۾ وجهي ٿو ڇڏي-! ۽ يقيني موت جي آخري هڏڪيءَ ويل به سندس مائڪين ۾ ان سوال جو ڪٺيو کٽل هوندو، ۽ سندس ڪٽن ۾ صدين جي ان

سوال جو پڙاڏو هوندو، جيڪو اڄ تائين هر دؤر جي مذهبي توڙي فلسفيانه رڻ پٽن ۾ گونجندو رهي ٿو!

ان جي آبهٽ ارسطوءَ (322-384 ق. م) فنِ شاعريءَ بابت پنهنجي ڪتاب ”بوطيڪا“ ۾ لکي ٿو ته، ”شاعري يا ته زبردست فطري صلاحيت جي مالڪ مائهوءَ جو ڪم آهي، يا پوءِ ان جو، جيڪو صحيح الدماغ نه هجي. پهريون شخص حد کان وڌيڪ حساس هوندو آهي ۽ پويون عالمِ جذب ۾ رهندڙ.“ ساڳئي ڪتاب ۾ تخليقي حسن بابت راءِ ڏيندي چئي ٿو ته، ”حسن توازن، تناسب ۽ مربوط ڪل ۾ جزن جي فطري ترتيب جو نالو آهي.“ ارسطو افلاطون جي ان نقطه نظر سان به سميت ناهي ته ”هي دنيا اصلي دنيا جو نقل آهي ۽ فن وري نقل جو به نقل آهي.“ پر ارسطوءَ جي بقول، ”هيءَ دنيا ئي اصل دنيا آهي ۽ ان جو نقل فن آهي. ليڪن ان کي جيئن جو تيشن نقل ڪرڻ اعليٰ فن ناهي، فنڪار جو ڪم فطرت جي حسن ۾ معنيٰ تلاش ڪرڻ ۽ ان منظر کي معنيٰ سميت نقل ڪرڻ آهي، ۽ ان ۾ ئي فن جو ڪمال آهي.“ مطلب ته نالساءِ فن جي سلسلي ۾ مذهبي جان، صلاحيت يا ادراڪ يا مذهب شناسيءَ تي زور ڏئي ٿو، ته ارسطو فطري سونهن/ سوجهه بوجهه، صلاحيت يا ادراڪ تي زور ڏئي ٿو، ۽ مذهب شناسيءَ جي جاءِ تي فطرت شناسيءَ کي اهميت ڏئي ٿو. جنهن لاءِ هو چئي ٿو ته فطرت شناسي مائهوءَ ۾ حساسيت پيدا ڪري ٿي. ٻئي پاسي جيڪڏهن ڏسجي ته مذهب شناسي مائهوءَ کي شعور ته ضرور بخشي ٿي، پر اهڙو شعور هڪ دائري تائين ئي محدود هجي ٿو. ليڪن فطرت شناسي مائهوءَ کي جيڪو شعور يا آگاهي عطا ڪري ٿي، ان جو ذريعو جيئن ته تخليقڪار جي فطري حساسيت آهي، تنهن ڪري اهڙي حساسيت جو بخشيل شعور ڪنهن به دائري جو باندي ناهي؛ پوري ڪائنات يا خارج سندس حسي صلاحيت باعث، وجدان وسيلي سندس داخل ۾ ظهور پذير ٿي وڃي ٿو... ۽ جنهن جي داخل ۾ سمورو خارج موجود هجي، اهو بجا طور ڪامل شخص سڏجڻ لائق آهي.

هر مذهب پنهنجي جوهر ۾ هڪ مخصوص دائري اندر رهي عملي زندگيءَ جا بنياد فراهم ڪري ٿو، ۽ ان دائري کي اورانگهڻ واجب السزا جرم تصور ڪيو وڃي ٿو؛ جنهن جو تاريخ ۾ سڀ کان وڏو مثال حضرت حسين

بن منصور حلاج رح آهي. ڇا منصور کي مذهبي ادراڪ حاصل نه هو؟ لارڻب هو صاحب ادراڪ هيو، ۽ ان ادراڪ جي بدولت ئي کيس معلوم ٿيو ته هيءُ مذهب جو دائرو ته تمام ننڍڙو آهي، هن ۾ ته فقط عام ماڻهو ئي رهي سگهن ٿا. هو ته پنهنجي دؤر جو Genius خاص ماڻهو هو. هُن لاءِ اُن دائري کان ٻاهر نٿي اڳتي جي ادراڪ جا مڙي دروازا کليل هئا، ۽ هو جڏهن انهن کليل دروازن کي عبور ڪندو ان حد تي پهتو، جتي زمان و مڪان جو ڪوبه سنڌو نه رهيو هو، ۽ جڏهن اتان جو احوال، جيڪو کيس محدود عقل وارن عام ماڻهن آڏو آشڪار نه هو ڪرڻو، سو سڀي وٺو، تڏهن جاهل عوام پنهنجي دؤر جي ڏاهي، صاحب عقل و مذهبي ادراڪ انسان کي ديوانو/ باغي قرار ڏيئي، قهر جي نار تي چاڙهڻ بعد ڳترا ڳترا ڪري سندس ساڙيل سرير جي خاڪ به اُٿاري ڇڏي! ۽ بيشڪ اهڙو موت سقراط توڙي منصور پاران جي شان لائق آهي. هوريس (65-8 ق. م) اهڙن غير معمولي (Extra ordinary) ماڻهن يا شاعرن لاءِ لکي ٿو ته، ”شاعرن (اصحاب شعور) کي اهڙو حق حاصل آهي ته جيڪر هو چاهين ته پاڻ کي ماري چڙين. اهڙي شخص کي بچائڻ، جيڪو بچڻ نه چاهيندو هجي سا ڳالهه کيس قتل ڪرڻ وانگر آهي.“ لاشڪ سقراط يا منصور پاران، زندگي ۽ موت جو مشاهدو تمام ويجهڙائيءَ سان ڪري ڏنو هو، ۽ هنن پنهنجي جيئري ڪٿين پيرا مري وري جيئري ٿي پوڻ جو بار بار آنيو۽ حاصل ڪيو هيو. تنهن ڪري انهن لاءِ پنهنجي مرده سوسائٽيءَ ۾ موت قبول زندگيءَ سان پيار برابر هيو... تنهن ته هو اڄ به زنده آهن.

ان بحث ۾ اڳتي وڌڻ کان اڳ ٿورو ويچارو ته هڪ عام توڙي خاص ماڻهو، جو ڪجهه Observe يا Percieve ڪري ٿو، يا خارجي توڙي داخلي طور جو ڪجهه محسوس ڪندي پوڳي ٿو، ان پوڳنا جي عملي توڙي علمي اظهار جي کيس آزادي ميسر آهي؟ اها ٻي ڳالهه آهي ته تخليقي سگه سموريون بندشون توڙي پنهنجي اظهار جي ڪانه ڪا صورت آوس ڳوليو لهي؛ ۽ اها تخليقي سگه ڪنهن به مذهبي ادراڪ جي محتاج ناهي هوندي، جنهن کي تالستاءِ مرحال ۾ ان جو پابند بنائڻ گهري ٿو؛ تنهن ڪري اهو سندس فڪري مغالطو آهي ته فن مذهبي ادراڪ جو محتاج آهي! مذهبي

ادراک کان انکار ناهي، لیکن ڪنهن تخليقڪار جي تخليقي سگه جو راز منجهي ادراک کانسواءِ فطري ادراک ۾ سمایل آهي. اچو ته ان ڏس ۾ صاحبِ ڪتاب ”ستایل“ سکندر کان پڇون، جيڪو جواب ۾ چئي ٿو،

نه ڪي پيٽ سٺي، نه شيعو ڏسي ٿو،
هتي بک سڀ جا ڌرم ٿي ڌاري.

یا

اڳ آنڊن جي اجهائڻ واسطي،
مذهب جي پابندي پلجي وئي.

ڪير سائنس اتفاق ڪري يا اختلاف، پر ستایل سکندر جو ان معاملي ۾ تالستاءِ کي اهو ئي جواب آهي. سندس خيال موجب،

پاڻ کي ٿي جو نه آ سمجهي سگهيو،
سو خدا جي ذات تي سوچي پيو!

هر ساڃاهه وند تخليقڪار لاءِ بنيادي عنصر خود آگهي يا پاڻ سڃاڻڻ (Self perception) آهي، جنهن پاڻ سڃاتو، تنهن پرينءَ (خدا) سڃاتو، بقول ستایل،

يار ”ستایل“ پري ته ڪونهي،
پاڻ منجهان ئي ڳول هتي!

يقينن خدا شناسيءَ کان اڳ خود شناسي ضروري آهي، ۽ اهڙي شناس محبت جو مذهب ٿي بخشي سگهي ٿو؛ نه ڪي هي زماني جا ان ڳڻپ مذهب، جن ماڻهو منجهائي تاريخ جا ورق رت - هالا ڪري ڇڏيا آهن... ان ڏس ۾ ”ستایل“ ڇا ٿو چئي،

اسان جو شهر ساڳيو آ، اسان جا گهر جدا آهن،
ائين ئي روز پيا گڏجون، تڏهن پي فاصلا آهن!

بڻايا ڇا نه بڻخان، هتي انسان پوڄا لئ،
سڀن جو ڌار مذهب آ، الڳ سڀ جا خدا آهن!

وري دس کيس ڪيڏو ٿيو، ائين ٿڙيون پيا راھن ۾،
 ”ستايل“ آس جا پنڇي، الاءِ ڪنھن ڪٿا آھن؟

آس جا پنڇي ڪنھن ڪٿا آھن؟ اھو سوال بظاھر ”ستايل“ پاڻ کان ٿو
 پڇي، پر اھو سوال اسان سمورن لاءِ آھي؛ ۽ ان جي جواب طور ھر ڪنھن وٽ
 پنھنجا پنھنجا دليل ھوندا. پر ھڪ ڳالھ کان ڪوبه انڪار نہ ڪري سگھندو
 تہ، ھر دؤر جي فطرت شناس ماڻھوءَ جي من - پٿر تي ڪيترا ئي آس جا
 پنڇي لھندا رھيا آھن، جن کي ڪڏھن مذھب تہ ڪڏھن سياست جي
 ڪوڙڪيءَ ۾ ڦاسائي، نہايت بيحديءَ سان وقت جي مذھبي - سياسي
 سگھارين ڏرين ڪٺو آھي. حيرت جي ڳالھ تہ اھا آھي جو ٻئي ڌريون
 ڳالھيون وري بہ انساني پاڻيڇاري ۽ اظھارِ راءِ جي آزاديءَ جون ڪنديون
 رھيون آھن! ان قول و فعل جي تضاد کي اسان جو تخليقڪار اجمو ھنن لفظن
 ۾ ٿو اگھاڙو ڪري؛

بند پھري ۾ پکي چو ٿو ڪرين؟
 ڇڏ تہ پنھنجي جوڙ سان اُڏري وڃي!

”ڇڏ تہ پنھنجي جوڙ سان اُڏري وڃي!“ ھن مصرع کي سونھن،
 تخليقڪار وٽ موجود محبت جو جمالياتي ادراڪ ٿي بخشي ٿو، نہ ڪي
 مذھبي ادراڪ. دواصل ذات ۽ ذاتءَ جو اھو تخليقي جھان محبت جي جمالياتي
 ادراڪ جي بنيادن تي ٿي بيٺل آھي. مذھبي قدر (Values) بجا طور انساني
 ڀلائيءَ سان واسطو رکن ٿا، پر عالمي سطح تي اھي ڪٿي نہ ڪٿي ھڪٻئي
 سان ٽڪراءَ ۾ ضرور اچن ٿا؛ جنھن سبب ماڻھن درميان ڦرمن جون ديوارون
 کڙيون ٿي پون ٿيون. پر محبت جي مذھب جا قدر آفاقي آھن. اھي نہ فقط
 ساري ڌرتيءَ جي انسانن کي قريبتر ڪن ٿا، پر پوري ڪائنات تي ان جو
 اطلاق ٿئي ٿو. روزِ اول کان محبت ٿي ڪائناتي ھر آھنگي ۽ توازن جو محور
 رھي آھي. اھو حُسنِ ترتيب و توازن ”ڪُن فيڪون“ جي جوھر ۾ موجود
 آھي. جنھن فرمان جو محرڪ پڻ بلاشڪ اھا ئي محبت آھي. مذھب انفرادي
 حيثيت رکي ٿو، ليڪن محبت اجتماعي اھميت جي مالڪ آھي. تنھن ڪري
 مذھبي قدر جامد آھن پر محبت جا قدر (Values) غير جامد، سدا متحرڪ ۽

وهندڙ پاڻيءَ جيئن آهن. مذهب طيءَ شده، حتمي ۽ مڪمل قاعدن تي مدار رکي ٿو، جن ۾ ڪنهن ڦيرڦار جي گنجائش (اجتهاد جي حڪم هوندي به) نه هئڻ برابر آهي؛ پر محبت پنهنجو رستو پاڻ ٺاهي ٿي، ۽ پاڻ تي ڪي به خارجي بندشون نٿي برداشت ڪري؛ تنهن ڪري محبت هر دؤر ۾ (زمان و مڪان جون حدون اورانگهي) شين کي پنهنجي نظر سان ڏسي، انهن بابت راءِ جوڙڻ جو اختيار رکي ٿي؛ جنهن کي آفاقيت جو درجو حاصل آهي. محبت کي اوهان ڪنهن به منطقي / استدلالِي دائري ۾ بند نٿا ڪري سگهو. هڪ شاعر به جيئن ته محبت جي مذهب جو پوئلڳ هوندو آهي، تنهن ڪري هو پنهنجي تخليقي فڪر ۽ رويي ۾ منطقي بجاءِ وجداني هوندو آهي، ۽ نتيجن تي بابت چئو ۽ چڱو تصور ڏئي ٿو؛

ٻار جي معصوم چهرِي کي ڏسي،
ٿي خدا جي روبرو پهچان آ.

خدا کي منطقي يا استدلالِي انداز ۾ ڪنهن به ريت بيان نٿو ڪري سگهجي. ڇو ته خدا کي منطقي انداز ۾ ثابت ڪرڻ لاءِ جيترا دليل ڏئي سگهجن ٿا، اوترا دليل ان جي ابتڙ پڻ پيش ڪري سگهجن ٿا. ليڪن محبت جو ادراڪ اوهان کي وجدان جي اهڙين وادين جو ستر ڪرائي سگهي ٿو، جتي خدا سان اوهان روبرو سنمڪ ٿي سگهو ٿا؛ ۽ اوهان کي ان جي ثابتيءَ لاءِ ڪن به هٿ نوڪين منطقي دليلن جي ضرورت نه پوندي. رڳو اندر جي اک کولڻي پوندي، جنهن جي روشنيءَ ۾ هڪ معصوم ٻار جي چهرِي جي مٺي مُرڪ تي حسنِ ازل کي عيان ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي؛ بشرطيڪ اوهان وٽ اها اندر جي اک يا قوتِ ادراڪِ جماليات يا عشق جي عطا ڪيل وجداني سرمستي موجود آهي. ٻئي طرف صاحبِ عقل و خرد جي خيaban جي گلن جون جدا جدا سڳندون، اوهان کي الرجيهءَ ۾ مبتلا ڪري، حقيقت کان ٿيڙي به سگهن ٿيون؛ بقولِ ستايل؛

مت، عقل ۽ سياڻپ ڇاجي؟
جڳ کي سمجهيو ڏاهن ڇاهي؟

ساڳيءَ ريت لطيف سرڪار فرمائي ٿو؛

گھنگھريا گھن - ڄاڻ، ٿوڙهي مَتِ مَٺاين،
ويا گڏجي ويرَ ۾، پيا مَنمن مھراڻ،
اڳيان پويان ٿاڻ، ويا ويچارن وسري.
- گھاتو

يا

ڪوھ ٿو ڪاڳر ڪورئين؟ وينو وڃائين مَس،
دُور تَتائين دَس، اکر جِٺائين جُڙيا.
- يمن ڪلياڻ

ٿوڙي جو شاھ سائين: علم ظاهري ٿوڙي باطنيءَ جو وڏو ڄاڻو ۽ پارکو هيو، پر عشق کان خالي علم جي مالڪ ملڻ ۽ قاضين جي پت پٿري ڪندي حقيقي علم، جيڪو حضرت عشق عطا ڪري ٿو، تنهن جي اهميت ۽ افاديت تي زور ڏئي ٿو. ساڳي ڳالهه اسان جو هيءُ ذات ڌڻي پڻ پنهنجي مٿئين شعر ۾ بيان ڪري ٿو، ته سواءِ عشق جي مڪتب (جتان حقيقي عقل جا اکر يا ڏاهپ جڙي ٿي) ٻي هر درسگاه مان پرايل عقل، مت ۽ سيالپ ذريعي جڳ ٿوڙي جيون جو ڳجهه نٿو لهي سگهجي. اهڙيءَ طرح سندس شاعري پنهنجين ڪلاسيڪي قدرن ۽ روايتن سان جڙيل رهي، جديد شاعريءَ تائين جو سندس سفر طيءَ ڪري، پنهنجي دؤر جي سماجي شعور کي ساڃاهي پنهنجو مقام ماڻيو آهي.

”ستابل“ سڪندر ڪنهن به روايتي درسگاه جو سَنَد يافتہ ناهي، ليڪن کيس مڪتبِ عشق جي شاگرد هئڻ جو شرف حاصل رهيو آهي؛ ۽ سندس هيءُ تخليقي ڪارنامو ان جو ئي نتيجو آهي. ان مان اها حقيقت پڻ عيان ٿئي ٿي ته ڪنهن به ذات ڌڻيءَ لاءِ صاحبِ علم هئڻ ضروري ناهي، البتہ کيس عرفانِ ذات ۽ عشق جو عطا ڪيل سماجي شعور هئڻ لازم آهي. جنهن جي ثبوت طور سندس هن شعري مجموعي مان ڪوڙ سارا شعر مثال طور پيش ڪري سگهجن ٿا، جيڪي نه فقط عصري تقاضائن پوريون ڪن ٿا، پر ادبي حوالي سان مختلف تحريڪن جا عڪس پڻ منجهن جڳهه جڳهه

تي ملن ٿا؛ مثلاً رومانيت، قوميت، ويدانت يا تصوف، تجرديت، وجوديت وغيره، انهن مان نموني طور ڪجهه مثالي شعر هيٺ ڏجن ٿا؛

ڳل تي ڳوڙها، خواب اڌورا،
آخر پاتو اکين چاهي؟

ڳالم ٿوري يا گمڻي پر پاڻ ۾،
ڪنهن طريقي معاملو نبري وڃي.

لفظ ڀٽڪن پيا ڪٿي آهي اياز؟
اڄ به جذبن کي ڪويءَ جي آ تلاش.

ذري ڳالم ٻڻي جي ڪنن تي پُڄائن،
اسان جي جماعت ۾ اهڙا به آهن!

پَراون تي ڪهڙيون ميارون ڪرين ٿو؟
خبر پڻي ته پيرن ۾ پنهنجا به آهن!

هان سنڌوءَ جو وڃي نالو بچيو،
تون وڃائين وقت پيو تڪرار ۾!

هن کي ضمير ڪهڙو؟ هن کي ڪي ٿي ڪُسي!
هن قوم جو ته دشمن، آ سنڌ جو وڏيرو.

هي اُٿيرو اڄ به ساڳيو آ مگر،
ٿو لٿن لٿ روز بدلي چال پيو!

تون ته سنڌوءَ جي ڪرين پيو ڳالم پر؛
سو هتان جي ”ڪانرن“ پيلي ڇڏيو.

مٿيان سمورا مثالي شعر سندس غزلن مان کڻيل آهن، پر هن تقريباً سمورين مروجہ شعري صنفن سان ڀرپور نڀايو آهي. سندس نظمن ۾ ”سازش“، ”اسين سڀ اڃا“، ”سندو“، ”سنڌ نامو“ قومي حوالي سان شاندار نظر آهن. سندس ڪي نظم مثلاً ”عجب آ ڪهاڻي“ ۽ ”امن جو گيت“ ته نصاب ۾ شامل ڪرڻ جوڳا آهن. ”ستائيل“ سڪندر جي هن شعري مجموعي ”دُکوئینِ اَمِجَا“ ۾ غزل، نظم، تراثيل، پنجڪڙا، چؤستا، بيت، وايون، ڏيڍ سٽا ۽ آدوها (شعري صنفون) موجود آهن. ڏيڍ سٽو، جيڪو پنهنجي هيئت ۾ حضرت شيخ اياز ۽ جي ڏيڍ سٽي کان مختلف طور لکيل آهي، ان بابت آءُ اهو چوندس ته ان صنف جي خالق جي جوڙيل هيئت بنسبت ”ستائيل“ جي لکيت يا گھاڙتو وڌيڪ قابل قبول آهي. ڇو ته ڏيڍ سٽو پنهنجي بيھڪ/هيئت ۾ ”ڏيڍ سٽ“ جي صورت ۾ ائين ئي مناسب ۽ منطقي لڳي ٿو، جيئن هن صاحب لکيو آهي؛ ۽ اها ئي حقيقت سندس لکيل صنف ”آدوهي“ سان پڻ لاڳو ٿئي ٿي، جنهنجي هيئت پڻ تبديليءَ جي اهڙي ئي انداز جي متفاضي آهي.

”ستائيل“ سڪندر هونءَ ته مڙني شعري صنفن سان سٺو نڀايو آهي، پر غزل ۽ پنجڪڙي کي سعيد ميمڻ کان پوءِ ستايل ئي سونهن ڏئي سگهيو آهي. سندس پنجڪڙا پڻ ٻين صنفن وانگر فني توڙي فڪري طور مضبوط بنياد رکن ٿا، پر پنجڪڙي جي هيئتي ضرورت مطابق منجهس فڪري تسلسل سان گڏ، فني بيھڪ جي مدد ۾ پهرئين سٽ جو آخري سٽ طور ورجاءُ نهايت ئي مڻ موهيندڙ آهي. هيٺين پنجڪڙن ۾ ڪافي حد تائين وجوديت (Existentialism) جو ڌيڪ ملي ٿو؛

اي چوڪرا! اڃا تون ننڍڙو ته ٻار آهين،
 ڇا جي تڪڙ لڳي آ توکي وڏي ٿيڻ جي؟
 پنهنجي ته پيءُ وانگي جلدي جڏي ٿيڻ جي!
 ڪهڙو ڀلا ٻڌا تون ڌرتيءَ تي ٻار آهين؟
 اي چوڪرا! اڃا تون ننڍڙو ته ٻار آهين!

نپايون پيا اڃا هن کي، گلي جو هار بڻجي وئي!
 نه ساڳي سا رهي هائي، حقيقت هوڏ ۽ هِنستي،
 هلي وئي آهڻ مان سا جواني موج ۽ مَستي،
 نه چاهيندي به اڄ آخر حياتي بار بڻجي وئي،
 نپايون پيا اڃا هن کي، گلي جو هار بڻجي وئي!

—

موت جهڙي چيز هي ڪائي نه آ،
 زندگيءَ جي ٿو ختم پيڙا ڪري،
 پير پنهنجا ٿو جڏهن جنهن وٽ پري،
 هت رهڻ لاءِ ڪوبه هنڌ جائي⁽¹⁾ نه آ،
 موت جهڙي چيز هي ڪائي نه آ.

يا وري سندس هيٺيون ڏيڍ سئو پڙهو:

آپڪ لهي ويندي، انسان جڏهن مرنڊو؛
 سڀ ٿڪ لهي ويندي.

هيٺين چؤسٽن کي پڙهي اسان جي ووت وٺندڙن توڙي ڏيندڙن کان
 علاوه، ويچارڻ سياسي ورڪرن کي پڻ ويچارڻ گهرجي؛

سنڌ سان ايڏي لڳي ڇا لڻه پلا؟
 دل ڪُرسِيءَ سان لڳي ڇا لڻه پلا!
 هيٺن به ٿيندو، هونءَ به ٿيندو، ٿيو نه ڪجهه!
 پيا هڻن خالي جهڳي ڇا لڻه پلا؟

—

ڇا ڇڏيندي باهه جت آهي پري،
 ڪاٺ ڇا پر لوهه پي ويندو ڳري،
 فرد مرندا فرد ڄمندا پيا هتي،
 پر نه ڄمندي قوم جا ويندي مري.

(1) جائي = سڄ نه (سنڌ جي اترئين علائقي جي ٻوليءَ جو لفظ)

”ستايل“ سکندر جي شاعريءَ تي لکڻ لاءِ، جيڪر وقت اجازت ڏئي ۽ پڙهندڙ جي مجبوريءَ جو احساس نه رهي ته گهڻو ڪجهه لکي سگهجي ٿو، جيڪو شاعر ۽ سندس شاعريءَ کي سمجھڻ ۾ مددگار ٿي سگهي ٿو. پر وقت جي تقاضا اها ئي آهي، ته وڌيڪ تجزيي لاءِ پڙهندڙن کي دعوت ڏئي پڄاڻي ڪجي، ڇو ته اڄ جو پڙهندڙ بلاشڪ باشعور ۽ چڱي مٺي جي ساڃاهه رکندڙ آهي.

ليڪن آخر ۾ بينجامن فرينڪلن جا سدا حيات لفظ لکڻ لازم لڳن ٿا، جنهن جي بقول؛

”جيڪر چاهيو ٿا ته مري، سڙي، ڳري ڪپي وڃڻ بعد اوهان کي وساريو نه وڃي، ته پوءِ يا ته پڙهڻ لائق ڪجهه تخليق ڪريو، يا لکڻ لائق ڪي ڪم ڪريو.“

- ۽ آئون سمجهان ٿو ته ”ستايل“ سکندر پنهنجي زندگيءَ ۾ بينجامن فرينڪلن جي قول تي عمل ڪندي، پڙهڻ لائق جو ڪجهه تخليق ڪيو آهي، سو کيس مٿي پڄاڻا ياد رکڻ لاءِ ڪافي آهي. باقي جيستائين لکڻ لائق ڪنهن ڪم ڪري وڃڻ واري صلاح جو تعلق آهي، ته اُن ڏس ۾ پڻ اسان منجهانئس مايوس ناهيون.

- آسي زميني

”سليٽ“، دانشگاه/منصوره آستانو،
تنبو قيصر، ضلعو حيدرآباد.
جمعو 26 نومبر 2004ع

گودڙيءَ ۾ لعل

ٽنڊو قيصر سان منهنجو رشتو شروع کان وٺي اهڙو ئي رهيو آهي، جهڙو پنهنجي اباڻي ڳوٺ پڊعیدن سان۔ پر هيءَ ڳالهه سن 2002ع جي آهي، جڏهن منهنجو شعري مجموعو ”ٿڌي اُس ٽڪي چائو“ ڇپائيءَ جي شروعاتي مرحلن ۾ هئو. ڪتاب جا پروف پنهنجي لائق دوست، ٻوليءَ جي ماهر تاج جويو جي حوالي ڪيم، جنهن جي مصروفيت مون کي ٽنڊو قيصر ۾ هڪ نئون دوست بخشيو.

تاج جويي ڪتاب جا پروف آسي زمينيءَ جي حوالي ڪيا، جنهن سبب مون کي ٽنڊو قيصر ۾ هڪ اهڙو دوست ۽ آستانو مليو، جنهن جي مزاجاً مون کي غير شعوري طور تلاش هئي. اهو آستانو، جنهن کي ”سليت“ دانش گاهه ٽنڊو قيصر سڏيو پئي ويو، تنهن منهنجو مذڪوره ڪتاب ڇپي پترو ڪيو ۽ جتي جي ادبي دوست مون کي ڪراچيءَ جي ٽڪ لاهڻ لاءِ ماحول فراهم ڪيو. خاص طور ڊاڪٽر علي نواز نظاماڻي، آسي زميني، ستايل سڪندر، صوفي شوڪت، اشفاق احمد، فيصل فقير ۽ نورل فقير وغيره. چند ئي ملاقاتن دوران مون محسوس ڪيو ته ”سليت“ جي گودڙيءَ ۾ جيڪي گوهر لڪل آهن تن مان هڪ گوهر ناياب ”ستايل“ سڪندر به آهي. جنهن جي شاعري ٻڌي مون کي اڄ جا نالي چڙهيا شاعر ڄامڙا نظر ايندا آهن.

هن پيري ”سليت“ اشاعتي شعبي پاران سندس شعري مجموعي جي ڇپائيءَ جو ٻڌي مون کي دلي راحت ملي، اها ٻي ڳالهه آهي ته سندس پاران ڪتاب جو انتساب منهنجي نانءُ ڪرڻ واري رمز منهنجي لاءِ سواليه نشان آهي. اهو صاحب ڪتاب جو ذوق نظر آهي جو مون جهڙي فقير منش شاعر کي ايڏي وڏي اعزاز لائق ڄاڻائين.

منهنجي دُعا آهي ته شال ”ستايل“ ۽ ”سليت“ جي ساٿين جي تخليقي صلاحيتن جي سگهه، سنڌ ۽ دنيا وارن لاءِ چوٽڪاري جو ذريعو بڻجي.

منصور ملڪ

ڪراچي

محبتن، محرومين ۽ مزاحمت جو شاعر

انساني فطرت ۾ ذهني پيڙاءَ ذريعي اندر جيڪا احساساتي پيچ ڊاهه ٿئي ٿي، تنهن جا داخلي ۽ خارجي ٻه پهلو هوندا آهن. خارجي پهلو ذريعي ڪنهن انسان کي جسماني طرح اينءَ ڏئي ان کي ذهني طرح ان حد تائين پهچايو وڃي ٿو، جنهن سان اندر جو غصو بغاوت جو روپ وٺي ٿو. جڏهن ته داخلي پهلو ۾ انسان جسماني طرح آزاد هوندي به روحاني طرح قيد هوندو آهي. جنهن ۾ اندر جا احساس ٻرندڙ جبل جي لاري وانگي هڪ وڏي سگهه جو روپ وٺي، مختلف صورتن ۾ ظاهر ٿيندا آهن، جنهن جي نتيجي طور ڪي انسان سماج ۽ مذهب کان باغي بنجي ويندا آهن. ڪي علامه آءِ آءِ قاضي ۽ عرفان مهدي واري آتر هٿيا واري واٽ جي چونڊ ڪندا آهن، هڪڙا ڌاڙيل بنجي ٻيلا وسائيندا آهن، ته ڪي وري اندر جي ٻرندڙ باهه کي ادب ۽ شاعريءَ جو روپ ڏئي، دونهي جون لاتون ڪڍي سماج ۾ پنهنجي حيثيت جو تعين ڪندا آهن، پر اهو دونهون ڪو ڪهڙ جي ڪاٺيءَ وارو سامهه کي ٻڙسائڻ وارو نه، بلڪه اگريٽيءَ وارو هلڪو، فضا کي معطر ڪندڙ انسان دوست دونهن هوندو آهي.

انساني حيات جي باري ۾ جڏهن سائنس جو ڪتاب کولي ٿو، تڏهن انسان جي ارتقا جو سفر پٿرن جي دؤر کان شروع ٿيندڙ -ٻالايو زنجي ٿو،

جنهن ۾ اڳئين انسان کي حيوان سان تشبيه ڏيڻ کان پوءِ وقت جي ڪلھن تي سفر ڪندي، ڪنھن مقام کي انساني ارتقا جي مڪمل هئڻ جي اھيآن طور فل اسٽاپ لڳائي، اسان جي نصابي ڪتابن ۾ اھو جملو لکيو ويو تہ: ”ائين انسان پنھنجي اصولوڪي يعني ھاڻوڪي شڪل ۾ اچي ويو.“

اڄ هن وقت، جنھن مقام کي 21 هين صديءَ جو نالو ڏنو ويو آھي، ڪجهه دير پنھنجون مڙئي جسماني ۽ ذهني سرگرميون ھڪ طرف رکي ڪو ديوانو پرھ ڦٽيءَ ويل اڀرندڙ سج جي پھريئن ڪرڻي کان اھو سوال پڇي ٿو تہ، ’ڇا انسان واقعي ھڪ مڪمل انسان بنجي ويو آھي؟‘ جنھن تي ڏينھن جي پڇاڙي ويل اھوئي ڪرڻو لھندڙ سج جو آخري ڪرڻو بنجي، بنا ڪو جواب ڏيڻ جي آفت جي ھن پار ھليو ٿو وڃي! جنھن کان پوءِ وري ھو ساڳيو سوال، آڌيءَ رات ڪنھن سندر ناريءَ جي ان ڪاري رڻي جيان نظر ايندڙ آسمان تي، تہ تہ ڪنندڙ ستارن کان پڇي ٿو، جنھن تي معصوم ٻار جيان مرڪندي نظر ايندڙ ستارا پاڻ ۾ سرگوشيون ڪرڻ لڳن ٿا! جن ديواني جي اھڙي عجيب سوال تي ڪلندا ھجن! ايتري ۾ چنڊ کي بلڪل ويجھو رھندڙ ۽ وڌيڪ چمڪندڙ ستارو ديواني سان مخاطب ٿئي ٿو، ”تو وارو انسان جيتوڻيڪ ظاھر ۾ مڪمل آھي، پر اندر ۾ ھو اڃا تائين اڌورو آھي، ۽ شايد اڳتي لاءِ بہ اڌورو ئي رھي. اونداهين راتين ۾ سندس ڪلور ڏسي، ڏينھن جو وڌيڪ ڪجهه ڏسڻ جي سٺ ٿي نہ سھي سگھندا آھيون، ۽ اھو ئي سبب آھي جو اسان رات جي پڇاڙيءَ جي پھر جي پڇاڙيءَ تي وقت جون واڳون سج جي حوالي ڪري ھليا ويندا آھيون.“

اھو چئي اھو ستارو وڌيڪ چمڪي مرڪڻ لڳندو آھي. ان کان پھرين جو جواب حاصل ڪندڙ ديوانو ڪجهه وڌيڪ چئي، ايتري ۾ ڪٿان ڪنھن طرف کان ڪو آوارھ ڪڪر اچي، ستاري جي مٿان پردو ائين اچي وڃي ٿو، جيئن ڪا شرميلي ناري ڪنھن ڳيروءَ ڏانھن پيار جي پھرين ٺھار ٺھارڻ کان پوءِ، ڪجهه شرم مان ۽ ڪجهه ناز مان چھري کي رڻي جي پردي ۾ لڪائي ڇڏيندي آھي.

ھونئن تہ سماجي لحاظ کان ڪيترائي انسان جانبدار وڃ ۾ جيئن ٿا، پر ھر انسان جسماني طرح ھڪجهڙو ھئڻ جي باوجود روحاني طرح ھڪ ٻئي

کان مختلف آهي. هڪڙن جي اڳيان جيئن عياشي آهي ته ٻين جي لاءِ مجبوري؛ ڪن لاءِ زندگي نعمت آهي ته ڪن لاءِ سزا! جيتوڻيڪ ڀاڳ جي پلائيءَ/برائيءَ وارو فرق ان ڏينهن کان ئي شروع ٿي وڃي ٿو، جڏهن ڪو ٻار حڪمران جي محل ۾ اڪ کولي ٿو، ته ڪو هاريءَ جي جهڳڙ اندر! دراصل ان وقت ئي طبقاتي فرق جي نمونڌر ديوار جو بنياد پئجو وڃي، ۽ پوءِ اها ديوار هر نئين ايندڙ ڏينهن سان وڌيڪ اوچي ٿيندي ويندي آهي.

طبقاتي حوالي سان احساس محروميءَ جو شڪار نوجوان ڪلا وائ ڳولڻ چاهي ٿو، جنهن تي هلي هو ان منزل تي پهچي، جتي طبقاتي فرق سندس آڏو گوڏا کوڙي ڇڏي. اهو سوچي هو پنهنجي اندر لڪل صلاحيتن کي استعمال ڪرڻ لڳي ٿو، ته خبر پئي ٿي ته سندس اندر ۾ ذات جي رائي پڻ گهر ڪيو ويٺي آهي؛ جنهن کي راضي ڪرڻ سان هو پنهنجو مقصد مائپي سگهي ٿو ۽ تڏهن نوجوان جي وڌيڪ تڙپ ڏسي، اها ذات جي رائي مٿس مهربان ٿي پئي ٿي؛ ۽ ائين هڪ Ordinary انسان Extra Ordinary بنجو وڃي. پوءِ حاصلات واري منزل تي پهچي طبقاتي فرق کي هڪ نوڪر سان اڏائي ڇڏي ٿو. اصل ۾ اسان جي نام نهاد معاشري ۾ سماجي قدر، انتهائي گهٽيا درجي تي هٿڻ سبب، ظاهري ڏيک وڌيڪ ڏسڻ سان ئي ڪنهن جي حيثيت جو تعين ڪيو ويندو آهي. جڏهن ته ان جي ابتڙ ڪنهن به قسم جو ڪردار [عمل] ئي اصل ۾ انسان دوستيءَ جي قدر جو تعين ڪندو آهي. جيڪڏهن ان جي ڪردار ۾ اثر ۽ اعليٰ ڳڻ آهي ته هو بلڪل پنهنجي عظمت جي رتبتي جو لائق آهي. پر هتي ڪنهن طويل بحث کان هٽي ڪري صرف اهو ٻڌائڻ ٿو چاهيان، ته جڏهن ڪو ڪمزور وجود پنهنجي ڪنهن اعليٰ صلاحيت وسيلي پنهنجو هڪ مقام ٺاهي وٺي ٿو، تڏهن ان جي اها حيثيت ان وڏيري جي پٺ کان سڙ پيرا وڌيڪ هجي ٿي، جنهن کي سندس حيثيت ورثي ۾ ملي ٿي. اسان جي معاشري جي هزار خرابين مان هڪ خرابي اها پڻ آهي، جنهن ۾ حيثيت جي خيرات ورثي ۾ ڏني ويندي آهي— پر اهو سڀ ڪرڻ لاءِ کيس داخلي طرح وڏا ڪشالا ڪڍڻا پوندا آهن. اندر جي احساسن کي لفظن جو روپ ڏئي، ڪنهن سُن ٿي ويل سماج کي پنهنجي ڪاوش وسيلي ذات جي

گرمي ڌڻي هڪ نئون روح ڦوڪڻو پئي ٿو، جيڪو اڳتي هلي شعور جي اهڙي شمع روشن ڪري ٿو، جيڪو مستقبل جي نسل جي رهنمائي ڪرڻ لڳي ٿو. مزن کي خبر ناهي ته سڪندر پنهنجو تخلص ”ستائيل“ ڪيئن ۽ ڇو رکيز آهي، پر جڏهن ڪجهه وقت جي لاءِ ان لفظ تي سوچان ٿو ته اندر ئي اندر کيس داد ڏيڻ لڳان ٿو. بظاهر ڪشي اهو هڪ عام لفظ نظر اچي ٿو پر پنهنجي گهراڻيءَ ۾! اهو هڪ طويل معنيٰ خيز مطلب رکي ٿو. ڏٺو وڃي ته دنيا ۾ رهندڙ تقريبن هرڪوئي انسان ڪنهن نه ڪنهن جو ستائيل آهي. ننڍي ٽيمر جي پٺير ڪنهن رٿابنديءَ جي ٺهيل آڏين آڏين گهٽين ۾ راند سان گڏ شرارتون ڪندڙ ڪالم جو ٻالڪ ۽ اڄ جو ۴۰۰۰۰۰ ٻارن جو پيءُ سڪندر ”ستائيل“، سماج جي هيٺين طبقي سان تعلق هئڻ ڪري، پنهنجي طبقي جي ٻين نوجوانن وانگي جيتوڻيڪ شهر ۾ هڪ غير معروف ماڻهو هو، پر جڏهن کان ذات جي رائيٽي مٿس راضي ٿي، تڏهن کان کيس ان منزل جي واٽ ملي وئي، جنهن تي هلي ڪري هو پنهنجي ذاتي ۽ قومي احساس محروميءَ جو اظهار ڪرڻ لڳو. نه رڳو ايترو بلڪه اڃا اڳتي، هن، غاصب قوتن جي ٺاهيل ٽڪسات مٿان احساسن جي بارود سان ڀريل لفظن سان وڏا وار ڪيا.

ستائيل جي فني زندگيءَ کي جيڪڏهن هڪ جملي ۾ سمائجي ته پوءِ ان کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو خوبصورت جملو چڙندو، ته سڪندر محرومين جي احساسن مان جنم وٺندڙ پيار ۽ مزاحمت جو اهو شاعر آهي، جنهن پنهنجي محبوب ۽ پنهنجي سنڌ کي هڪ ئي نظر سان ڏٺو آهي، ۽ بغير ڪنهن لالچ جي، اونداهين راتين ۾ ذات جا ڏيئا روشن ڪيا آهن. ”ستائيل“ سڪندر پنهنجي ننڍڙي وجود اندر جسماني طرح ڪمزور، پر روحاني طرح سگهارو نظر اچي ٿو، ان ڳالهه ۾ ڪوبه وڌاءِ ناهي ته سڪندر مون کي شهر جي ان وياڄ خور واپاريءَ کان وڌيڪ عظيم لڳي ٿو، جنهن جو دين ڌرم صرف دولت گڏ ڪرڻ آهي، ۽ جنهنجي لاءِ هو مسڪين ۽ اهوڻهن کي قرضن جي ڪوٽن ۾ قابو ڪري ٿو.

بلاشڪ تومن جي تخذيب، ثقافت، تاريخ ۽ ٻوليءَ جا وارث اديب ۽ شاعر ئي هوندا آهن، جيڪي بي ضرر (ڪنهن کي نقصان نه ڏيندڙ) هئڻ جي باوجود ڪال ڪوئرين اندر واڙيا ويندا آهن. هنن لاءِ سندن سچ وڏو ڌرم

بنجي ويندو آهي. جڏهن هڪ اشاري سان توڻن جا منهن ڪوليندڙ جنرل نهايت هيٺين طبقي سان تعلق رکندڙ ڪمزور شاعر جي ڪنهن هڪ سٽ جي سٽ سمي نه سگهندا آهن، ۽ جڏهن ڪنهن جا ٻول ڪنهن آمر جي ننڊ ڦٽائڻ لڳندا آهن، تڏهن ان مهل، ها بلڪل ان ئي مهل هڪ قوم پنهنجي تاريخ جو سنهري باب لکڻ لڳندي آهي؛ ۽ اُهي مزاحمتي ڪردار، عظمت جي اوچائين تي نظر اچڻ لڳندا آهن.

جيتوڻيڪ اٺون شاعر ناهيان جو ”ستائيل“ سڪندر جي شاعريءَ جي بحر وزن جي حوالي سان ڪجهه ڳالھائي سگهان، پر هڪ ڳالھ طئي آهي ته سندس خيالن جي گهرائي ۽ لفظن جي معنيٰ جي وسعت سبب، کيس نئين ٽهيءَ جي شاعرن جي فهرست ۾ شروعاتي نمبرن ۾ رکي سگهجي ٿو. ممڪن آهي تمام گهٽ ڇپجڻ ڪري ”ستائيل“ سڪندر سنڌ وارن لاءِ نئون هجي، پر سندس خيالن جي اوچائي ۽ شاعريءَ جي ٽيڪنيڪ تي مڪمل گرفت، ”ستائيل“ سڪندر کي اڄ جي نام نهاد نامور شاعرن کان مختلف نه، بلڪ تمام گهڻو مختلف ۽ الڳ ڪري ٿي. سڪندر جو هيءُ مجموعو، جنهن ۾ لفظن جي صورت ۾ پيار جا اُهي گل آهن، جن جي سرهاڻ تمام جلد سنڌ جي هر ڪنڊ ۾ ڦهلجي ويندي، ۽ ان کان سواءِ سنڌ جي مزاحمت واري شاعريءَ ۾ هڪ نئون ۽ موثر آواز پڻ شامل ٿي ويندو؛ ها، بلڪ هي اُها ئي منزل آهي جنهن جا خواب هر شاعر ڏسڻ لڳندو آهي.

ڪنهن دانشور ڪيڏي نه خوبصورت ڳالھ چئي آهي ته پنهنجا لفظ ته هر ڪوئي ڳالهائيندو آهي، پر عظمت اُن ۾ آهي جو اوهان جا لفظ ٻين جون زبانون ڳالهائڻ لڳن.

— علي احمد نظاماڻي

تنبو ٽيمر

8 سيپٽمبر 2004ع

ذڪر درد وندي ديس جي هڪ الستي شاعر جو

اسان جي هن (ستايل) سڪندر جو نالو رومانوي معنيٰ رکي ٿو، پر تاريخ ۾ هڪ سڪندر اهڙو به ٿي گذريو آهي، جنهن هزارين سال اڳ مغرب ۽ مشرق کي ستائي ماريو هو، ليڪن اها هزارين ورهيه اڳ جي دؤر جي ڳالهه هئي، هي اڄوڪي دور جي سڪندر جي ڳالهه آهي. مون کي اهو اتفاق حاصل آهي ته اٺون به ساڻس گڏ هن دؤر جون عقوبتون برداشت ڪري رهيو آهيان. اڄوڪو سڪندر هن دور جي عقوبت کي پنهنجي خوبصورت شاعريءَ جي ملائن ۾ پڙهي ان جي هڪ تاريخ رقم ڪري رهيو آهي. ان حوالي سان مٿس جيڪا ذميداري عائد ٿئي ٿي، سا هو چڱيءَ ريت انجام ڏيئي رهيو آهي، ان ڪري پڙهندڙن کي ڪتاب پڙهڻ کان پهرين اهو ذهن نشين ڪرڻ کپي ته هي سنڌ ۾ هڪڙو اهڙو شاعر آهي، جنهن ايتريڪنجيشن بنگلن يا روالونگ چيئر تي ريمي تيمزراتي شاعري نه ڪئي آهي، پر هن سڀ ستم ذاتي طور پوڳي لکيز آهي. اوهان کيس روبرو ڏسڻ سان به ان جو اندازو لڳائي سگهو ٿا.

اتفاق سان ”ستايل“ ان دور جي پيداوار آهي، جنهن ۾ سنڌ پنهنجن ۽ ڌارين جي بي رحم ڪرتوتن سبب پوڳي رهي آهي. ”ستايل“ اهڙي وقت جو شاعر آهي، جو جنهن ڌرتيءَ تي هو رهي پيو سان ناانصافيءَ جي تاريخي دؤر مان گذري رهي آهي. گذريل ڪن ڏهاڪن کان شهرن اندر لساني ويڙهه ۽ اندرون سنڌ لٽ مار جو چچ نامي کان وٺي هيستائين ڪوبه مثال نٿو ملي. ”ستايل“ جي شاعري انهن سمورن ضررين مان ڳاڙهسري ٿي نڪتل شاعري آهي. تنهن ڪري جتي اوهان کي معشوق جون اداون ملنديون، اتي هن جي شاعريءَ ۾ هن دؤر جي اها پيڙا به ملندي جنهن هن جو روح رهڙيو آهي، ۽ جيڪو عذاب هن پنهنجي اکين سان ڏسيو ۽ وجود تي وسايو آهي. پڙهندڙن کي اهو هرگز وسارڻ نه گهرجي ته شاعري ۽ شاعر جي

زندگيءَ سندس تهذيب ۽ دؤر جي ترجمان هوندي آهي. سندس شاعريءَ ۾ جيڪڏهن توهان کي ڪٿي به ڪو عيبو لفظ يا ست نظر اچي ته ائين هرگز نه سوچجو ته اها شاعر ۾ ڪا خامي آهي. بلڪ هي اها ڪيفيت آهي جيڪا تخليقڪار جي اندر پيدا ٿيل نفرت جو هڪ انداز ۽ اظهار آهي. بهترين شاعر هميشه سنجيده ۽ حساس رهيا آهن. وقت ۽ حالتن جي درد ناڪيءَ کي بيان نه هر انسان ڪري ٿو، ليڪن پنهنجن پنهنجن لفظن ۾ - لکنڌڙ ۽ عام ماڻهوءَ ۾ اهوئي فرق آهي جو قلم ڪار ان کي چيري ٽاڙي ان کي اهڙو سبق ٿو بڻائي، جو اهو سدا لاءِ مثال بڻجو وڃي. ستايل جو مثال شاهه سائينءَ جي هن ست جيان آهي. ”جائيس تان سور، سامايس تان سک ويا“. اهو ئي سبب آهي جو هن پنهنجي شاعريءَ ۾ هر طرح جي قومي المين کي رقم ڪيو آهي. جتي چور ۽ ڀاڻاريڪار ڪروڙن ۾ ڪيڏن ۽ معتبر ليکجن، خوني معاشري جا آئيڊيل بڻجي وڃن ۽ خود معاشري ۾ 90 فيصد نئون نسل حرام جي پيسي مان پليل هجي، ۽ جتي جا پنج وقت نمازي، حاجي ۽ زوار ڪوڙا قسم ۽ ڪلما پري ڪن... ٿورن لفظن ۾ جتي رڳو گڏهه نوازيل هجن، اتي ستايل جي شاعريءَ ۾ ”ڪامان پڇان پڇاران، اُڇان ۽ لوڇيان“ ڪانسواءِ ٻيو ڇا ٿو ملي سگهي!

سنڌي سماج هن وقت هڪ طرف پنهنجي ئي اندر ۾ تعصب ۽ نفرت، هڪٻئي خلاف بي سبب منافقت ۽ ڪارو - ڪاري ۽ مڪاري، ڪارنهن، سڳاوتي ۽ ٻين جمالت وارين اجاين گهڻيه رسمن کي زنده رکڻ لاءِ ٿيندڙ قبائلي ويڙهه واري انتهائي اندوڻاڪ دؤر مان گذري رهيو آهي، ته ٻئي طرف سنڌي قوم ايتري بي حس ٿي ويئي آهي جو ماءُ، پيءُ سنڌي هوندي به اولاد سان اوڀري ٻولي ڳالهائين ٿا؛ سندن اولاد ته سنڌي ڄاڻي ٿي ٿٽو! انهن حالتن ۾ ستايل سڪندر جهڙو شاعر سنڌ جي ڪيفيت جي ڪهڙن رخن ۽ پهلوئن تي پنهنجي شاعريءَ جا پها رکي؟ اهو ڪنهن ننڍي ته ڇا ليڪن وڏي شاعر لاءِ به شايد ئي ممڪن هجي. تنهن ڪري هن پنهنجي قلم جي نوڪ کي باز جي چنڊ جيان ٽيڙو ڪري شاعري لکي آهي. سندس شاعريءَ جو اهو ئي ڪمال آهي، جو اها ڪنهن بيمار کي ويڄ جيان ۽ ڪنهن رهن کي آئيني جيان منهن ۾ لڳي ٿي. اهو ئي سبب آهي جو هن ڪتاب ۾ شاعر بدعنوان جا بُت ۽ نقاب کولي، سندن بڪيا اڏيڙي ڇڏيا آهن. اهو سڀني پڙهندڙن لاءِ هڪ نئون ۽ انوکو پاسو آهي، ڇو ته هن کان پهرين شاعريءَ ۾ اهو سڀ

ڪجهه يا ته علامتي انداز ۾ لکيو ويو آهي، يا وري ان کي پنهنجي نام نهاد ڀرم جي پاسداري خاطر ايترو اڃاگر نه ڪيو ويو آهي. ليڪن هتي شاعر ان کي عام فئم لفظن ۾ واضح طرح بيباڪيءَ سان اڃاگر ڪيو آهي. منهنجي نظر ۾ سنڌ ۾ انڙا ڪيترائي گمنام شاعر آهن، جن جي شاعري ڏاڍي ديهه دليريءَ سان لکيل آهي؛ ليڪن افسوس جو ان کي اشاعت ذريعي منظر تي آڻڻ جو جگر ڪنهن به پبلشر وٽ ڪونهي. ستايل جي شاعريءَ ڇپجڻ جا ڀڻ اسان کي پري پري تائين ڪي آثار به نظر ڪونه ٿي آيا، پر چوڻا آهن ته رب راضي ته سڀ راضي، ۽ نيٺ رب پاڪ هن ستايل جي زخمن تي پها رکيا. ان ڏس ۾ ڊاڪٽر منصور ملڪ ۽ ”سليٽ“ سٺ بئس لھڻي، جنهن هن نيڪ ڪم کي تڪميل تي رسايو.

ستايل جي زندگيءَ تي خاڪو لکڻ کان پهرين اندر سوچڻ ضروري آهي ته ستايل ڪهڙي طبقي جو فرد آهي. بقول ڪنهن ڏاهي جي ته طبقا فقط به هوندا آهن هڪ بکيو ۽ ٻيو سڪيو. بدقسمتيءَ سان اسان جو طبقو پهريون آهي. بدعنوانيءَ جي هن دور ۾ انساني قدرن جي ڏاڍي بي رحمائي طريقي سان پائمال ٿي رهي آهي. سڪيتي کي هائي بکيتي جو ذرو به احساس نه رهيو آهي. هائوڪي تمذيب، شينهن، بگهڙ، گڙ، لڙڙ ۽ سوئر کي ته هڪ ئي تب ۾ پاڻي پياري ڇڏيو آهي، ليڪن هڪري زيڀاريءَ لاءِ ڪو پئڻ به پاڻي پيئڻ لاءِ محفوظ ڪونهي!

ڪتاب ڇپجڻ هر ڪنهن غريب ليکڪ جو وڏو خواب رهيو آهي. سنڌ جا ڪيترا ناميارا ليکڪ سموري زندگي لکندا رهيا، ليڪن حياتيءَ ۾ ڪتاب ڇپجڻ ۽ مڃتا جي آسن ۽ اميدن جي خوابن ۾ حياتي پري ڪري، هميشه لاءِ رڻ بنا راهي بڻجي، آبد جي ننڊ سمهي رهيا، پر ان جي ابتڙ ستايل وڏو خوش نصيب آهي جو هو شعر و ادب جي تاريخ جي دنيا ۾ جيئري داخل ٿي رهيو آهي، جنهن جي هن سان گڏ اسان سڀني کي خوشي آهي. هو پنهنجي شاعريءَ جي مالڪن کي ڪتابي صورت ۾ پسنڌو، سا ڳالھ اڳ سندس گمان ۾ به ڪانه هئي. پراڻو سڀ ڪجهه ستايل جي سچ، سمپ ۽ صبر جو ثمر آهي، جيڪو اڳتي به لازمن رنگ لائيندو.

— غلام رسول نظاماڻي

گلنار هائوس،

تنجو نيسر.

غزل

چَهرَا پَيا بدلجن، انسان ساڳيو آهي،
 هر گل جي خوشبوءِ پنهنجي، گلدان ساڳيو آهي.
 اڄ پي اها عدالت، عادل نٿو ڏسان مان!
 قيدي پيا روز مَٽجن، زندان ساڳيو آهي.
 تلوار توب ائتم، تحفظ ٿيا ته ڪنهنجو؟
 اڄ پي تباهيءَ جو هي، سامان ساڳيو آهي!
 تنهنجا به سُور ساڳيا، مُنهنجا به سُور ساڳيا،
 دردن جو سڀ جي دل ۾، ديوان ساڳيو آهي.
 ايمان آهي مهمان، مهمانَ جي عزت ڪر!
 ايندو ڪڏهن ڪڏهن آ، ايمان ساڳيو آهي.
 ويڃن جي وس ۾ هوندي، داروُن نه ڪا دوا ٿي،
 اڄ پي غمن ۾ هرڪو، غلطان ساڳيو آهي.
 هي حُسن جون هلائون - ۽ عشق جو تماشو،
 سُورن سَندو ”ستائيل“! سامان ساڳيو آهي.

جیون رت جي رات انداري،
کنهن به نه مَرڪي شمع ٻاري.

ڪيڏي خوشبوءِ روز هوا ۾،
گُل تڙيل ها تاريءَ تاري.

هولي آئي هولي ويئي،
کنهن جي گهر ۾ روز ڏياري.

موتي سارا لهر کڻي وئي،
باقي مٺ ۾ خالي واري.

ڪيڏا جڳ ۾ چند کڙيا پر!
رات اڃا پي ڪاري ڪاري.

وقت ماڻهوءَ سان ڪري ڇا حال پيو،
 آدمي ڏس پوءِ به ميڙي مال پيو!
 هر گهڙي ڪانتو هميشه پيو ڦري،
 ڏينهن سڀني جا گهڙي گهڙيال پيو.
 هي اُتيرو اڃ به ساڳيو آ مگر،
 پر اُتڻ لٽ روز بدلي چال پيو.
 ڳالهه چوندي ئي زبان رُڪجي ويس،
 ڇا نه لفظن ۾ وڌو هڪ خال پيو!
 ڪيئن بڻايو ڏس جهان کي سنگتراش،
 مورتِيءَ تي ڄڻ مڙهيو آ لال پيو!
 ٿو لڳي دل ۾ اڃا ڪجهه پيو اٿس،
 ڳالهه چوندي ئي لڪائي ڳالهه پيو.
 وهڻ کي ڪُهڻدو رهيو هو بيديو،
 پل نه هن کي ڪُجهه خدا جو خيال پيو!
 هن حياتيءَ کان به وڌ ڪو ٻيو عذاب؟
 هڪ ”ستاييل“ ٿو پڇي هيءُ سوال پيو.

اکين ۾ انقلاب آهي،
 غلامي بي حساب آهي.
 گهڻا ڳيرا پيا ڦٽڪن،
 وري آيو عذاب آهي.
 جي تنهنجو سوال سُوري آ،
 ته سرِ منهنجو جواب آهي.
 بغاوت گر گناهه آهي،
 ڇا خاموشي ثواب آهي؟
 چوڻ جي پُهچ ڌاري مون،
 زبان ٿي بي نقاب آهي.
 قفس ۾ آ جيئن ڪهڙو؟
 اڳر آهي عذاب آهي.
 نئين تاريخ ٺهڻي آ،
 نئون ٿيو انتخاب آهي.
 ”ستائيل“ ساڀيا ٿيندو،
 ڏٺو جيڪو تو خواب آهي.

ڪڏهن انتظارِي ڪڏهن بيقراري،
اسان زندگي بس ائين آ گذاري.

اميدن جا موتي ڪري پيا هٿن مان،
بچيل آهه باقي فقط مُٺ ۾ واري.

نه ظالم سان سرچاءِ نه اڀري تي آڪڙ،
نه غُربت کان نفرت نه دولت سان ياري.

مُقدر جي وٺ کي وڌو واءِ ڌوڏي؛
تُٽي پيئي اِجهو ڄاڻ قسمت جي ٿاري.

اڃا خواب پنهنجا فقط خواب آهن،
حقيقت جي آڏو اڃا رات ڪاري.

اڃا جاڳ ۾ ڪا وڏي جهاڳ آهي،
اڃا وک اڳتي اڃا پنڌ جاري.

روئاري سگهين تو ڪلائي ته ڏس تون!
 تئي دل آ ڪنهن جي ملائي ته ڏس تون!
 چڙهيي جو ته سڀڪو سلامي پري ٿو،
 ڪريل ڏي قدم ڪُجهه وڌائي ته ڏس تون!
 ٻين جون برائيون ٻڌائين ته وينو،
 ڪڏهن پاڻ ڏي پي ڇٽائي ته ڏس تون!
 وڌائيندي جيڪر وڌي آگ ويندي،
 به ٿي ٺُڙڪ هاري اُجهائي ته ڏس تون!
 نه ڪنڊن جي بدلي م ڪندا وڃائج!
 ڳلن ساڻ راهون سڃائي ته ڏس تون!
 رڳو نفرتن جون نديون پيو وهائين،
 ڪو چاهت جو چشمو وهائي ته ڏس تون!
 زماني جو ڪوئي ”ستائيل“ جي آهي،
 گلي سان اُنهيءَ کي لڳائي ته ڏس تون!

ٿيا ڏينهن ٿڌا رات نري مند وري آ،
 ڪيڏي ته حسين رات ستارن سان پري آ!
 راهن ۾ هُجي چنڊ ۽ ٻانهن ۾ هجين تون،
 سؤلي ته چوڻ آه مگر ڳالهه ڳري آ.
 آ ماڪ وٺي باڪ ٿي صبح ٿي پيو،
 تنهنجي به اچڻ جي ته وٺي ويل ٿري آ.
 نفرت جي هوائن سان اُجهائي آ وٺي چو،
 جڏهن به ڪٿي پيار جي ڪا جوت هري آ.
 ڇا لاءِ خزانن ۾ چڻي ڦول وڃن ٿا،
 مَس مس ته گلن سان هي جهولي مون پري آ.
 ڏس چيت منجهان سَرَنهن جي سُرهاڻ اچي پئي!
 ڪيڏي ته اُتر واءُ ڪٿي جادو ڳري آ.
 آڪاش مٿي آه وري ڪونج اُڏائي،
 هن ويل ”ستايِل“ جو پيو هانءُ ڏري آ.

جيڪا تو تڙ پائي آهي.
 سا به ته ڪنهن جي ڄاڻي آهي!
 تو کان هن خيرات ڳهري پئي-
 ۽ تو اک ملائي آهي!
 آخر ڪهڙي مجبوريءَ کان،
 جهولي هن ٿهلائي آهي!
 نالو ڪاريءَ جو ڏئي تو هوءَ،
 ڪهاڙين سان چچلائي آهي!
 هڪڙيءَ کي طلاق ڏئي تو،
 ٻيءَ سان راند رچائي آهي!
 اڄ به عمر جو ويس مٽي ڪنهن،
 پنهنجي تڄ لڄائي آهي!
 گل ٿين کان اڳ ”ستائيل“!
 مڪڙي چو مُرجهائي آهي!

سڀئي سڀنا سڀئي سوچون، وري ويراڳ بڻجي ويون،
 هيون آسان راهون پر، اسان لڻه جهاڳ بڻجي ويون.
 اڪيلائيءَ جي منظر ۾، لڳي هر ياد ٿوهر ٿي،
 الا! هي چنڊ جون راتيون، اکين جي جاڳ بڻجي ويون.
 نه ڪو رهبر نه ڪو رستو، هتي هرڪو اڪيلو آ،
 اسان جي قوم جو واڳون، ائين چڙواڳ بڻجي ويون.
 ڪٿي ڏس وڙ پيا ڪسجن، ڪٿي پائر ڪٿي پيڻيون،
 دڪي هنن ديس جون ناريون ڏکيون ڏهاڳ بڻجي ويون.
 نه ڪي سر ۾ ڪڏهن آيون، نه ئي ڪنهن ڳاڻي ڳايون،
 اسان جا گيت ۽ وايون، ائين بي راڳ بڻجي ويون.
 گهڙيون جيڪي گهريون سين ٿي، گهڙيون سي گهاءَ ٿي آيون،
 ”ستائيل“ ساعتون اڃ سي، اندر جي آڳ بڻجي ويون.

جا راهه وٺي پي صُبح ويس، تنهن راهه اندر ٿي شام وٺي،
 مون کي ته ڏکڻ جي رات ڏٺي، ٿي شام به ڪنهن جي نام وٺي.
 هو چانڊوڪيءَ جو روپ وٺي، آ جاڳي منهنجي نيٺن ۾،
 پر چاهت جي ته چڪور منجهان، اڄ ساڳي سا ته اڏام وٺي.
 پيا هلندي هلندي پير ٽڪي، پر منزل جو پيو ڪونه پتو،
 ڪٿ رسبو ڪاٿي ڪل نه آ، ٿي عُمر ائين گمنام وٺي.
 هو تيز اُڏارون جوين جون، جن ڪو ته هوا جو جُهوتو هو،
 اڄ ياد جوانيءَ جي آئي، چلڪاڻي اکين مان جام وٺي.
 چو گذريءَ کي ٿو ياد ڪرين، موٽي نه ”ستاييل“ ايندس مان،
 اڄ هير وٺي جي آه وري، ڏٺي ماضيءَ جو پيغام وٺي.

مَوٽَ کان اڳَ زندگيءَ جي ڳالهه ڪر!
 پوءِ ڀلي تون بندگانَ جي ڳالهه ڪر!
 جو هليو ويو سو نه موٽيو آ ڪڏهن،
 يار! جيئري آدميءَ جي ڳالهه ڪر!
 نانگ نفرت جو ڪڍي ڇڏَ دل منجهان،
 دوست بڻجي دوستيءَ جي ڳالهه ڪر!
 هر طرف تنهنجي اُجالا هن هتي،
 پر پري ڪٿَ روشنيءَ جي ڳالهه ڪر!
 اُڄَ بک ۾ جو پيو تڙپي سدا،
 تون سڀ کان اڳَ انهيءَ جي ڳالهه ڪر!
 سَڪَ وارن وٽ ”ستايل“ وڃ ڀلي،
 پر ڪڏهن ڪنهن دلُ ڏکيءَ جي ڳالهه ڪر!

مؤت جو راڪاس ۽ هي زندگي،
هر طرف هيراس ۽ هي زندگي!

مختصر هوندي به ڪيڏي آ وسيع،
آدميءَ جي آس ۽ هي زندگي!

ڪير ماڻهوءَ جي مٽائيندو ڀلا،
بک سان گڏ پياس- ۽ هي زندگي!

ڪيئن بچائي پاڻ کي سگهيو هتي،
وڪ وڪ تي تياس ۽ هي زندگي!

هر گهڙي هاڻي اڌاري ٿي لڳي،
وقت جو احساس ۽ هي زندگي!

هي گجهن جو ماڳ سارو ٿو لڳي،
جي گهرن ٿيون ماس ۽ هي زندگي!

جهڙو آهي تهڙو ناهي!
ماڻهو تنهنجو جيون چاهي!

اُس جي گرمي جهڙ جو سايو،
چند گهڙين جو جوين چاهي!

وهندڙ پاڻيءَ جيئن وهي ٿو،
چار ڏينهن جو بچين چاهي!

ڳل تي ڳوڙها خواب اڏورا،
آخر پاتو اکين چاهي!

مت، عقل ۽ سياڻپ چاجي،
جڳ کي سمجهو ڏاهن چاهي!

مون چيو جيڪي چيو ۽ ڇا چيو!
 ڳالهه منهنجيءَ کي نه ڪو سمجهي سگهيو!
 روز دانا ڪئين ديوانا ٿي ڪري،
 آه غربت پي وڏو هڪ الميو!
 ڇا هيس ۽ ڇا وري بڻجي ويس!
 عڪس پنهنجو ٿي ڏسي پئي خوف ٿيو!
 مان ته چاهيندي نه ڪجهه پي چئي سگهيس،
 وقت بي معنيٰ ائين ويندو رهيو.
 روز چاندوڪيون ائين وينديون رهيون،
 پر نه هڪڙي رات ڪو آيو ويو.
 مون ڏٺو جيڪي ڏٺو بس خواب هو،
 جن اکين ۾ خواب جو منظر هُيو!
 هي ”ستاييل“ پيت جو آهي مگر،
 پر نه مايا تي ڪڏهن آهي مٽيو.

ماڻهو سارا مري وڃن ٿا، ليڪن منهنجو مان ٿئي،
 مون کي گاڏي بنگلو گهرجي، ملڪ ڀلي ميدان ٿئي.
 پيت بکيا هت ٻارن جا ڏس- ۽ ٻيو گهر جي پت ڀڳل،
 هوڏانهن هُن جو محل ڏسي ٿو، هرڪو ٻيو حيران ٿئي.
 هيڏانهن کائڻ لڏ ڪجهه ڪونهي، هتي قبر جي مرمت لڏ،
 ’پنجويهه⁽¹⁾‘ لک منظور ڪياسون،‘ هو ڏس ٻيو اعلان ٿئي.
 ’اوهان جي پنهنجي آهه حڪومت،‘ وزيراعليٰ روز چوي؛
 روز هلائون ڌاڙيلن جون، روز ٻيو احسان ٿئي!
 جن کي پنهنجا ووت ڏناسين، ليڪن تن کان لاش مليا،
 ملڪ سمورو مڃل بڻيو، قتل ٻيو انسان ٿئي.
 کائين جا ويا پئسا کائي ”ايس اي“ ۽ انجنيئر سڀئي،
 پوڄڻ وارو پاڻيءَ جي لڏ، ڪيئن ٻيو پريشان ٿئي.
 دُور ڪٿان ڏس دانهون ڪيڏيون، روز لڏ تي آهون ڪيڏيون،
 اُن ويو سڀ ڪڍي وڌيرو، هاري ٻيو حيران ٿئي.
 ٻوڏ⁽²⁾ ڇڏيا هت راڱا لائي، سڀ ”ستائيل“ گهر لڙهيا،
 هوڏانهن انڌيءَ نگرِيءَ ۾ ڏس، گاديءَ پئي گلدان ٿئي.

(1) ٻئي جي مزار لاءِ 25 لکن جون اعلان ڪيو ويو PPP حڪومت پاران.
 (2) 92ع جي ٻوڏ دوران 14 آگسٽ تي سڄي اسلام آباد کي سينگارڻو ويو!

کليل هيو در خالي خالي،
ڏنم ته اندر خالي خالي!

ڳولين ڇا ڀڳوان اتي پيو!
هيءُ جو مندر خالي خالي!

پنهنجي هٿ سان پاڻ تراشي،
پوڄين پٿر خالي خالي!

ماڻهوءَ پاڻيءَ لاءِ پياسا،
گهر جا نڪر خالي خالي!

واريءَ سنڌوءَ منجهه اڏائي،
بيٺي ڪپر خالي خالي!

سانوڻ ۾ پي ڪونه وٺا ڏس،
هي جي ڪڪر خالي خالي!

ساوڪ ۽ سرهاڻ هلي وئي،
سارا منظر خالي خالي!

بيماري ۽ بڪ وڪوڙيو،
آهن پيا گهر خالي خالي!

ڪيڏي آس کڻي ”ستائيل“
موتيو آخر خالي خالي!

الوداع چئي زندگيءَ جي شام کي،
هو نه چاهيندي پڳو انجام کي!

ڪير هو، ڪيڏانهن ويو، آيو به چو؟
ڪنهن نه سمجهو آيا ان مام کي!

زندگيءَ جاکوڙ جو نالو اٿئي،
اي مسافر ڇڏ هتي آرام کي!

ڪنڌ ماضيءَ جي طرف موڙي نه ڏس!
لاءِ گلي سان حال جي پيغام کي!

ڇا پيو ڳولين نلها شيشا اٿئي!
بي ڇڏيوسين زندگيءَ جي جام کي!

ويهن صديءَ جو هو وڏو شاعر 'اياز'،
پر پڙهي ناهي ڏٺو تو 'شيام' کي!

بس ”ستائيل“ ئي چون ٿا دوستو!
ڇا ڪندؤ منهنجي ڀلا ٻئي نام کي؟

باغ ۾ ڪوئل نمائي ٿي لڳي،
 جن بهارن جي پڄاڻي ٿي لڳي.
 ڪالهه جا آئي هتي تاندو ڪٺڻ،
 اڄ ڏسو سا گهر ڏجياڻي ٿي لڳي!
 گهر اندر توڙي گهٽيءَ ۽ شهر ۾،
 بي حفاظت هر نياڻي ٿي لڳي.
 آخزان ڪيڏو وڪوڙيو سال ڪي،
 رُت ڳلن جي پي پراڻي ٿي لڳي!
 وقت جوڀن جو، وهي ويو وهڪرو،
 اڄ حقيقت پي ڪهاڻي ٿي لڳي!
 درد وارن جو دوا دارون نه ٿيو،
 سنڌ سُورن منجهه ساڻي ٿي لڳي.

انسان کان مٿاهين، ٻي چيز ناهي ڪائي،
 هر هر مرڻ جيئن جي، آ راند ڪنهن رچائي؟
 ڪيڏا حسين جهرا، ڪيڏو حسين جيون،
 آخر فنا ٿيڻ لاءِ، ڪنهن زندگي بڻائي!
 ڪڪرن ۾ چنڊ جو هي، منظر ڏسڻ وٽان آ،
 پل ڀر ۾ آ انديرو، پل ڀر ۾ روشنائي!
 دنيا چون ٿا جنهن کي، حاصل نه ڪجهه ٿئي ٿو،
 دولت جي رُج ۾ آ، انسان ٿيو توائي!
 ائتم جي دؤر ۾ پيو، تربيتي امن جو ڳيرو،
 جيڏانهن اک ڦرائج، تيڏانهن آ تباهي!
 ڌرتي به بار ايڏو، شايد ڪٿي سگهي نه،
 ڪيڏي ته ڏس تباهي، آ زلزلي مچائي!
 انسان جو ته دشمن، انسان ئي بڻيو آ،
 شيطان خوار خالي، انسان ڪٿي وڌائي!

ٿي گهڙي هرڪا هٿان نڪري وڃي،
 جا نه چاهيندي به ٿي گذري وڃي.
 ڳالهه ٿوري يا گهڻي پر پاڻ ۾،
 ڪنهن طريقي معاملو نٿي وڃي.
 بند پڃري ۾ پڪي چو ٿو ڪرين؟
 ڇڏ ته پنهنجي جوڙ سان اڏري وڃي.
 پيار جي ٻوٽي بنا هر دل اندر،
 نفرتن جو سنگ ٿو نسري وڃي.
 او شڪاري! روڪ بحري باز ڪي،
 ڏس چنن ۾ ڪيئن ڪنيو ٿي وڃي!
 خوف ٿو ان هوند جو ڪيڏو لڳي،
 ننڊ ۾ پي ڇرڪ ٿو نڪري وڃي!
 جو ”ستائيل“ کان نه هو وسري سگهيو،
 وقت آيو سو به ٿو وسري وڃي!

آدمي ڪيڏو ته ڏس آهي اُمل،
پوءِ به هر هر پيو ٿي اُن جو قتل!

ڪنهن نه سمجهيو آ حقيقت کي اڃا،
سڀ هلائين پيا هتي پنهنجو عقل!

جي وڪامن ڪونه ٿا بازار ۾،
پيو اڃا تن جو پڇائين پوءِ به مُل!

چاهتن جو چنڊ رک تون چِتَ ۾،
رات اوندهه، راهه ۾ ايڏو نه رُک!

نفرتن جي بوءِ رهندي ڪيترو؟
ڪيترو چڻندا خزانن منجهه ڳل!

سند ساري ٿي سِڪي سُرهاڻ لٽ،
ڪو هوائن جو ”ستائيل“ ٿيو نه هُل!

وڌي وڌي ٿي ڦٽ ويو آ،
سُور ڏٺي جا سَت ويو آ.

مون ته جيئن لڻه جتن ڪيا پر،
موت سُمهاري پَت ويو آ!

ڪيڏا گهرا داغ اندر ۾!
ڪير ڇڏي هي ڪَت ويو آ!

موڪيءَ جا مڻخانا خالي،
ڪير اُڃاڙي هَت ويو آ!

وقت به ڪيڏا وار ڪيا ڏس!
آخر ٿي سڀ چَت ويو آ!

جِيونَ جيل ۽ تائو آهي،
 قيدي هرڪو ماڻهو آهي.
 پنهنجي گهر ۾ خوف وچان ڏس!
 هرڪو هِت آياڻو آهي.
 هاڻ ته هر ڪنهن ماڻهوءَ جو هِت،
 ٿي پيو درد پراڻو آهي.
 سپري جو ته سلامي سِڪو،
 اُپرو عِين - هاڻو آهي!
 ڏُڀري کي ٿو ڏيهه ڌڪاري،
 رت چون ٿا راڻو آهي.

پيار جو سورج لهي ويو شام بدلي رات ۾،
 سڀ سهارا ويا ڇڏي اونداھ ۽ ايڪانت ۾.
 ڪو سُجهي ئي ٿو نه رستو جو ڪٿي پل پر جيان،
 مان اڪيلو منهنجو جيونَ جن ته واڳوءَ وات ۾.
 ڪنهن وساريل ياد جئن اڄ ياد آيو ڪو وري-
 ۽ ٿيو ميلاپ جنهن سان هو پري برسات ۾.
 ساز ۾ آواز ۾ يا گيت ۾ گفتار ۾،
 سو مزو ناهي اڳوڻو بزم جي هر بات ۾.
 وقت جا طوفان جاڳيا ڪا اجهامي لات وئي،
 هاڻ صبح کي سڏي ٿو لوڪ پنهنجي لات ۾.
 وستي وستي خوف خطرا ويا وڌي هن دوستو!
 ڪو هتي محفوظ ناهي ماڳ ۾ محلات ۾.
 چيو اڃا سُنسان راهن ۾ ڏيڻا ٻارين پيو؟
 چؤ ”ستائيل“ ڪير ايندو رات جي هن سانت ۾؟

جيون ڪاري رات مثل،
 هيسيل ڪنهن جذبات مثل.
 اڪڙيون پيون ٿيون روز وِسن،
 سانوڻ جي برسات مثل.
 آڀري ڪي ڳڙڪائي ٿي،
 دنيا واڳوڙ وات مثل.
 ماڻهو ٿا خاموش لڳن،
 اونداهيءَ ۾ سانت مثل.
 پٿر دل جو پيار الا!
 موذيءَ جي خيرات مثل.
 اڪثر ائين گذاريون پيا،
 ”ستائيل“ سڪرات مثل!

رات آ خاموش ڪيڏي! چنڊ تارا ماڻ ۾ هِن،
 بيقراريءَ جو آ عالم: لوڪ وارا ماڻ ۾ هِن،
 ناهه ڪا تَر تَر تڏن جي ۽ نه ڪو آواز پيو آ،
 ٻول ٻاٻيهو نه ٻولي، جيت سارا ماڻ ۾ هِن،
 نيٺ ڪهڙي خوف کان هي ڏيهه سارو ويو ڏڪي هِت،
 جُنگ ڌرتيءَ جا ڌڻي اڄ سڀ ويچارا ماڻ ۾ هِن،
 موڪلائي ڇو وڃن پيا هو مهاڻا ۽ ملاح سڀ،
 شور سنڌوءَ ۾ نه سُڻجي اڄ ڪنارا ماڻ ۾ هِن،
 ڇا وڪامي ويا سيئي هِن، يا ڊڄي ويا ڊپ کان هو،
 سنڌ پاڻيءَ لاءِ سڪي پئي، سنڌ وارا ماڻ ۾ هِن!
 رات کان هي رنگ سارا، ڪير چورائي کڻي ويو،
 ڪوڪ ڪويل جي نه ٻڌجي، سڀ نظارا ماڻ ۾ هِن،
 ماڻ ۾ هِن، ماڻ ۾ هِن، ڇو ڀلا سڀ ماڻ ۾ هِن؟
 سڀ وسيلو ويا ”ستائيل“! پوءِ به چارا ماڻ ۾ هِن!

کليل هو چنڊ جو چهرو، ستارن مُسڪرايو پئي،
 چٽي هئي رات چانڊوڪيءَ، هوائن گُل نچايو پئي.
 ائين باتين ئي باتين ۾، سموري رات گذري وئي،
 اڃا پانيم ته ترسي ها، جڏهن هن موڪلايو پئي.
 هزارين سُر سمایل ها، سندس آواز جي ڏن ۾،
 جڏهن ڪنهن شام جو ڪويل، پري کان گيت ڳايو پئي.
 هي جيون سچُ جيون آ، يا ڪوئي خواب جو منظر!
 جڏهن مون ڪُجهه ڀلايو پئي، تڏهن ڪُجهه ياد آيو پئي.
 ”ستایل“ وقت جوڀن جو، وهي سڀ وهڪري جئن ويو،
 هليون ويون مڙج مستيون سي، ڪنارن ڪُجهه ٻڌايو پئي.

وري ڪو چنڊ چاهت جو، وري ٿي چاندنيءَ گهرجي،
 ٽڪائي آ ڇڏيو اوندھ، وري نئين روشنيءَ گهرجي.
 وري ميلا ٿين موتي، وري سانوڻ وسي ٻيهر،
 وري هن سنڌ ساريءَ کي ٿي ساوڪ ساوڻيءَ گهرجي.
 نہ جنهن ۾ ڊپ جهنم جو، نہ جنت جي خواهش ڪا،
 هتي انسان کي ٻيهر، اُها ئي بندگيءَ گهرجي.
 وڌائي ٿي ٺهي اُن کي، جو ماري ٿو، جيارِي ٿو،
 هي مٽيءَ جو ٺهيل ماڻهو، سدائين سادگيءَ گهرجي.
 وري نئين سر حياتيءَ کي جنم ڏي شل اچي ڪوٺي،
 اُهو ئي ديوتا گهرجي، اُهو ئي آدميءَ گهرجي.
 هزارين نفرتون جنهن ۾، لکين محروميون ڏسجن،
 نہ سو جيون هتي گهرجي، نہ اهڙي زندگيءَ گهرجي.
 وري هن قيد ۾ آخر، هتي ڪيسين پلا رهيو،
 جيئن جي لاءِ سڀ کي ٿي، وري آزادگيءَ گهرجي.
 وري لفظن جي تيرن سان، وڏا ڏونگر وجهي ڌاري،
 ”ستائيل“ قوم کي هاڻي، اُها ئي شاعريءَ گهرجي.

سامونڊي طوفان

(نظم نما غزل)

لاشَن جي مٿان لاش لتي لهر هلي وئي،
 گهر مال ٻچا ٻار ڪٿي بحر هلي وئي.
 هر شام غريبن پئي خوشيءَ سان گذاري،
 هي شام ڪري تن سان وڏو قهر هلي وئي.
 ڪو وَرَ نه وسيلو نه ڪي واهر آ بڻيو ڪو،
 سڀني کي ڏيئي مَوْتَ سنڌي ڳهر هلي وئي.
 خالي ته ڏسي پيٽ ۽ سنڌوءَ جا ڪنارا،
 مهران جي رڳ رڳ ۾ پري زهر هلي وئي.
 هي وِير چڙهي سِير سڄو سمنڊ لتاڙي،
 سنڌڙيءَ جا اُجاڙي ته سوين شهر هلي وئي.
 اولاد هي آدم جو ڪفن ري پيو دفن ٿي،
 انسان جي عظمت کي ٽڏي لهر هلي وئي.
 ڪو داد نه فرياد نه ڪي دانهن ٻڏي ڪنهن،
 پويان ته مُصِيبَت جا چڏي پهر هلي وئي.
 آ ماڻ ۾ آڪاش ۽ خاموش زمين آ،
 هر ڪاٿي صدا عرش ڪَنان بهر هلي وئي.
 هي باک ”ستايل“ آ ڦٽي جهڙي ڦٽي ناهه،
 هن قوم کي سورن جي ڏيئي سحر هلي وئي.

ٿيا ڄاڻ جيئڻ لاءِ ڪڙا طوفان هزارين،
 ڌرتيءَ تي نوان ظلم جا زندان هزارين.
 انسان ۾ انسان جي عظمت نه رهي آ،
 انسان آهه ڪو ڪو، حيوان هزارين.
 هٿ پيٽ بکيا ڪيترا پاڻي نه پسن ٿا،
 مانيءَ ڳڻي لاءِ هتي حيران هزارين.
 هر آس آ نراس ۽ اميد اڌوري،
 ۽ دلين ۾ دٻجي ويا، ارمان هزارين.
 ريتن جو ٺهيل چار ۽، رسمن جو پيل طوق،
 آهن ته عمر قيد ۾ انسان هزارين.
 هاڻي ته اها رُوح ۾ راحت نه رهي آ،
 غربت جا لڳن سيني ۾ ٿا ڪان هزارين.
 اڄ تائين ”ستائيل“ جا گهٽائي نه سگهيو ڪو،
 دل ۾ ته اڃا درد جا ديوان هزارين.

اڪيلو اڪيلو سفر زندگيءَ جو،
ٿيو بي اثر آ اثر زندگيءَ جو!

وري اُپري رحمت جا بادل وسو اڄ،
پُڪاري پيو ويران ٿر زندگيءَ جو!

نه امرت جي ڌارا نه الفت جو زم زم،
پيون پيا ٿا هر دم زهر زندگيءَ جو!

نه راهي نه رستو نه ڪي ماڳ منزل،
نه ڪوئي نڪاڻو نه گهر زندگيءَ جو!

بهارن کي باهيون لڳائي ڇڏيون تو،
جلائي ڇڏيو تو ثمر زندگيءَ جو!

ولوڙي ولوڙي ٿيو ڪونه حاصل،
وهيو خواص خواهه هي پگهر زندگيءَ جو!

وڃائي هٿن مان پرينءَ وقت پنهنجو،
پڇين پيو ٿو هاڻي حشر زندگيءَ جو!

ڇڳو هو ”ستاييل“ تڏهن تو چيو ٿي،
جڏهن ٿيو جنازو گذر زندگيءَ جو!

خالي وڻ جو بچو آ نانءُ،
هاڻي ڪهڙي اُس ۽ ڇانءُ!

گهر جو گهر ۾ گسي گسي اڃ،
نيٺ پراڻو ٿي پيو تانءُ!

واهيرن تان وهيا اڏاڻا،
ڪُڻڪن وينا ڪارا ڪانءُ!

رَچ رکي ڇڏ بيڙيءَ وارا!
سندوءَ ساڳيو هاڻ نه پانءُ!

ڏاڍايون ڏهڪاءَ ڏسي،
هرڪو هاري ويٺو هانءَ.

قوم سٽل کي جاڳائي جو،
گيت وري ڪو اهڙو ڳانءُ!

آه ”ستائيل“ ڪهڙي ڪم جو،
ڏات بنان هي خالي ڏانءُ.

سوچي ڏس هي ساگر چاهي؟

آخر هن جي اندر چاهي؟

لهر مٿان هي لهر چڙهي آ،

آنت انهيءَ جو آ، پر چاهي؟

ساڳي مٽيءَ منجهه بڻايل،

مسجد چاهي، مندر چاهي؟

بيت بکيو ڇا ڄاڻي ماڻهو،

ڌرتي چاهي، انبر چاهي؟

ظاهر چنڊ ستارا آهن،

رات سَندو هي منظر چاهي؟

ساز منجهان آواز اچي ٿو،

ٺاهيو سو ڪاريگر چاهي؟

سوين ”ستايل“ هتان هليا ويا،

هڪڙو هيءُ ”سڪندر“ چاهي؟

زندگي آ پرين ٿر جي واريءَ جيان،
 ولولو واءِ ۾ روز ٿاريءَ جيان.
 خواب منهنجا ستارن جيان ٿا لڳن،
 ڏينهن جيون سندا رات ڪاريءَ جيان.
 مان تتر چار ۾ پيار جي آڙ ۾،
 جڳ ماري بڻيو آ شڪاريءَ جيان.
 سونهن کي ٿو سدا عشق سجدا ڪري،
 ديوتا تون پرين، مان پوڄاريءَ جيان.
 آ ”ستاييل“ وري ساهه ويٺو سڏي،
 زندگي بي بقا تنهنجي ياريءَ جيان.

الوداع الوداع زندگي زندگي!
 بيوفا بيوفا هر خوشي هر خوشي!
 موت تائين ڏسو درد مون سان رهيا،
 دنگ ٿي وئي اها دوستي دوستي!
 راز هن جي ستم جو ٿين تي هيو،
 پر نه چئي ها سگهيا بيوسي بيوسي!
 سير سُهڻي ڏسي ڪانه پُئتي هتي،
 انتها ٿي وئي عاشقي عاشقي!
 ڪونه سمجهي سگهيو، ڳالهه ان کي اڃا،
 ڦول موسم بنا ڇو چئي ويا چئي!
 هن انڌيري اندر ڪيسين رهندي ڀلا،
 چنڊ توکان سوا چاندني چاندني!
 اي تون بادِ صبا! چؤ پرينءَ کي وڃين:
 آ ”ستايِل“ هتي بس گهڙي ڪا گهڙي!

چاهتون چوري اچين ها،
 پيار جي ٿوري اچين ها.
 پنڌ جي ايڏو پري هو،
 تون به ڪجهه ٿوري اچين ها.
 ساهه سڀ کان آهه ويجهو،
 تون اڃا اوري اچين ها.
 ڇا لڄايو ڪاڪ کي تو،
 ڪنڌ کي ڪوري اچين ها.
 جا ڪڙي ديوار نفرت،
 سا پڇي پوري اچين ها.
 آ محبت آزمائش،
 گهر سڄو گهوري اچين ها.
 راه الفت ۾ ”ستائيل“!
 جيءَ کي جهوري اچين ها.

نوڙي جهيڻو ٻول هتي!
پنهنجو اندر کول هتي!

دنيا دوکو آهي سائين!
روح نه پنهنجو رول هتي!

سڀ کي جيڏو سمجھ سڀاڻا،
جهل نه ڪنهن وٽ جهول هتي!

ويل هٿن مان مان وڃائين،
وقت اٿئي انمول هتي!

سرُهو ٿي رابيل جيان،
گندو آ ماحول هتي!

محنت ڪر ۽ گهر خدا کان،
هٿ ڪري ڪشڪول هتي!

يار ”ستائيل“ پري ته ڪونهي،
پاڻ منجهان ئي ڳول هتي!

جيون آهي جاريءَ ۾،
گهر جي چوڏياريءَ ۾!

ماڻهوءَ جا ارمان هتي،
گهر ٺهيل جن واريءَ ۾!

واءِ لڳو پيا پٽ چڻي،
آڪيرا جي تاريءَ ۾!

ڌڪ هڻين ته به سامهون هن،
مار نه ڪنهن کي ياريءَ ۾!

ڪيڏا پيا حالات ڦرن،
هو ڏس دنيا ساريءَ ۾!

وري نئون ڪو دٻ جلاءِ!
اوندھ اندو ڪاريءَ ۾.

پنڌ ”ستائيل“ اٿئي پري،
تون نه اڃا ڪنهن تياريءَ ۾!

تون ڪيئن مُنهنجي پاڳ ۾ آئينءِ،
چڪجي واپس واڳ ۾ آئينءِ.

رات جي سڀني ۾ ڇا پر تون،
صبح جي روشن جاڳ ۾ آئينءِ.

پيڙائون ۽ پُور لهي ويا،
تون جي هن ويراڳ ۾ آئينءِ.

شاعر جي ڪنهن گيت جيان تون،
روز سُريلي راڳ ۾ آئينءِ.

اڄ اکين جي اُڇ لهي وئي،
تون جي موٽي ماڳ ۾ آئينءِ.

ڳولي ڳولي ٽڪجي پيس مان،
ڪيئن تون ايڏي جهاڳ ۾ آئينءِ.

سڀ ”ستائيل“ سور لهي ويا،
تون جي ڏک ڏهاڳ ۾ آئينءِ.

حاصل نه ٿيو پوءِ به طلبگار ملن ٿا،
 بازار ۾ هر شيءِ جا خريدار ملن ٿا.
 ڪو خون خريدي ته ڪو عزت پيو خريدي،
 هن فلم ۾ هر قسم جا ڪردار ملن ٿا.
 رهبر جو وٺي روپ ڇڻين رهبري ڪئي،
 گهر چور دغا باز ڪئين غدار ملن ٿا.
 ڪيڏي نه تباهيءَ تي وڃي قوم پڳي آ!
 اهڙا ته سوين روز هت آثار ملن ٿا!
 پوئن لئه ڪري ڪو ته اڃا گڏ پيو خزانو،
 ڪنهن کي ته ڪٿا پيٽ لئه لاچار ملن ٿا.
 ايڏو ته بي خبر ٿي ائين گهم نه باغ ۾،
 هر گل جي وٺي آڙ سوين خار ملن ٿا.
 مُشڪل ۾ ”ستايل!“ جي هلي توڙ نڀائن،
 اهڙا ته اڃا ڪونه ڪٿي يار ملن ٿا.

دنيا ۾ رهين جت به تون انسان سڏائين،
 پيغام اهو شال سين کي تون پُڄائين.
 ڌرتي ته خدا توکي امن لاءِ ڏني آ،
 پر تون ته پيو جنگ جو ميدان بنائين.
 پاڻي ته پتا سڀ جو مٽي آهه ماءُ جيئن،
 هر ديس اندر وَصل جا درياءُ وهائين.
 مذهب ته سڀئي واٽ هتي حق جي ڏسن ٿا،
 پر تون ته پيو تن کي فرقن ۾ ورهائين.
 پوپٽ جي پرن کان به نرم خواب اسان جا،
 راهن ۾ پيو چار تون ڪنڊن جو وڇائين.

تبديليءَ جو نانءُ حياتي،
يا ڪو هيسيل هانءُ حياتي.

ڌڪ لڳڻ سان پور ٿيو پٺي،
جن ته نڪر جو ٿانءُ حياتي.

ڪنهن جي ڪويل جهڙي ڪُو ڪُو،
ڪنهن جي ڪارو ڪانءُ حياتي.

ڪوٽه اڃا پيو اُس ۾ تهڪي،
ڪنهنجي چپر چانءُ حياتي.

سور به جنهن ۾ به پور به جنهن ۾،
ڪهڙو ڪهڙو نانءُ حياتي.

برف هٿن ۾ جيئن ڳري ٿي،
تون به ائين ئي پانءُ حياتي.

ڪنهن آ پاتي ذات ازل کان،
ڪا ته ”ستائيل“ ڏانءُ حياتي.

گل ڇهن جي اڃا آس ڪيڏي اٿن،
 روز مڪڙين مٽي پونر پيرا ڏين.
 مڙج مهران ۾ سنڌ سرهاڻ ۾،
 پوک پچندي رهي روز ميلا مچن.
 چو نه ملجي وري هيل برسات ۾،
 سونهن سانوڻ جتي روز بوندون وسن.
 ڏينهن توسان ڪٽيل ياد بڻجي ويا،
 دل گهري ٿي وري شال موٽي اچن.
 ڪي ٿا شاعر چون ڪي چريو ٿا چون،
 عشق ۾ ٿا سوين نانءُ مون کي ملن.
 زندگيءَ جا مزا ٿورڙا ئي سهي،
 پوءِ به ڪيڏا پيا خوبصورت لڳن.
 اڄ ”ستائيل“ وري ڪيئن وساري ڇڏيئي؟
 روشنيءَ جو شهر چاهتن جو چمن!

هتي يار سڀ کي خدا ٿو جيارِي،
 ڪو ڪنهنجي سھاري، ڪو ڪنهنجي سھاري.

اھو ئي ٿو رحمت جا درياءُ وھائي،
 اھو ئي پياسن کي پاڻي پياري.

مٽيءَ جو هيءُ ماڻھو، وڏائي آ ڪيڏي!
 اصل ۾ حقيقت کي وينو وساري.

ھو پنھنجو بہ ھوندي، نہ پنھنجو ڪري ٿو،
 پيو غربت جي نالي پري کان ڌڪاري.

نہ ڪي پيٽ سٺي نہ شيعو ڏسي ٿو،
 هتي بکُ سڀ جا ڌرم ٿي ڏٺاري.

هي منبر تي ملون پري پيٽ پنھنجو،
 وري ڊپ جھنم جا ڏئي ٿو ڊجاري.

لڇي ٿو پڇي ٿو نہ ڪنھن سان ڪڇي ٿو،
 ”ستائيل“ پيو سر تي رضا رب جي پاري.

وحشتن جو دؤر آ،
آدمي ڪمزور آ.

هو سڏائي ساد پيو،
پر اصل ۾ چور آ.

ڪيئن چوين انسان ٿو،
هي ته آدم خور آ.

سُونهن تارين ۾ آئس،
پر اندر ۾ پور آ.

حالتن مجبور ڪيو،
هر ڳليءَ ۾ شور آ.

ڊپ ڪيڏو ڊيل ڪي،
ماڻ ۾ اڄ مور آ.

شاعرن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو،
 ها چرين جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 چند لفظن مان بڻائن آئينو،
 تون انهن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 ڪجهه پڪوڙا، ساڻ مانيءَ جو ڳڻيو،
 ڇو بکين جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 هو جمهوريت جو ٻڌائن راڳ پيا،
 مسخرن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 ٿا امن جي لاءِ واجهائڻ هتي،
 تون پکين جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 هو ته کائڻ لئه وري وينا اٿئي،
 ڇا ٺڳن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 شور ڪيڏو آ هوائن ۾ ته ڏس!
 تون پنن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو.
 ساهه کان پي وڌ ”ستاييل“ سنڌ آ،
 ڇو وطن جي ڳالهه کي سمجهين ٿو؟

وقت جي مانگر مچن ڀيلي ڇڏيو،
 سنڌ کي آ رهزنن ڀيلي ڇڏيو.
 هت غريبن جي سڌائين آڙ ۾،
 ملڪ سارو آ ٽڳن ڀيلي ڇڏيو.
 هاڻ مذهب جو وڃي نالو بچيو،
 بس انهيءَ کي آ ملن ڀيلي ڇڏيو.
 زندگي ڪيڏي ته پياري آ مگر،
 موت جي سوداگرن ڀيلي ڇڏيو.
 تون ته سنڌوءَ جي ڪرين پيو ڳالهه پر،
 جو هتان جي ڪافرن ڀيلي ڇڏيو.
 خوف پنهنجو پاڻ کان پيو ٿو لڳئي،
 ڪنهن ڀلا تنهنجو حُسن ڀيلي ڇڏيو.
 بي مندائتيون هوائون پيون لڳن،
 جن اچي سارو چمن ڀيلي ڇڏيو.
 اڄ به اونڌاهه جو هتي موقعو ڏسي،
 وقت جي ڪوڙن سڪن ڀيلي ڇڏيو.
 هي ”ستال“ ڪو نه ساڳيو آ رهيو،
 نيٺ دنيا جي غمن ڀيلي ڇڏيو.

آهن ته اڃا بند پيا خواب اکين ۾،
 هر وقت حقيقت جي لئه بيتاب اکين ۾.
 ڪيڏا ته غريبن جي مٿان ڪيس ٿين پيا،
 ڏسجن ته پيا روز نوان باب اکين ۾.
 سمجهي نه سگهيو ڪوبه اڃا راز اکين جو،
 ميلا به اکين منجهه وڇوڙا به اکين ۾.
 هن جون ته اکيون ڄڻ ته ڪي سانوڻ جون گهٽائون،
 ڇا خوب اٿس سونهن جا سيلاب اکين ۾.
 ڪيڏو به لڪائين تون لڪي ڪونه سي سگهندا،
 سؤ سوال اکين منجهه ۽ جواب اکين ۾.
 پنهنجو ته عمل خود ئي اکيون پاڻ ڏسن پيون،
 ڪئين ڏوهه اکين منجهه ۽ ثواب اکين ۾.
 هن ديس کي هو دل جي اکين سان نه ڏسي ٿو،
 ڪيڏا ته نفرتن جا ٿس عذاب اکين ۾.
 موسم جي بنا روز هي برسات وسي پئي،
 ويو ڪير ”ستائيل“ کي ڏئي آب اکين ۾.

زندگيءَ مان ڪونه لائون سين سڪُون،
 دل چوي ٿي ڪُجھ اڃا ٿورو ٽڪُون.
 هو ته هوڏانهن مان ته هيڏانهن پيو چڪان،
 ساهه ساڻون ٿي پيو سهندي چڪون.
 هر طرف کان ٿو وري آڏو اچي،
 موت کان آخر ڀلا ڪيڏانهن لڪون؟
 پنڌ مشڪل آ پرينءَ جي پار جو،
 چؤطرف آهن رڳو چارا چڪون!
 من ڪٿي منزل ملي پئي دوستو!
 بس اڃا پيا راهه ۾ ڊوڙون ڏڪون.
 سُور جي توکي ملن سر تي وساءِ!
 دور وانگي ڇو ڪرين ويٺو ڏڪون؟
 مان ته پياسو ئي هتي رهجي ويس،
 تو نه پياريون پيار پنهنجي جون پڪون.
 حال ڪهڙا ٿو ”ستائيل“ جا پُڄين؟
 بس مڙئي پيا وقت کي اڳتي ڏڪون!

قانون جي قفس ۾ انسان لڄي ٿو،
 ڌرتيءَ تي بنايل هي مهمان لڄي ٿو.
 هٿ ٺوڪي رسم ريت رواداري هتي ڇو،
 آزاد رهڻ لڻ هتي اعلان لڄي ٿو.
 هو ڏوهه ڪري پوءِ به ڇڏيو ڇوڻ ويو ڇو،
 هُنَ جي تہ ڏسڻ لاءِ هِتَ زندان لڄي ٿو.
 هن کان تہ مليون موت ۾ ڇو توکي مڏايون،
 هُنَ تي هو ڪيو تو جو سو احسان لڄي ٿو.
 اميد جي آڌار گذاري پيو حياتي،
 پورو نه هِنَ جو هڪ به ٿيو ارمان، لڄي ٿو.
 پورهيو تہ منجهان پيٽ جي پوري نه ٿئي ٿي،
 اڻ هوند ۾ مزدور جو ايمان لڄي ٿو.
 هي ذات ”ستائيل“ کي ملي آه انهيءَ کان،
 جنهن جي تہ ثنا لاءِ سو، حيران لڄي ٿو.

رات کاري دسي ذات روئي ڏنو،
تانگه تن ۾ رهي تات روئي ڏنو.

اڃ به آکاش تي، ڌنڌ چانيل رهي،
چنڊ چا لٽ رٿو رات روئي ڏنو.

شام خاموش ۽ جڳ ٻُڌايل هيو،
ڪوڪ ڪويل ڪٿي لات روئي ڏنو.

وقت ويرن جيان آ وڪوڙي ويو،
حال منهنجو دسي سانت روئي ڏنو.

مون چوڻ تي گهريو هن ڌڪاري ڇڏيو،
راز دل ۾ رهيو بات روئي ڏنو.

اڃ ”ستاييل“ وري ڪيس ڪيڏو ٿيو،
سر اڏيءَ تي دسي ڪات روئي ڏنو.

وقت تي، حالات تي، سوچي پيو،
 آدمي هر بات تي سوچي پيو.
 راه مان سڀ روشنيون ويندي ڏسي،
 هن انڌيري رات تي سوچي پيو.
 ڇا ڪٿي پيغام آيو آ پڪي،
 هو سندس هر لات تي سوچي پيو.
 ڪاش! سانوڻ جي وسي ها وقت تي!
 بي مندي برسات تي سوچي پيو.
 خون ڪنهن جو بيگناهه وهندو ڏسي،
 ڪو اڏيءَ ۽ ڪات تي سوچي پيو.
 پاڻ کي پي جو نه سمجهي آ سگهيو،
 سو خدا جي ذات تي سوچي پيو!
 هي جي ورثي ۾ ”ستائيل“ کي مليا،
 سور تنهن سڪرات تي سوچي پيو.

ڪهاڻي ٻڌي سون، ڪهاڻي ڏني سون،
 شمع زندگيءَ جي اُجهائي ڏني سون.
 ڪڏهن رنگ جوين جي مستي ڏني سون،
 ڪڏهن زندگيءَ جي پُڄائي ڏني سون.
 ڪڏهن مڙج ساحل سان وهندي ڏني سون،
 ڪڏهن منجهه واري اڏائي ڏني سون.
 سچائيءَ کي سوريءَ تي چاڙهيو ويو آ،
 اها ريت جڳ جي پراڻي ڏني سون.
 ڪٿي راند تي پي پيا لک لُٽجن،
 ڪٿي هٿ جهليندي نياڻي ڏني سون.
 پيو ترس ڪيڏو، هليو وس نه ڪوئي،
 ڪٿي اک ڪنهن جي نمائي ڏني سون.
 هي سودو به ڪيڏو نه سستو هيو ڏس!
 بنا اگهه ناري اگهاڻي ڏني سون.
 ”ستائيل“ ڇا کولي گريبان پنهنجو،
 هتي ڪنهن جي عزت وڪائي ڏني سون.

بي خوديءَ ۾ دل لڳي ڀلجي وئي،
 مون ڪٿان منهنجي خوشي ڀلجي وئي.
 چوٽ جيون ڪي وري اهڙي لڳي،
 چاهتن جي ڳالهه ٿي ڀلجي وئي.
 زندگي ٿي وئي مسئلن جو شڪار،
 وات ويندي ڄڻ گهٽي ڀلجي وئي.
 ياد آيون پيار جون پهريون گهڙيون،
 ٻي سموري زندگي ڀلجي وئي.
 اڳ آندن جي اُجهائڻ واسطي،
 مذهبن جي پابندي ڀلجي وئي.
 آزمائش جون گهڙيون آيون جڏهن،
 بزرگن کان بندوق ڀلجي وئي.
 مهل اوڪيءَ ۾ ”ستاياءُ“ اڄ وري،
 دوستن کان دوستي ڀلجي وئي.

هر گهڙي انسان لئه اعلان آ،
 زندگي يا جنگ جو ميدان آ.
 ڇنڊ تي پهتو ته ڇا ٿيو آدمي،
 پيٽ خاطر اڄ به سو حيران آ.
 بک بچڙو ٽول آهي ٿا چون،
 ان سڀ ڪنهن جو هتي ايمان آ.
 ٻار جي معصوم چهري کي ڏسي،
 ٿي خدا جي روبرو پهچان آ.
 اڄ تائين روزِ اول کان وٺي،
 هر ”ستائيل“ پيٽ جو انسان آ.

چاهتن جو ڦل ملي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 همسفر ڪوئي هجي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 منهنجي اڪثرين جو پرين هت، ۽ اندر جو ڪاش هو-
 راز جي سمجهي وڃي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 خواب منهنجا خواب ئي بس، خواب ٿي رهجي ويا،
 پر حقيقت جي ٿئي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 هت نه ڪا حسرت پئي ۽ هُت جنت کي ڇڏ ڪبو،
 هوَ جي دنيا ۾ ملي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 آهه مجنون جي چون ٿا، عرش تي آهي پڳي،
 ڪاش جي ليلا ٻڌي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 ماءُ جي جهوليءَ کان اڳ ۾، ۽ سندس لوليءَ کان اڳ،
 موت جي پهرين اچي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!
 اڄ ته ڪيڏو شرمندو آهين ”ستائيل“ جي اڳيان،
 وقت کان اڳ سڀ ٿئي ها، پوءِ ته ڪيڏو هو چڱو!

زندگيءَ کي زندگيءَ جي آ تلاش،
 خوبصورت آدميءَ جي آ تلاش.
 زندگي جن ڪو اُڃايل آ پکي،
 رُج ۾ جنهن کي ڦڙيءَ جي آ تلاش.
 جو ڪتابن مان نه ٿيو حاصل هتي،
 آسمانن ۾ انهيءَ جي آ تلاش.
 لفظ ڀٽڪن پيا، ڪٿي آهي اياز؟
 اڄ به جذبن کي ڪويءَ جي آ تلاش.
 سچَ کي ثابت ڪرڻ جي لئه سدا،
 رات کي پي روشنيءَ جي آ تلاش.
 جيئن ڇوليون ٿيون ڪنارن کي ڇهن،
 تيئن چپن کي پڻ چُميءَ جي آ تلاش.
 واھ ”ستائيل“ تون ڪٿين جيون پيو!
 نا اميديءَ ۾ خوشيءَ جي آ تلاش!

آڌورا آڌورا اڃا خواب آهن،
هميشه حقيقت لاءِ بيتاب آهن.

هي دنيا ته درد جو درياءُ آهي،
غمن جا وڏا جنهن ۾ غوراب آهن.

سڄي رات سڀني جي دنيا ۾ گذري،
سڄو ڏينهن سوچن جا سيلاب آهن.

اوهان جي ذڪر ۾ اوهان جي فڪر ۾،
اڪين مان سدائين وهيا آب آهن.

ڪبوتر تي ڪهڙو ڀلا قياس ايندو،
اوهان جون اکيون ڄڻ ته عُناب آهن.

ذري ڳالهه ٻئي جي ڪنن تي پُڄائن،
اسان جي جماعت ۾ اهڙا به آهن!

پراون تي ڪهڙيون ميارون ڪرين ٿو؟
خبر پئي ته پيرن ۾ پنهنجا به آهن!

اڃا سنڌ گذرن ته کاڌي نه آهي،
اڃا هو جمالا ۽ ميلا به آهن.

”ستائيل“ نه کوليو وري دل جو دفتر،
اڃا بند سارا پيا باب آهن.

زندگي آ زندگيءَ لاءِ بيقرار،
رات کي جئن صبح جو آ انتظار.

سُونهن ماڙين جي نٿي محتاج ٿي،
جهوپڙين ۾ پي انهيءَ جو آ شمار.

مُسڪراھت آ چپن تي پوءِ به ڏس!
هي اڪيون آهن سدائين اشڪبار.

خوف ايڏو ڪاءُ نه اوندهه رات کان،
جاڻ صبح آهي تنهن جي هم - ڪنار.

هي خزان جي مند به ٿي ڏينهنڙا،
بس اجها آئي وري موسم بهار.

زندگي ٻيڙيءَ مثل آ دوستو!
آدمي هرڪو انهيءَ ۾ آ سوار.

هي ”ستائيل“ اڄ به ساڳيو آ مگر،
آزمائين ڇو پيو تون بار بار.

وقت سان گڏ آدمي مَنجُو وڃي،
 جن ته ساري زندگي مَنجُو وڃي.
 دوست پي ساڳيا رهن ٿي ڪونه ٿا،
 هر قدم تي دوستي مَنجُو وڃي.
 سيءُ سيارو ۽ اونهاري مان سرڻ،
 سال ۾ هر مند ٿي مَنجُو وڃي.
 مڙج مستي سڀ وهيءَ جي ڳالهه آ،
 نيٺ پيريءَ ۾ سڀئي مَنجُو وڃي.
 سڀ سڪن ۾ ٿا وري ويجهو اچن،
 پر ڏڪن ۾ ماڻهي مَنجُو وڃي.
 رات پنهنجي جاءِ تي، پر ڪيترو،
 سج اُڀريو، رات ٿي مَنجُو وڃي.
 اي ”ستائيل“ ڏس وري گهڙيال ڏي!
 جت نظر ۾ ٿي گهڙي مَنجُو وڃي.

زندگي گذري وڃي جي پيار ۾،
 پيو ڀلا گهرجي به ڇا سنسار ۾.
 چيز هر ڪا پئي وڪامي پوءِ به ڏس،
 خواهشون رهجو وڃن بازار ۾.
 آدمي ڪا شيءِ نه آهي دوستو!
 جو به آهي سو سندس ڪردار ۾.
 تون جهالت جي انڌيري کي ڇڏي،
 اڳيرو ٿي علم جي رفتار ۾.
 هٿي ته سهڻي پوءِ به ڪاري ٿا چون!
 مون ڏٺي تصوير جا اخبار ۾.
 مُند مڪڙين جي کلڻ جي هٿي مگر،
 چؤ خزان آئي ڪٿان گلزار ۾؟
 ڏس وڌيري صرف ڪرسيءَ جي ڪري،
 سنڌ پي وڪڻي ڇڏي واپار ۾!
 هاڻ سنڌوءَ جو وڃي نالو بچيو،
 تون وڃائين وقت پيو تڪرار ۾!
 چُپ رهڻ لئه ٿو ”ستائيل“ کي چوين،
 ڇا مٽي ويندين ائين مانار ۾!

راه ۾ ڪجهه قافلا رهڃيو وڃن،
 ساعتن جا فاصلا رهڃيو وڃن.
 ڪير چاهي ڪو نه ٿو پر پوءِ به هٿ،
 چو ائين ڇا لڻه پلا رهڃيو وڃن.
 ٿي چڱي هر ذهن ۾ ذاتي انا،
 مختصر ٿا مرحلا رهڃيو وڃن.
 آدمي هرڪو ائين ويندو رهيو،
 پر انهن جا مسئلا رهڃيو وڃن.
 تون اُتان ڇا لڻه گهرين انصاف ٿو؟
 جت اڏورا فيصلا رهڃيو وڃن!
 پاڻ سارا ٿا رهون اُن ديس ۾،
 جت سمورا معاملا رهڃيو وڃن.
 مال ميڙيندين ”ستائيل!“ ڪيترو،
 موت کان پوءِ هٿ نلها رهڃيو وڃن.

اوهان کي ڪلهوڪن ڪتابن جي ڳولا،
 اسان کي اڄوڪن حسابن جي ڳولا.
 اوهان جهول پنهنجي ڪنڊن سان سڃاڻي،
 اسان کي سدائين ڳلابن جي ڳولا.
 ڏنڻي ننڊ ۾ جي، اُهي ڪم نه ايندڻي،
 اُتي جاڳ ۾ ڪر، تون خوابن جي ڳولا.
 تڏهن توکي واقعي شڪاري مڃان مان،
 سهن کي ڇڏي ڪر عقابن جي ڳولا.
 اڃا سوال ساڳيا ”ستائيل“ سڄهن ٿا،
 صدين کان آجن جي جوابن جي ڳولا.

اڃا زندگيءَ جي پُڄاڻي نه ٿي آ،
 ختم يار جلدي ڪهاڻي نه ٿي آ.
 وڏو آ قصو هي ٻڌي ڪونه سگهندين،
 اڃا اڪُ تڻهنجي نمائي نه ٿي آ.
 حقيقت هميشه حقيقت رهي ٿي،
 حقيقت ڪڏهن پي پراڻي نه ٿي آ.
 اڃا ريت رَسمن سندو قيد ساڳيو،
 اڃا وس پنهنجي نياڻي نه ٿي آ.
 وري توکان بدلو ته وٺنداسين ويري،
 ٻڌي ڇڏ اڃا هڪ - هڪاڻي نه ٿي آ.
 اڃا تو سان پاڻيءَ تي پاڻي به ٿيندو،
 اڃا ڳالهه ايڏي پراڻي نه ٿي آ.
 ائين ڪوڙ آڏو ڇڏي سر جهڪائي،
 سچائي اڃا تائين ساڻي نه ٿي آ.
 اڃا ڪاڻ ڪنهن جي پيو روز اُپري،
 اڃا ذات ايڏي اياڻي نه ٿي آ.
 اڃا قرب واريون ڪچهريون به ٿينديون،
 ”ستايِل“ اڃا موڪلاڻي نه ٿي آ.

هن رات انڌيريءَ ۾، هر شمع اُجهائي آ،
منزل کان اڳي ٿي وئي، راهن جي پُڄائي آ.

آئي ته ڀلا آخر، هي ڪهڙي بهار آئي،
هر ٿول اُداس آهي، هر ڪَلي ڪمائي آ.

ڪاري نه ڪري هن کي، او مارائين قاتل!
پنهنجي ته بُرائي ڏس، هي پاڪ نياڻي آ.

ويو ڪير هڻي ڌاڙو، ويو ڪير کڻي مُرڪون،
هر ڪنهن جي دُکي دل ۽، هر اک نمائي آ.

مون ڪونه ٻڌو ڪڏهن، ڪو هيئنن به ٿيندو آ،
سڀني جي زبان تي اڄ، بس پاڻيءَ ۽ پاڻي آ.

دُهرائي نه ڪو هاڻي، فرقت جي فساني کي،
هي ڪير ڀلا ٻڌندو، بي انت ڪهاڻي آ.

هي سور ”ستائيل“ کي، ويو ڪير ڏٺي آخر،
ويو جيءُ جُهري سارو، نَس نَس ٿي ساڻي آ.

آدميءَ جي درد ڏک جي ڳالهه ڪر،
 راند کي ڇڏ، اُڄ بک جي ڳالهه ڪر!
 مُرڪندڙ چهرا ته مُرڪن پيا پلي،
 خُشڪ چَپ ۽ زرد مُک جي ڳالهه ڪر!
 ماڻ ۾ رهندي ٻُڌاءِ ڪيترو؟
 هاڻ خالي تون به ڪُڪ جي ڳالهه ڪر!
 حال پنهنجا پاڻ سان اڄ اوريون،
 ڪيئن پڄايون ڏور ڏک جي ڳالهه ڪر!
 ڪُل غَمَن کان چوٽڪارو ٿي پوي،
 پوءِ ”ستائيل“ تون به سڪ جي ڳالهه ڪر!

سوچ جي هر لهر تي بندش پيل،
 روشنيءَ جي پهر تي بندش پيل.
 چڪ ڇولين ۾ نه آ ساڳي رهي،
 هر نديءَ هر نهر تي بندش پيل.
 ڪانه مرضي ٿي هلي ڪنهن جي هتي،
 هر گهٽيءَ هر شهر تي بندش پيل.
 رات جي هر ڪا صدا لڇندي رهي،
 هر گهڙي هر پهر تي بندش پيل.
 ملهه ماڻهوءَ جو وڃي باقي بچيو،
 پر نه تنهنجي قهر تي بندش پيل.
 ساهه سڌڪي پيو ”ستائيل“ جو مگر،
 پر پيئڻ لاءِ زهر تي بندش پيل.

اسان جو شهر ساڳيو آ، اسان جا گهر جدا آهن!
 ائين ئي روز پيا گڏجون، تڏهن پي فاصلا آهن!
 بڻايا ڇا نه بُت خانا، هتي انسان پوڄا لئ،
 سڀن جو ڌار مذهب آ، الڳ سڀ جا خدا آهن!
 سمورو شهر جاڳيو آ، نه جاڳيا خواب ڇو منهنجا!
 لڳي ٿو رات سي پٽڪي، هينئر شايد سٽا آهن.
 هي ساڳي جاءِ سا آهي، جتي هو پيار پوڄوسين،
 ائين بيخود ڪٿي ويندي، قدم منهنجا رکيا آهن.
 ڪٿي ڪا وڃ ڪري هوندي، جليو ڪو آشيان هوندو،
 رُنو آڪاش آ، شايد، وري بادل وٺا آهن.
 رُنا ڀرتا ٻڌاسين جي، اکين ڳوڙها ڳڙي آيا،
 الائي سي ڪڏهن ملندا، اسان کان جي رُنا آهن؟
 وري ڏس ڪيس ڪيڏو ٿيو، ائين تڙپن پيا راهن ۾،
 ”ستائيل“ آس جا پنڇي، الائي ڪنهن ڪُنا آهن!

زندگي آ ويس بدلائڻ لڳي،
 جلد پيريءَ جا وڳا پائڻ لڳي.
 ڏيهه پنهنجي ۾ ڏکيون ڏس ڪيتريون!
 گيچ ڪويل پي اهي ڳائڻ لڳي.
 چوهه مان چوليون جتي وهنديون هيون،
 سا ڪنڌي اڄ آڪَ اُپتائڻ لڳي.
 سوچ کي ويڙهي ويون هن سرحدون،
 هاڻ هرڪا آس ايڏائڻ لڳي.
 چوڊيواريءَ جي اندر خود کي ڏسي،
 بي زبان گونگي به ڳالهائڻ لڳي.
 مڇَ تي موتيُو ”ستائيل“ هو نه پر،
 اڄ لڱن کي لُڪ لَهائڻ لڳي!

پيت خاطر آدمي لاچار ٿي،
 ريت رسمن کان ويو بيزار ٿي.
 آ جيئن جي آرزو جاڳي پئي،
 زندگي گهرجي وري بيهار ٿي.
 نيٺ ڪهڙي ڳالهه آ مجبور ڪيو،
 پاءُ پنهنجي پاءُ کان ويو ڌار ٿي.
 هي به پنهنجي ديس جي ڄاڻي ته هئي،
 ويئي پنهنجن وچ ۾ سنگسار ٿي!
 چنڊ جهڙيون راتيون گهرجن اڃا،
 چاندني گهرجي اڃا چؤڌار ٿي.

ٿي چاهتون ختم ويون، چؤطرف آ انڌيرو،
 هن پيار جي چمن ۾، نفرت ڪيو آ ديرو.
 ويٺا وري به ساڳيا، هر گس مٿي شڪاري،
 دهشت جي چار ۾ پيو، تڙبي امن جو ڳيرو.
 هن کي ضمير ڪهڙو، هن کي ڪپي ٿي ڪرسي،
 هن قوم جو نه دشمن، آ سنڌ جو وڏيرو.
 انڊلٽ جي آس ۾ اڃ، آڪاش تي ڏٺو مون،
 ڏسجي نٿو اڃا پي، ليڪن سو رنگ سنهرو.
 ڪيئن ڏس پيون بدلجن، دنيا جون حالتون اڃ،
 پر پاڻ ۾ ”ستائيل“، آيو اڃا نه ڦيرو!

چؤ هان چمن جو ڇا ٿيندو، پُونري جي لهن جو ڇا ٿيندو،
 گلشن ۾ خزان جي پهچي وئي، پوءِ يار گلن جو ڇا ٿيندو.
 آ شور هوائن منجهه گهڻو، طوفان وري ڪو اچڻو آ،
 جت وڻ وڏا ٿا پَت پون، اُت ڪڪ پنن جو ڇا ٿيندو.
 او مالهي! تون ڪن ڪولي ٻڌ، مان توکي هان مان توکي هان!
 پاڻي به ڇڏيندين وڪڻي تون، معصوم وڻن جو ڇا ٿيندو؟
 اي چوڪر ڇڏَ گليل پيڇي، ڳوڙهو نه وهائج ڳيري کي،
 ايڏو جي ڪرين تون پاپ پيو، پوءِ هن جي ٻچن جو ڇا ٿيندو.
 آ خون سهانگو ماڻهوءَ جو، پر آن مهانگو ائتمَ کان،
 هي هيڏا هاڃا ڌرتيءَ تي، پوءِ بيت بکين جو ڇا ٿيندو.
 هي مال پرايو ميڙي سڀ، تون بند ڪرين پيو بئڪن ۾،
 پنهنجو ته ”ستائيل“ سوچين ٿو، پر سوچ ٻين جو ڇا ٿيندو.

خشڪ چهرو ۽ پٺل ٻئي ڳل اٿئي،
 جن اکين ۾ آس جا بادل اٿئي.
 پير پنهنجا کڻ سنڀالي راهه ۾،
 رات اوندھ ۽ پري منزل اٿئي.
 ڇا ٿيو اڄ رات جي پيتو نه تو؟
 ڪنهن بکڻي جي زندگي بوتل اٿئي!
 سڀ اڌوريون خواهشون آهن اڃا،
 موت وڃ موٽي هتان موڪل اٿئي!
 اي مسيحا! تون پٽيئون رک پيار جون،
 نفرتن سان هي جسم گهايل اٿئي.
 جا ته چاهيندي ”ستاييل“ تو نه ڇڻي،
 ڳالهه دل ۾ سا اڃا اٽڪيل اٿئي!

وقت جي پيڙ ۾، بي ڪفن زندگي،
موت کان اڳ هتي، ٿي دفن زندگي.

روز رستن مٿي، ڪيس ڪيڏا ٿيا!
نيٺ جهوري ڇڏي، حادثن زندگي.

رنگ سارا هوائن ۾ گم ٿي ويا،
هاڻ اجڙيل لڳي ٿي، چمن زندگي.

ديس پنهنجو مگر، پوءِ به ڌاريان لڳون،
جڻ ته گذري پئي، بي وطن زندگي.

زندگيءَ جو ڀلا، ملهه ڇو ٿو پڇين؟
ڪئين هٿن ۾ کنيو، پيا گهمڻ زندگي!

ڪي ڳلي سان لڳائڻ پيا موت کي،
ڪي اکين تي رکيو، پيا چُمن زندگي.

اڄ وري ننڊ مان، ڪنهن اُٿاريو اچي،
خواب ٿي خواب ۾، هٿي مگن زندگي.

هي ”ستائيل“ سڄي، ٿي غمن ۾ گذر،
خوبصورت هتي، ٿا چون زندگي.

دل چوي ٿي پيو سموري، زندگي تو تي لکان،
 مان ته پنهنجي خوبصورت، شاعري تو تي لکان.
 تنهنجي چهري تي لکان ۽ تنهنجي وارن تي لکان،
 ڪم دنيا جا ڇڏي بس، هر گهڙي تو تي لکان.
 تو ته اڀري رات کي آ، ڏينهن جهڙي روشني،
 چنڊ آئينو بنائي، چاندني تو تي لکان.
 برپتن ۾ باغ جوڙين، ۽ سُڪا ساوا ڪرين،
 ٿي پياسن کي پيارين، سانوڻي! تو تي لکان.
 تو سٺا ڪيڏا ستم هن، سنڌ منهنجي اي امڙ!
 هانءُ پرڄي پيو ”ستائيل“ اڄ وري تو تي لکان.

بي معنيٰ ڪئين مرندا آهن، معنائن کي مٽ نه ڏي!
 اڃا ته دل جون دل ۾ آهن، آشائن کي مٽ نه ڏي!
 چو ٿو چرڪ پرائين ايڏا، مون کي منهنجي نند منجهان،
 اڃا ته خواب اڏورا آهن، ساڀيائن کي مٽ نه ڏي!
 منهنجي لاءِ منهنجون لکڻيون، آهن سڀ اولاد جيان،
 رات و ڏينهان رت ولوڙيم، رچنائن کي مٽ نه ڏي!
 جهڙو آهيان تهڙو آهيان، روڪ نه ڪنهن جي ڳالهيٰ کي،
 هرڪو پنهنجو حق رکي ٿو، فتوائن کي مٽ نه ڏي!
 اندر منجهه ٻوساڻ اڳيئي، وري گلن تي وار نه ڪر،
 ساهه سڀن جو گهٽجي ويندو، هوائن کي مٽ نه ڏي!
 قوم قبيلن وٽ وسيلن، سڀ سونهن ٿا ديس اندر،
 هيڏي حد اورانگهي ڪنهن جي، سيمائڻ کي مٽ نه ڏي!
 برساتن جو ڪري بهانو، بند نه ڪنهنجو پاڻي ڪر،
 جيئن وهن پيا تيئن وهن پل، دريائن کي مٽ نه ڏي!
 مايوسيءَ کي مات پلي ڏي، مايوسيءَ کان مات نه ڪاءِ!
 منزل ملندي نيٺ ”ستائيل“، ڳولائڻ کي مٽ نه ڏي!

نَظَمَ

سازش

پاڻ ته هڪڙي گهر جا ٻار،
پوءِ به الله چو آهيون ڌار!

مؤج، منجهان مهراڻ هلي وئي،
باغن مان سرهاڻ هلي وئي،
ڏيه سموري منجه ڌڪار!

بند جڏهن کان پاڻي آهي،
هرڪا اک نمائي آهي،
ميرا منهن ۽ اڻيا وار!

وڏي مڇي پئي ننڍين کي کائي،
اها به ڪنهن جي سازش آهي،
توڙي ڦاسن ساڳئي چار!

ظاهر مسلمان سڏائن،
پهرين پنهنجن جو حق کائن،
ڪڇ ۾ کاتي هٿ ۾ هار!

سُور به ساڳيا سڪ به ساڳيا
درد به ساڳيا دُک به ساڳيا،
ساڳيا آهن غم- غُبار!

پاڻ سين جو پنڌ به ساڳيو،
مرڻ جيئن جو هئد به ساڳيو،
ساڳي منزل آهي يار!

واري واري سڀ جو وارو،
ويڙه سوا پيو ناهي چارو،
وقت ڪيا ڏس ڪيڏا وار!

اچو ته بادل بڻجي برسون!
پياسي من تي پهر ترسون!
ڪوته ”ستاييل“ ٿئي سڪار!

اَنِياءُ

انصاف هليو ويو، ماڻهن مان، آ هرڪو ويٺو کائڻ لڻ،
 ٿو سڀڪو پنهنجو پيٽ ڀري، هٿ پنهنجي بک مٽائڻ لڻ.
 هي ڪات ڪهاڙا لائين ٿو، چو ڪنهنجو سر وڃائين ٿو؟
 چو ماڻهوءَ جو ٿو خون ڪرين، تون ٻئي جو حق ڦهائڻ لڻ!
 ڇا هن مان ڀريو پيٽ ڀلا، ڪُجهه سوچي ڏس تون نيٺ ڀلا!
 چو وات وڌو تو ڦاڙيو آ، هن ڳيري کي ڳڙڪائڻ لڻ!
 هي درد ڀريو آواز تہ ٻڌ، هي سڌڪن وارو ساز تہ ٻڌ!
 هي ڪوڪ نمائي ڪويل جي، ٿي واجهائي ورنائڻ لڻ!
 هي سنڌوءَ ڪناري شام وري، هر سهڻيءَ جي ٿي نام وري،
 تون زوري چو ٿو ڏم ڏئين، هن مڪڙيءَ کي مرجهائڻ لڻ؟
 هي ڪاري ناھي گوري آ، تو بند ڪئي چو زوري آ؟
 هي سدا سهاڳ سدوري آ، ٿي پيدا پيار وڌائڻ لڻ.
 هي گيت ”ستائيل“ ڇيڙيو تو، ڄڻ پٿرن کي آ ٿيڙيو تو،
 تن ماڻهن کي آ ميڙيو تو، جي ڳرن پيا ڳالهائڻ لڻ.

سندوءَ

تون ڳالهه ڪرين ٿو ڊئمن جي، مان وهندڙ وهندڙ واهن جي،
تون سنڌ سڪائڻ چاهين ٿو، مان ساون ساون گاهن جي.

هي سنڌو منهنجو ساهه اٿئي، هر وسطيءَ جو ويساهه اٿئي!
هي سنڌو هر هر وهڻو آ، هن قوم کي زندهه رهڻو آ.
هي قهري ڪالاباغ وري، ٿو درد نوان ڏي داغ وري،
هي ڪاٺي جو نه گلاس ڪٺي، تون ڏيکارين ٿو ماڻهن کي،
هي ماڻهو سڀ ڪجهه سمجهن ٿا، هي زهر پيالو ڪيئن پيئندا؟
جي پيڻو پيو سو پيئنداسين، پر پاڻي مور نه ڏينداسين.

هي ڪرسي اچڻي وڃڻي آ، هي ڪرسي مور نه رهڻي آ،
هي ڪرسي ٿي انصاف گهري، هي ڦيرو پيو ٿو روز ڦري،
جو هٿ ڪري سو هيٺ ڪري، قانون اهو قدرتي آ،
تو ڪيڏو وٺل وهايو آ، ۽ تڙ تڙ تي تڙايو آ،
تو منهنجن مٿن مارن کي، هڪ سُڪيءَ لٽ به سڪايو آ،
هي بدلو توکان وٺنداسين، جيسين به ”ستائيل“ جيئنداسين.

تون بند ٻڌين ٿو پاڻيءَ کي، مان مڪڙي مڙج ملاحن جي،
تون ڳالهه ڪرين ٿو ڊئمن جي، مان وهندڙ وهندڙ واهن جي.

جيون سفر

سڄي زندگاني، رڳو جهاڳ آهي،
نه ڪوئي نڪاڻو، نه ڪو ماڳ آهي،
اها چوٽ چولين جئن چڙواڳ آهي،
نه ڪوئي ڪنارو، نه ڪوئي ڪير آ-

اڳيان يار چاهي، پتو ڪوبه ناهي،
مگر قافلو پوءِ به هرڪو پيو ڪاهي،
پنيان وقت وينو سندن ڳاهه ڳاهي،
انهيءَ کان ته بندو، بنهه بي خبر آ-

لکين خواهشون ۽ لکين خواب آهن،
لکين يار سوچن جا سيلاب آهن،
جي ميلا به آهن، وڃوڙا به آهن،
عجب رنگ دنيا سندن هي چڪر آ-

اڃا ڪالهه آيو، مگر اڃ وڃي پيو،
رهيو رات هڪڙي، هو پاڻ ئي مڃي پيو،
نه چاهيندي سڀني کان پيرو پڃي پيو،
قصو آ وڏو پر، بڻيو مختصر آ-

هي درد جو درياءَ، اٿئي پار ڪرڻو،
آ مرڻو ”ستائيل!“ اڳي پوءِ به مرڻو،
جڏهن سر تي آئي، اٿئي پير پرڻو،
اهو موت سڀ ڪنهن سندن منتظر آ-

ڏکيو يار ڏاڍو، هي جيون سفر آ،
ڪٿي ڇيهه ٿيندو، نه ڪائي خبر آ.

اسين سڀ اياڻا

اسان جي ثقافت، ۽ ٻولي به ساڳي،
ڏني ماءُ جيڪا، سا لولي به ساڳي،
ائين چو نه ٿياسين جئين سنگ- ۾ داڻا؟

اڃا نفرتن جو ڀڳو جنڊ ناهي،
ستارا ته اڀريا چڙهيو جنڊ ناهي،
اسان جا ته رهن ڪيا سنڌ ساڻا-

هتي جون هوائون اڃا تيز لڳنديون،
چپر ڇٽ سارا اڏائي ڇڏينديون،
امن جا پکي سڀ اڏاڻا اڏاڻا-

اسان کان ته سنڌوءَ جو پاڻي کڻي ويا،
هلي ڏس ته ڪيڏو هو ڌاڙو هڻي ويا،
رهيا ڪو نه ساڳيا اجهڻا سي اباڻا.

اسان کي ته پنهنجن هٿن سان لڻيو آ،
سياست جي نالي تي ڪيڏو ڪٺو آ،
اهي جيڪي پئسن تي آهن وڪاڻا-

اڳي جيڪي ٻارن جي ڳالهين تي اٽڪيا،
اهي جيل ٽائڻ ۾ ڪيڏو ته ڀٽڪيا،
اڃا تائين ويٺا روئن رت سي راڻا-

ڪيو اڄ آ قاتل مٿان منهنجي مارو،
سياڻي ”ستايل“ آ سڀنيءَ جو وارو،
ذهن ۾ رکيا هن اڃا زنگ پراڻا!

پري آه منزل، پري هن نڪاڻا،
اياڻا اياڻا، اسين سڀ اياڻا!

امرتا

زندگيءَ جو اڳر زهر مرڪي پيٺان،
پوءِ امر ٿي وِجان پوءِ امر ٿي وِجان.

نفرتون نفرتون، زندگي نفرتون،
سي مٽائي سيئي پيار اربي ڇڏيان-
پوءِ امر ٿي وِجان.

چنڊ ناهي ته ڇا، ڏنڊ آهي ته ڇا،
خود جلي رات کي روشني جي ڏيان-
پوءِ امر ٿي وِجان.

رنگ سارا کڻي، پن ويا جي چڻي،
آئيني جئن سيئي، عڪس اوتي ڇڏيان-
پوءِ امر ٿي وِجان.

اڳ جي اُڃ ۾، روح جي رُڃ ۾،
سڪ جي سڃ جو، سمنڊ جي بي وِجان-
پوءِ امر ٿي وِجان.

پيار کي وڌائجي

ڌڪار کي گهٽائجي، ۽ پيار کي وڌائجي،
وڌائجي وڌائجي، ۽ پيار کي وڌائجي.

چڏي هي روز رنجشون، اچو ته سک ورهائون،
گهٽي گهٽي ڪئي خوشيون، اي دوست! مُسڪرائجي.

اچو ته ٿر جي ٿاڪ ۾، پرھ ڦٽيءَ جو ماڪ ۾،
سندوڙ جي خاڪ پاڪ ۾، نئين ڪا سُونهن سماءجي.

ائين نه ڪنهن تي ڪُرڪجي، جي ٿي سگهي ته مُرڪجي،
نه ڦٽ تي لوڻ ٻُرڪجي، جي ٿي سگهي مِٺائجي.

آ شور ڪيڏو گهند ۾، اسين اڃا به نند ۾،
وري وئي جي مُند ۾، نئون ڪو گيت ڳائجي.

نه ڪنهنجو گهر اُڃاڙجي، نه ڪنهنجي حد لتاڙجي،
نه ڪنهن جو ڪم بگاڙجي، جي ٿي سگهي ته ٺاهجي.

اسان ته پنهنجي ماڳ ۾، رهون ٿا ڏک ڏهاڳ ۾،
اڃاڳ ۾ يا جاڳ ۾، اي دوست! دل نه لاهجي!

عجب آ ڪهاڻي!

اڙي تنهنجي آدمِ عجب آ ڪهاڻي!
نه شروعات جنهنجي نه جنهنجي پڄاڻي!

ڪڏهن گل ڳلائي ڪڏهن خار آهين،
ڪڏهن چنڊ چوڏينهنءَ چمڪدار آهين،
ڪڏهن جهور پوڙهو ڪڏهن ٻار آهين،
ڪڏهن تنهنجي خوشبوءِ هوا ۾ اُڏائي.
اڙي تنهنجي آدمِ عجب آ ڪهاڻي!

ڪڏهن پيٽ توکي ٻڪاري بنايو،
ڪڏهن شوق توکي شڪاري بڻايو،
ڪڏهن توکي غربت ڏوهاري بڻايو،
ڪڏهن منجهه محلين مزا ويٺو ماڻي!
اڙي تنهنجي آدمِ عجب آ ڪهاڻي!

ڪڏهن بت شڪن ۽ ڪڏهن بت پرستي،
ڪڏهن چئين مران ٿو، ڪڏهن هوڏ هستي،
هتي موت سڀ جي مٽائي ٿو مستي،
نه رهندو ڪو راجا نه رهندي ڪا راڻي!
اڙي تنهنجي آدمِ عجب آ ڪهاڻي!

دنيا تي حڪم تون هلاءِ به ڄاڻين،
جهازن کي اوچو اڏائي به ڄاڻين،
دريائن جو رُخ پي مَتائي ٿو ڄاڻين،
نه ڄاڻين سُڪائي ڪٿي اک جو پاڻي!
اڙي تنهنجي آدم عجب آ ڪهاڻي!

اڃا تو نه سمجهيو صدين جي سفر کي،
اڃا تو نه سمجهيو دنيا جي چڪر کي،
هوائن فضاڻن ڪنارن ڪپر کي،
اڃا ڪوڪ ڪويل جي آهي نماڻي!
اڙي تنهنجي آدم عجب آ ڪهاڻي!

اڃا توکي ماڻهن سندو قياس ناهي،
اڃا ڪنهن جي آهن جو احساس ناهي،
دنيا منجهه ڪيڏو ته هيراس آهي،
اڃا ٿي نه دهشت جي آهي پڄاڻي!
اڙي تنهنجي آدم عجب آ ڪهاڻي!

بُرائي به تو ۾ ڀلائي به تو ۾،
ڪُپت ڪوڙ ڪينو ڪچائي به تو ۾،
سموري ”ستايِل“ سچائي به تو ۾،
اها ٿي ته تنهنجي آ فطرت پراڻي!
اڙي تنهنجي آدم عجب آ ڪهاڻي!

اڪيلو اڪيلو!

اڪيلو آ اڪيلو آ، هتي هرڪو اڪيلو آ،
لڳي آ ساهه جي سڀ کي، نه ڪنهنجو ڪنهن سان ميلو آ-

اسان جي ديس جي هاري، ڏکڻ ۾ زندگي گهاري،
بڻيو آ قرض ۾ ڪارو، مٿان ٻي بک بيماري،
آپائي ان ٿو ليڪن، نه کائڻ لاءِ ويلو آ-
هتي هرڪو اڪيلو آ!

ڌڻي ڌاڙيل پيا سڏجن، حرامين جي ته واري آ،
پراوا پڙ پراوا هن، ڪڍي پنهنجن غداري آ،
سمورا وڻ ويا وڍجي، لڪڻ جي لڻ نه هيلو آ-
هتي هرڪو اڪيلو آ!

نه ڪا مهراڻ ۾ مستي، نه ڪي چوليون نه ڪي ٻوليون،
پيا پاڻيءَ جي سرڪيءَ لڻ ڪڪر آڪاش ۾ ڳوليون،
نه ڪي ساوڻ لڏيون سارون، نه ڪي سنڌوءَ ۾ ريلو آ-
هتي هرڪو اڪيلو آ!

اڃا سيارو سڄو پيو آ، نه پئسو آ نه ڪي پاڻي،
چيم ڪڻڪن مان ڪُجهه ٿيندو، ڪري کان اڳ ويس کائي،
الا! پيو چانهه پاڻيءَ لڻ، ڪڪڙ ٻڪري نه چيلو آ-
هتي هرڪو اڪيلو آ!

پنجهو تي وونئڻ بيٺا هن، نه پيارڻ لڻ مليو پاڻي،
سموري سنڌ سورن ۾، ”ستائيل“ ٿي پئي ساڻي،
سُڪي وئي پوک هر کائي، ڪمند ساري نه ڪيلو آ-
هتي هرڪو اڪيلو آ!

امن جو گيت

نفرتن جا ديرا ٻاهيو،
الفت جا ته بسيرا ٺاهيو!
غربت جا آثار مٽايو،
خوشحاليءَ جو چار وڇايو!

مانيءَ لئه محتاج آ ماڻهو،
پيت بکي جي آڱ اُجهايو!
مندرج مسجد گرجا گهر ۾،
گيت امن جا گڏجي ڳايو!

اوپر کان اڄ اولهه تائين،
دنيا کي آزاد بنايو!
بارودن کي باهيون ڏيئي،
سرحدن تي گل سجايو!

جنگ تباهي، جنگ نه گهرجي.
هاڻ امن ڏي وک وڌايو!
توبن ۽ تشڪن جي منهن تي،
ڳيرن جا آکيرا ٺاهيو!

تو بنا

هر چمن هر بهار تو بنا بيقرار،
 هرکلي هر پکار تو بنا بيقرار.
 چاندنيءِ مَر گِل کِلن ماک مَر ٿا کُل پِچن،
 آءِ تن کي ڏي قرار تو بنا بيقرار.
 رات جو آرخ مٿيل پوءِ به تو لڻه در کليل،
 آهه تهنجُو انتظار تو بنا بيقرار.
 لهر لهر ۽ هوا آ اُداس تو سوا،
 هي نديون هي آبشار تو بنا بيقرار.
 دور دور کان اچن بادلن جئن لِچن،
 تهنجون يادون بار بار تو بنا بيقرار.
 نه سونهن دل جي باغ مَر نه روشني چراغ مَر،
 هر پکي هر اُڌار تو بنا بيقرار.

سنڌ نامو

هر شام غم ۾ گذري، راتيون اداس آهن،
چهر اُداس آهن، راتيون اداس آهن.

پڙلاءُ مليو نه ڪوئي، ٻن ۾ صدا رکي وئي،
آخر بهار ۾ هي، ڪهڙي هوا گهلي وئي؟
ڪوئيل اداس آهي، راتيون اداس آهن.

ڪڪرن جا رنگ سارا، اڃ سي لڳن ٿا ٻاڙا،
راتيون ٽڪيون ٽڪيون ۽ — بيچين هن ڏهاڙا،
انڊلٽ اداس آ برساتيون اداس آهن.

ڇو ڏاڍ جي اڳيان اڃ، تنهنجي نظر جهڪي وئي؟
هر ماءُ جي ٿڌن مان، اڃ ٿڄ پي سڪي وئي،
ڇوليون اداس آهن، چاتيون اداس آهن.

اڃ باک جي چپن تي، ساڳي سان مُرڪ ٺاهي،
سنڌوءَ جو پيٽ خالي، پاڻيءَ جي سرڪ ٺاهي،
خاموش هن پکي پرياتيون اداس آهن.

قانون پي لڇي ٿو، انصاف ٿياس تي آ،
ڌرتي اسان جي آ پر، ڌارين جي قياس تي آ،
سڀ جون اکيون امن لئه، آتيون اداس آهن.

اڃ تائين سي نه پرڻا، راتين ۾ جي رُسي ويا،
ڪنهن کي لکي ڏسين ٿو، هرڪو آ تنها تنها،
ڪڪرن مان ڇنڊ! تنهنجيون، جهاتيون اداس آهن.

اي شاهه! سنڌ تنهنجي، اڃ آب لئه سڪي ٿي،
ڇا ڏوهه آ انهيءَ ۾، پنهنجو ئي حق گهري ٿي،
تو جي وڪون ”ستائيل!“ پاتيون اداس آهن.

احساس

سڄو جيون تماشو آ بڻي هر ڳالهه رسوائي،
ويو احساس ماڻهن مان هتي هرڪو تماشائي!

هينئر هي چند جون راتيون سيائي ڏينهن سانوڻ جا،
پرھ جو ڪوڪ ڪويل جي مٿان هي مينهن سانوڻ جا،
اڪيلائي اڪيلائي فقط آهي اڪيلائي!

وڃن بوندون وسائينديون صبح جي ويل هي ڪڪريون،
هوائن جي اشارن تي وري جي پاڻ ۾ ٽڪريون،
نظارو ڇا نه دلڪش آ مگر تنهن ۾ به تنهائي!

وري معصوم چهرن تي وڏا هي داغ دهشت جا،
وري وحشين ڪيا آهن وڏا ڪي وار وحشت جا،
وري مڪڙيون چڻيون آهن وري موٽي خزان آئي!

هزارين حادثا جيون سندو حصو ويا بڻجي،
فقط اخبار جي ڪالم سندو قصو ويا بڻجي،
نه ڪنهن انصاف پاتو آ نه ڪنهن جي دانهن ورنائي!

ڪڇون ڪنهن سان پڇون ڪنهن کان وڃايل حق ونون ڪنهن کان؟
هڻي ويو ڪير هي ٽاڙو ”ستائيل“ چؤ پڇون ڪنهن کان؟
مليا پئسا غريبن لئه، وڏا ماڻهو ويا ڪائي!

سڄو جيون تماشو آ بڻي هر ڳالهه رسوائي،
ويو احساس ماڻهن مان هتي هرڪو تماشائي!

سفر!

رات جي آغوش ۾ هي انتظارن جو سفر!
بس ائين هلندو رهي ٿو بيقرارن جو سفر!

چنڊ پي ڪنهن قافلي جي جن قيادت پيو ڪري،
هر ستارو جن ته هن جي حاضري ويٺو پري،
پر ٿڪن ٿي ڪين ٿا هي، پنڌ جي آهي پري،
بس الله ڪيڏانهن ويندو هي ستارن جو سفر؟

لهر پويان لهر آئي ۽ وري موٽي وئي،
چو ائين ٿيو ۽ ٿئي پيو گل اڃا ڪنهن کي نه پئي،
”ڪو ٻڌو ۽ ڪو تري پيو!“ ڳالهه پئي مون سا ڪئي،
تيز طوفانن مٽي هي رهگذارن جو سفر!

جي خزانن ۾ رلي ويون سي وري اينديون ڪڏهن؟
۽ چمن کي رنگ پنهنجو سي وري ڏينديون ڪڏهن؟
هر طرف ۽ هر گهٽيءَ ۾ چؤ! خوشيون ٿينديون ڪڏهن؟
شل نه پهچي ڪو پڄاڻيءَ تي بهارن جو سفر!

ڪي مليا هر موڙ تي ۽ ڪي رلي ويا رُج ۾،
ڪا ته لڙهه ۾ وئي لڙهي ۽ ڪا ته سسئي سڄ ۾،
ڪي ته پياسا ٿي رهيا هت هن اڀاڳي اُج ۾،
بس اهو ئي آ ”ستاييل“ عشق وارن جو سفر!

لوچ

سانوڻ جي برسات لڇي ٿي، چاندوڪيءَ جي رات لڇي ٿي،
هيڏي لڇ پُڇ ۾ او سانول! تَن ۾ تنهنجي تات لڇي ٿي.

پياسو جِيئون خواب اڏورا،
ڪونه ٿيا هي سڀنا پورا،
رهجي ويا ارمان سمورا،
تنهنجي وائي وات لڇي ٿي.

بَن ۾ سارا مور لڇن ٿا، چوڏس ڪئين چڪور لڇن ٿا،
لڱ سوين ڪمزور لڇن ٿا، ڪويل جي هر بات لڇي ٿي.

اڄ به اها ئي ٿر جي ڄاڻي،
تو ته عمر آ قيد بڻائي،
وات نه جنهن جي ٻي ڪا وائي،
مارن لئه محلات لڇي ٿي.

ماڻهن جا احساس لڇن ٿا، لڇن پڇن ٿا پر نه ڪڇن ٿا،
روز مَرَن ۽ روز جيئن ٿا، بند لهن تي بات لڇي ٿي.

سندوءَ جي تهذيب لڇي ٿي،
شاعر جي تخليق لڇي ٿي،
جتي ”ستايل“ ڪانه ڪڇي ٿي،
اتي ڏڪن جي ذات لڇي ٿي.

پُڪار

رحمت جي برسات وسائي،
جيڪا ڏينهن ۽ رات وسائي.

ترسي ترسي نيڻ ٽڪي پيا،
هاڻ گهڙي ڪا سا ته وسائي.

ٿر پيهو روز پُڪاري،
ساڳي وائي وات وسائي.

جڳ ۾ آهيان جهڙو ناهيان،
مون تي پنهنجي ذات وسائي.

پياسو رُج ۽ پياسو جيون،
قُڙي ڪڪر مان ڪا ته وسائي.

ڏيهه سمورو ڏولاون ۾،
خوشين جي باران وسائي.

سال ”ستائيل“ سڪ ۾ گذريو،
تن ۾ ڪيڏي تات وسائي!

اِجا تہ....

اِجا تہ مون کُجھ لکيو ٿي ناھي، اِجا تہ مون کُجھ چيو ٿي ناھي،
 اِجا جيئن ڏيو اِجا لکان مان، اِجا تہ دفتر ڀريو ٿي ناھي.
 اِجا تہ ٿر جي ڀٽن تي لکجي، شهر شهر ۽ گهٽين تي لکجي-
 ۽ چڪُ ڇولين منجهان هلي وئي، سنڌوءَ جي لهرن ڪپن تي لکجي،
 اِجا تہ ڌرتي اُچي آ ڪيڏي، اِجا تہ پاڻي ڀڳو ٿي ناھي.
 اِجا تہ ريت ۽ رسم تي لکجي، ۽ ڪوڙي وعدي قسم تي لکجي،
 اِجا حقيقت سڄي اڌوري، اِجا تہ دنيا ڌرم تي لکجي،
 اِجا تہ ٻيو کُجھ گهڻو رهيل آ، اِجا تہ پردو هٽيو ٿي ناھي.
 اِجا لکن لئہ بهار تڙبي، اُداس ڪوئل پُڪار تڙبي،
 اِجا شڪاري اهي ٿي ساڳيا، پکيءَ پکيءَ جي اُڏار تڙبي،
 امن جون ڳالهيون سڀئي اڌوريون، امن تہ ڪنهن کي مليو ٿي ناھي.
 اِجا تہ ڪيڏا اکين ۾ ڳوڙها، اِجا تہ ساڳيا وري وڇوڙا،
 اِجا تہ ماڻهو مرن پيا هت، اِجا تہ ساڳي آ گهوڙا گهوڙا،
 اِجا تہ راهن ڇڏيو آ رولي، اِجا تہ ميلو متو ٿي ناھي.
 اِجا اندر ۾ درياءُ آهي، اِجا تہ ساڳيو لقاءُ آهي،
 اِجا تہ ساڳيا زخم سُجهن ٿا، اِجا تہ تازو هي گهاءُ آهي،
 اِجا لکن لئہ جمار گهرجي، اِجا ”ستائيل“ کُليو ٿي ناھي.

عيوض

غم زندگيءَ جا آهن، توري خوشيءَ جي عيوض،
سودو ته موت سان ٿيو، هت زندگيءَ جي عيوض!

ڪنهنجي ته گهر ۾ ماتم، ڪنهن جي ته گهر ڏياري،
ڪنهنجو شڪار پيو ٿئي - ۽ ڪو بڻيو شڪاري،
ڪنهن کي مليو انڌيرو، آ روشنيءَ جي عيوض!

ڪنهن وٽ ڪئون به ڪونهي، ڪو پيو لکن سان ڪيڏي -
۽ ڪو ڄمار ساري، ويٺو ڪڪن سان ڪيڏي،
پئسن کي پڳ ٻڌي وئي، هت آدميءَ جي عيوض!

اي ڪاش! وقت کي تون، واپس وري ورائين،
بچين جا ڏينهن ڇا پر - ڪو پل جي پَسائين،
توڪي ڄمار اڀريان، هڪڙي گهڙيءَ جي عيوض!

انڪار ڪيئن ڪيان مان، ابليس ڪيئن ٿيان مان؟
وڪ وڪ مٽي ”ستائيل“، سڄا سوين ڏيان مان،
پر جي خدا ملي پئي، هن بندگان جي عيوض!

احساس محرومي

جُوءَ ڏاڍي تتل، منهن سڀ جا لٿل،
تا لڳن اي پرين، نيڻ سڀ جا پئل!

سانت چانيل رهي رات ڪاري مٽي،
چنڊ ڪنهن پي ڏٺو، ڪونه واري مٽي،
ماڻ جي ننڊ ۾ لوڪ سارو سٽل!

سُونهن سورج جيان، وئي لڪن ۾ لهي،
پيار پورو نه ٿيو، آس اڌ ۾ رهي،
سا ته اُجڙي وئي، راند هُئي جا رتل!

ڇا ڪُچون ڇا ڀُچون، ڪُجهه نه چئي ٿا سگهون،
جن لڪي ۽ چُپي ساهه پيا ٿا ڪئون،
وقت جي ديوَ کان هرڪو آهي ڊنل!

زندگانيون ڪسي، ٿو جوانيون ڪسي،
مؤت جو ديوَ ٿو روز جانيون ڪسي،
ٿو اُجاڙي سوين روز ميلا متل!

جُوءَ ڏاڍي تتل، منهن سڀ جا لٿل،
تا لڳن اي پرين، نيڻ سڀ جا پئل!

سنڌ جي صورت

نه ساڳي چڪ چولين ۾، سڄو مهراڻ خالي آ،
 صدين کان جو هيو وهندو، سنڌوءَ سرواڻ خالي آ!
 سُڪي آ سنڌ وٺي ساري، اڏامي پئي رڳو واري،
 اهو ئي وڻ اها ٿاري، وٺي سرهاڻ خالي آ!
 هي هيڏو روج ۽ راڙو، تڏهن پي چُپ رهيو پاڙو،
 هڻي ويو ڪير هي ٿاڙو؟ نه پئي ڪا ڄاڻ خالي آ!
 لڳل هر شام تي پهرو، لٿل آ چنڊ جو چهرو،
 زخم هر رات جو گهرو، مٽي ڪاراڻ خالي آ!
 ڪٿي پنهنجن دعائي آ، تڏهن آفت هي آئي آ،
 ڳچيءَ ۾ پئي چڱائي آ، هتي سڀ هاڻ خالي آ!
 هتي موسم ڳلابن جي، لڳي ٿي ڄڻ عذابن جي،
 نه ڪر تون ڳالهه خوابن جي، اکين لال خالي آ!
 جتي وهندا هيا واهڙ، جتي سُهي جتي ساهڙ!
 ”ستايل“ ويا سُڪي سي تڙ، بچيو اُهيان خالي آ!

وقت

وقت سان رک دوستي،

وقت جي ڪر بندگي.

وقت اوندهه جو آ گهر،

وقت آهي روشني.

وقت ڏي جو موٽ ۾،

مرڪندي سو ڄام پي!

وقت جو احساس ڪر،

وقت شيءِ آ قيمتي.

وقت اعليٰ بخت آ،

وقت تبديلي وڌي.

روز ٿي سڀ کي سڏي،

وقت جي هر ڪا گهڙي.

يادگيرين کي ڇڏي،

وقت ويندو آ وڌي.

وقت گلدستو به آ،

وقت ڪنڊن جي پري.

وقت جي طوفان ۾،

ڪئين ”سڪندر“ ويا لڙهي.

انهن جي عيد ڪيئن گذري؟

اڪيون مسجد سنڌي در ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 نه کائڻ لڻ اٿن گهر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 ڪي پاڙي ۾ بکيا هوندا، تون ڄاڻي ٿو ڏکيا هوندا،
 پڇين ٿو ڪونه ڪنهن پر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 وڏيرا هي سنڌ هاري، نه جن وٽ ڪا ٻنيءَ ٻاري،
 وهن ٿا روز بيگر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 نڪي ماڙيون نڪي بنگلا، هي ماڻهو هن سدا ڪنگلا،
 اڄوڪي ڏينهن بازار ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 پيو بوتل ۽ برياني، اوهان لڻ عيد روزاني،
 هتي هوندي به جي ٿر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 ”ادي ڇاڙهي، ابي ڇاڙهي، نه مون ڇاڙهي، نه ڪنهن ڇاڙهي،“
 هتي هن ههڙي منظر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 نه ڪي رشتو اٿي رت جو، اٿي هي دؤر دولت جو،
 پتو آهي به جي پر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 اڌورا خواب اڪڙين ۾، سوين سيلاب اڪڙين ۾،
 اڃا ڪجهه پيو به اندر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟
 نه ڪي ڪپڙا، نه ڪي خرچي، ”ستايل“ ڪيئن رهن سرچي،
 ڀلا ٻارن جي ٻر ٻر ۾، انهن جي عيد ڪيئن گذري؟

بیت

۶

وایون

بيت

سُور! وِجين وسري، پار نہ تنهنجا ڪو پتي،
ڏنگ ڏکن جا ٿو هٿين، نانگ جيان نڪري،
ماڪيءَ ۽ مصريءَ، جهڙو جيونَ زهر ڪيئي.

سُور پوئي ڪو پُور، وِجين شل وجود مان،
ڪيڏا گهرا تو ڪيا، نس نس ۾ ناسور،
وِجين ايڏو ڏور، جوءُ نہ آدم جي جتي.

اهڙو جيونَ چو مليو، جنهن ۾ رڳو سُور،
”ستاييل“ سرور، ڪڏهن پاتو ڪينڪي.

مون کي عشق عطا ڪئي، ڏکن واري دڳ،
پُورن ٻڌي پڳ، سڪن مٿان سُور جي.

آيا اُتر واءُ جيئن، سُور ٻڌي سندرو،
ڏيئي ڏک ٻَرو، ويٺا هن وجود ۾.

مون پانيو پوءِ موت کان، ڏکڙا ٿيندا دُور،
پر ”ستاييل“ سُور، اڃا ساڳيا ٿا سُجهن.

ڪر تون غرق غرور، غصي ڪي غوطا ڏئي،
پوءِ تون وڃي پهچندين، حاضر منجهه حضور،
ڏکڙا ٿيندئي ڏور، هن ۽ هن جهان جا.

•

ڪيڏو تڪڙو پيو لهي، جيون سندو سج،
ڪالهه چٽيو پئي بج، اڃ پيو لاپارو ٿئي.

•

سرو ڪاٺي جيئن، ڪاٺي ساڻي ٿو ڪري،
وقت به ڪري ٿيئن، ماڻهوءَ جي ڄمار سان.

•

جوپن ڪي ويڙهي ويا، پيريءَ جا آثار،
واچوڙي جيئن وار، ڪيا وقت وجود تي.

•

خود سين هم ڪلام، پُٺ به پري کان پڇن،
ڪيڏو بُرو ٿو لڳي، پيريءَ جو انجام،
وينو ڪٿي شام، پوڙهو پاڇولي پٺيان.

■

ڪانه پئي ڪا ڄاڻ، ڪيئن هٿن مان وٺي هلي،
هڪ جوانيءَ ڪاڻ، پوڳيون جيون پيا سڄو.

■

هرڪو وڃي پيو هتان، وڃائي وارو،
ڪيڏو جلدي ٿو وري، اچي اونهارو،
سيارو ويچارو، گذريو وڃي گس ۾.

•

جهڙا آيا جڳ، تهڙا ئي موٽي ويا،
ڪئين وڇوڙي وڳ، موت مٿاهون ٿي ويو.

ڇا لڻه ويٺو تون وجهين، پستل ۾ گولي،
هي جا خالي ٿي ڪري، جيگل جي جهولي،
بي نه ٻڌي ٻولي، ريل پسي رت جا!

’الا! باز مرن، شال نه بحري ڪو بچي،‘
وينا وچ وٺن ۾، ڳيرا ڳالهيون ڪن،
آمن سان اڏرن، ڪبوتر آڪاش ۾.

سر جي ٻوڙي ۾ لڪي، چڻ چڻ ڪٿي چهي،
ڏانتي سان ڪهي، پاء چڏيو هتي پاء کي!

اڳ نه ٻڌو سين يار، هينئن به ٿيندو آ ڪڏهن،
چور چرائين مال پيا، ڀاڳيا چوڪيدار،
هاڃا لک هزار، ڪيڏا پنهنجي قوم سان!

ساڳي ڌرتي ڀل هجي، توڙي ساڳيو سج،
بنا پاڻي بچ، ڪوبه نه اڀرندو سَڪو.

هونء به ته هر ڪنهن چيز جو، پاڻي آهي بچ،
توڙي سوين سج، اڀرن ڌرتيءَ جي مٿان.

هي جي ننڍڙا ٻار جيئن، ڦلواڙيءَ ۾ ڦول،
صبح جو اسڪول، جهڙو باغيچو بڻيل!

■

پاڻي پهرين شرط، باقي ڳالهيون پوءِ ٻيون،
وَرَن سنڌوءَ سير ۾، وهندو ريلو رت،
هاڻ نه ڪا حرڪت، سهندي سنڌ پنجاب جي.

■

نيٺ ته ڪندو ڇيهه، سُڪل پاڻيءَ جو قصو،
ڪيسين مرنڊو اُڃ ۾ سمورو ساڻيهه،
آخر سارو ڏيهه، ڪڙو ٿيندو ڪوهه تي.

●

اڃا ڪنهن جي ڪاڻ پيو، لهي اُڀري سج،
اڃا ٻني بچ، منجهان اُڀري پيو سلو.

■

اڃا ڪنهن جي ڪاڻ، سج سلامي پيو ڀري،
اڃا چوڏينهن چنڊ ۾، ساڳي آ چانڊاڻ،
گلن مان سُرهاڻ، اڃا ساڳي پئي اچي.

●

اڃا ڪنهنجي ڪاڻ پيا، وسن سانوڻ مينهن،
اڃا ساڳيا ڏينهن، ساڳيون راتيون پيون اچن.

■

جيون صحرا سُج، جنهن ۾ ويرانِي سُجھي،
اندر اوڀڙ عشق جا، روپ مٿاهون رج،
اڃ ته لهي اُڃ، ڪڪر بڻجي قرب جو.

●

عشق نه اهو آه، پاڻ ڇڏايو پيو وڃين!
آخر ڪهڙي عشق جو، ڳاهين ويٺو ڳاهه؟
سوچين ويٺو ساهه، سسئي ڏسي سور ۾!

آن ته آ ايمان، بنا ان ايمان ڇا،
پهرين پُجن پيٽ ڪي، هندو مسلمان،
تنهن کان پوءِ انسان، چڱو مذهب ٿا چون.

پرھ ڪن پچار، پورهيت پنهنجي پيٽ جي،
سنجهي ساڳي سار، الا! رات اُڪارئين!

توڪي ڳڻتي راند جي، مون لڻ بکيو پيٽ،
چاندوڪيون ۽ چيٽ، بي معنيٰ ٿيا بک ۾.

بک به ڪيڏي بک، ماڻهو بکيا پيا مرن،
سرهايون ۽ سڪ، سنڌ نه پسي ٿي ڪڏهن.

سنڌوءَ سارو ويو سُڪي، سنڌ سڙي پئي يار!
هرڪو پنهنجي ڌار، چاڙهي ويٺو ديڳڙي!

آئي ٿي جنهن چيٽ مان، سرنهن جي سرهاڻ،
اُن زمين تي هاڻ، آڪ ڦلاريا اوڄ مان.

ٻڌجي پيئي باغ مان، ٿڪ ٿڪ ڪهاڙي جي،
هي سڀ پاڻي ريءَ، هيڏو حشر پيو ٿئي.

جتي جر زمين، اُتي اڏجن جُهوپڙا،
خالي اُپ تڪين، پاڻي جن پري ٿيو.

بنا سانوڻ مينهن جي، تڙبي تارو جيئن،
آهي اڄڪلهه ائين، ساڳي صورت سنڌ جي.

هاري منهنجي ديس جا! توڇا ڏوهه ڪيو؟
آن اُپايو تو، ڪرو ڪٿي ٻيا ويا!

ناهي ويلو وقت تي، پُٺيان پسون ٻار،
ڪيڏو آ لاچار، هاري هر ڪنهن مند ۾.

اُتر لڳو مُند ڦري، وريو سيارو،
هاري ويچارو، اڃا اُنهي اوچئين!

مٽي منهنجي ديس جي، مون کان پُڇي ٿي،
سپنا ٿيا قيدي، آخر ڪهڙي ڏوهه ۾؟

آخر ڪهڙي ڏوهه ۾، قيدي سڄو ديس؟
وڏا پاڻي ويس، ويڙهي غلامي وئي.

اُوندھ آندوڪار ۾، ھي جي ستارا،
آھن اشارا، آزاديءَ جا اُپَ تي.

•

اُونداهي اڌ رات جت، اچي ٿي کائڻ،
ڏسي ھي ڏائڻ، مٿان ھمت ھاريو!

•

ڪيانتا! ڪاھوڙين ڪي، وڃي نياپو ڏج؛
لال ٻنھنجي لوءِ مان، لھندي ڏٺو سج،
اچي واهر ڪج، وڃي اُوندھ رات ھي.

•

لھندو ڏسي سج ڪي، سوچي شام پئي،
مون ڪي رات ڏٺي، وڃين ڪهڙي پار پيو؟

•

لڪ لڪوڻي راند پيا، ڪيڏن سج ۽ چنڊ،
جيون ڦيرو چنڊ، ماڻهو ڪٿو آن جو.

•

جيون پڳھ پور، ماڻهو ڳھي ڳاھ جيئن،
ڪيڏا ڪيس ڪلور، ڪٿي ڪٿي سان ٿين!

•

گهڙي گهٽائي، پئي ٿي ڏينھن ڄمار جا،
ويئي وڃائي، وڏا گھنڊ گهڙيال ۾.

•

ڪڏھن توکان ساھ، پل نہ ٿيندو هو پري،
اڄ تہ ٻارھين ماھ، تو وٽ اچو ڪونہ ٿي.

•

لڳو جهوٽو واءِ جو، پتا پڻ ڇٽيا،
اڱرين جيئن ڳٽيا، ويا جوين ڏينهنڙا.

لڳو جهوٽو واءِ جو، ڇٽيا پڻ پتا،
سونهن وئي سرتا! وٽن ۾ (۱) وائول ٿي!

لڳو جهوٽو واءِ جو، ڇٽيا پتا پڻ،
هائ! وو! جوين، سندا ڏينهن رُسي ويا!

جيئن نئين جي ٽڪ، جوين وهي ٿو ائين،
ڏوران جنهن جي ڏڪ، سونهن ته سانوڻ جيتري.

اهي اڃ سڀاڻ، پرهن پڄاڻي اٿس،
هي جا آدم زاد کي، چهري ۾ چانڊاڻ،
مؤج تڏهن مهراڻ، جيسين مُند ملهار جي.

جيئن نئين جي ڌار، جوين وهي ٿو ائين،
پل کن ۾ هن پار ۽، پل کن ۾ هن پار،
وهي مند ملهار، باقي مؤسم ماڻ ۾.

ڪڪرن ڪار ڏنم، ايندي ويندي آپ تي،
واءِ نه چري پڻ ٿو، ڪيڏي اوت (۲) اڳهر (۳)،
اڄوڪو آڱر، آئيندو برسات کي.

(۱) وائول = مخالف واءِ لڳل ڪري سنگ جو خالي ٿي ويو، فصل جو ساڙ
(۲) اوت = مينهن جو وسڪارو
(۳) اڳهر - سانوڻ جي مند ۾ مينهن پوڻ کان اڳ هوا جي گهٽ - آڱر.

ڪڪر منجهان چنڊ جيئن، نڪري ٿئي نروار،
ائين منهنجي يار، پردو ڪنيو پاڻ تان.

•

چاندوڪيءَ جو پهر، پاڻيءَ پاڇا چنڊ جا،
هر هر جهوٽي واءِ تي، لڏي هر ڪا لهر،
ندي توڙي نهر، هر جاءِ منظر هيڪڙو.

■

پاڻيءَ پُڄن لهريون، ڪنڌيءَ گُل رابيل،
اسان سان تو هيل، هي به نه منظر هو ڏنو.

■

پاڻي پُڄن لهريون، ڪنڌيءَ موتيا گُل،
هر جا تِن جو هُل، خوشبوءِ جن جي پاند ۾.

•

پاڻي پُڄن لهريون، مٿان وٽن چانءِ،
هرڪي پيو هانءِ، هي جو منظر مون ڏنو.

■

لهريون لڪ لڏن، ڪينجهر ڪنڌي پئي ڪري،
هر هر جهوٽا واءِ جا، هينئڙي منجهه لڳن،
اچو روز ملن، جتي جوڙا پاڻ ۾.

•

پنهنجي ڪيئي جي پٺيان، سڀ ڪو لوڙي ٿو،
ڪيڏو ڊوڙي ٿو، ماڻهو ويل وقت لاءِ!

•

ڪڪ نه پانتج ڪڪ، هي جو هلڪو ٿو لڳي،
پوريل اٿئي پارڪا! هيٺيان هن جي لڪ،
اڏي پوي اک، نظر نيشان نه لهين!

•

چو ٿو چيڙين چيڙا، هي جو سٺل شينهن،
پورا ڪندئي ڏينهن، اٿيو جي آگهور مان.

■

وڙهندي واچوڙن سين، هي جي پريا هڏ،
آهن اڪيلا ٿيا، سنڌو! تنهنجا سڏ،
اڄ ت ڪريون گڏ، ميڙي سيئي مٺ ٻر.

■

جان جان تو ٻر ساهه، تيسين همت سان رک،
بندي بي همت سان، ناهي سان الله،
مايوسي گناهه، آهي هر انسان لئه.

■

جان جان ڪر جاکوڙ، جيسين جيئرو جڳ ٻر،
ڳچي پاڻي نوڙ، هينئن نه مربو آ هتي.

■

ڳچي پاڻي نوڙ تون، ائين نه مرين ها اڄ،
متان تنهنجي لڄ، پويان پارا تو ڏئي.

•

ڪُل هي ڪائنات جو، باري مٿي بار،
ڏيندو جي ڏاتار، تون ڇا جهلندي جهول ٻر!

•

تون ڇا جهلندي جهول ۾، هو جي پري هٿ،
توڪي ڪهڙي ڪٿ، بنڊا انهيءَ بات جي.

•

هو جي ڏيڻ تي وري، تون ڇا جهلندي جهول!
بول انهيءَ جا ٻول، جو ٿو پالي سڀ کي.

•

جو ٿو پالي ڪُل کي، سو ئي آهه الله،
باقي سڀ گناهه، آهي گهرڻ عام کان.

•

ماڻهو مذهب مٿ ۾، مذهب ماڻهو مٿ،
ڪيڏي وڏي جُٺ، ماڻهن مذهب سان ڪٿي.

•

ماڻهو مذهب لٽ مرن، مون لٽ پيٽ ڌرم،
مون کي بک ڀرم، سيڪاريو سنسار ۾.

•

ساهه ته تتر جي مثل، جسم جهڙو چار،
قاتل آهي يار، هر ڪو ڦندي ۾ هتي.

•

جسم ڪنڊن چار جيئن، ساهه ته ڪپڙي جيئن،
آجو ٿيندو ڪيئن، ايڏي امتحان مان؟

•

هي جا پنهنجي وچ ۾، نفرت جي ديوار،
اچ ته اوري يار، پڇين سا پورا ڪيون!

•

ڪوڏر ڪلهي تي ڪٿي، سوچي پيو مزدور،
هي سڀ مون لاءِ سور، آخر ڪنهن خلقيا هتي؟

■

آدم ڪنهن اقرار جو، ليڪو پيو لوڙي،
پير جڏهن ڪوڙي، تڏهن پتو ٿو پوي.

■

اندر اونداھ رات، ٻاهر ڏيئي لات جيئن،
دل ۾ هڪڙي بات، وائي پي ڪا وات ۾!

●

اڃا سيارو آ پري، توڙي ٿو ڄاڻين،
سوڙ پيو تائين، شايد پيريءَ کي پڳين.

■

تون جو پيريءَ کي پڳين، ڇا ڇا پرايئي؟
ڪارا وار ڪڪر جيئن، ڪٿي ڪرايئي؟
جوپن وڃايئي، آخر ڪهڙيءَ ڪنڊ ۾؟

●

ڪهڙي ويل وري، پُٽ نه پُڄي پيءُ کان،
سوڙ سيارِي جي، سِڪو سيري پاڻ ڏي.

●

هر هر روئن نيڻ، واءِ وڃوڙي جو وريو،
مون کي پاڙي واريون، واريو ڏين ويڻ،
پاءُ خاطر پيڻ، ڏنئي ڪيئن ڏهاڳ ۾!

●

پڪي پوک ميار، ڪڏهن ڪبي ڪانڪا،
ڪچون لُبندي يار، ڪئين ڏنيون سي ڏيه ۾.

مرڻ مهڻو ٺاه ڪو، پرڻو ٺاهي گار،
سڀ ڪنهن مٿي بار، رکيو روزمره جيڻان.

هيئن نه چڍي پوک، مٿان گهاريون ٿي پون،
مٿان اچي لوڪ، پاڙن کي پڌرو ڏسي.

علم لئه اوکي، گهڙي نه آ گهڙيال ۾،
علم آ درياءُ ۽، علم چاندوڪي،
علم ڪسوڻي، جنهن سان ماڻهو ماڻجي.

تو بن منهنجي زندگي، ۽ مان آهيان ايئن،
ٿر ۾ آهي جيئن، پاڻيءَ لئه پياسو پڪي.

تڙبي تڙبي زندگي، تنها گذري وئي،
ڪڏهن ڪانه ڪئي، تو ڪنهن ويل ورڻ جي.

تنهنجو تصور ايئن، اُڪريل دل ۾ آ پرين،
چنڊ هُجي ڄڻ جيئن، پڌرو پاڻيءَ جي مٿان.

ڪاٺي جي گلاس ۾، پڌرو پاڻي جيئن،
اندر مُنهنجي ايشن، تَنهنجو تصور ٿو رهي.

•

تنهنجي چهري ۾ پرين، ڪيڏي آ چانڊاڻ،
چنڊ منڊي مانڊاڻ، جيئن ڪا چوڏينهن رات ۾.

•

پاڏا وڙهن پاڻ ۾، پئجن ٿا ٻُڙا،
ڏهن ٿا ڏڙا، مريو ماکوڙا وڃن.

•

وڻ به تيسين وڻ، جيسين منجهس چانورو،
پوءِ ته لڳي ٿو ڄڻ، سُڪل ڏينگهر سُج ۾.

•

سُونهن نه آ سُرهاڻ، سهڻا توهه به ٿا لڳن،
جيسين پوي ڄاڻ، پوءِ ويجهو وڃ پلي.

■

زهر ته آخر زهر پر، وڇوڙو چاهي،
سمجھان ٿو آهي، ٻيو ڪو نالو زهر جو.

■

زهر ته پيئڻ ۾، ڪيڏو ڪڙو ٿو لڳي،
ليڪن جيئن ۾، ان کان وڌ عذاب آ.

•

هو ڏس ذري زهر ۾، ڪيڏي آھ ڪڙاڻ،
اُن کان ويتر ڄاڻ، نالو نفرت جو ڪڙو.

•

ڪنڌي ساوا سر، جنهن ۾ ڪڻڪن ڪنگ پيا،
هو ڏس ڳل گلاب جا، جهرڪن پاسي جر،
واڌيءَ جو منظر، ڪيڏو دل ڪش پيو لڳي!

•

تون ئي منهنجي من جي، چاهت جو چراغ،
هي جي بستيون باغ، ساوا تنهنجي سونهن سان.

•

اڪين اڇا وار، جسم سارو ويو جهري،
پوڙهي پٺن جي پٺيان، ڌڪي سڀ ڄمار،
جوپن ڏينها ڇار، هليو هٿن مان ويُس.

•

اڪين اڇا وار پيا، جيون پويان پل،
هي جي ساري ڏينهن پيو، ستر سال قبل،
پلجي ويٺو پل، سندي جوپن وٺ جي.

•

اڇا وار اڪين ۾، پويان پل پساه،
واهه ڙي جوپن واهه! هينئن نه ڪرين ها هتي.

•

هي جو جيون هيڪڙو، مُور نه ملندو ٻيو،
اڇ ته هن ۾ ڪو، ماڻهو مزو پيار جو.

•

تنهنجي چهري جي چمڪ، ڄڻ صبح جي ڌوپ،
يا ڪو سانوڻ روپ، ڄڻ وراڪو وڃ جو.

•

هي جي پوئين رات ۾، ٻوليون ٻڌجن پيون،
آڙيون اُڏرن پيون، شايد سي آڪاش ۾.

•

بندوڦن نڪاءَ تي، پڪي اُڏاڻا،
چڏيو نڪاڻا، وڃن ويچارا پيا.

•

اونداهيءَ جي اوٽ ۾، ڪيڏا ٿين ڪيس!
جئن ڪا جاندهه پيس، ائين پيسن آدمي!

•

جيئون شطرنج راند، ماڻهو مُهرن جي مثل،
وڏي ڪن ويڙهاند، پيادا گهوڙا پاڻ ۾.

•

اسان سڀ سارا، آهيون ڦيرو اٿت جو،
ويندا پنهنجي وقت سان، سيارا اونهارا،
جيون جي ڌارا، وهي وهندي ڪيترو!

•

هي جا نئين ٿهي، ڪيڏي جوپن سان پئي،
رات رهائي رُج ۾، ويندي ڪونج ڪهي،
ويندي مڙج وهي، سانوڻ به ٿي ڏينهنڙا.

•

سانوڻ به ٿي ڏينهنڙا، ۽ هي منجهس مڙج،
هي جا هن ۾ اوج، واري جيئن وهيو وڃي.

•

بچين ڇا پيارا، ڇا سي جوين راتيون،
هو جي هٿن مان ويا، وقت سڀئي وارا،
ڪيڏا ڪسارا، جوين ڏينهن ڇڏي ويو!

•

ڪڏهن ڪڏهن ڪيترو، ناحق ٿيندو آه،
مري ويندو آه، ماڻهو بنا ڏوهه جي!

•

اڙي او انسان! وحشت ڪنهن کان تون سڪين؟
جنهن کي تون مارين پيو، سو پي آ انسان،
آهين جن حيوان، تو مان ويو ماڻهپو!

•

ڪيڏو هان پياسو! جن ڪا مڇي ڄار ۾!
ترس نه کائين ٿو، ماري! منهنجي حال تي.

•

تنهنجي جيئن تڪي، مٿان ڪوئي - ڏر کي،
ماڻهوءَ ماڻهوءَ ڪي ائين بيٺو آ تڪيو!

•

تون جو ڪڪر آپ تي، ڪٿ آله وسندين؟
ترسي ڪونه ڪندين، مونتي پنهنجو چانورو؟

•

ڪيڏي اندر اُڃ، پر تون وسين پيو پري،
ترس نه توکي ٿو اچي، سانوڻ! مٿي سڄ،
لڙڪ ته لاڙي وڃ، به تي منهنجي حال تي!

•

ڦوٽهڙي ۾ جيئن، ٻن چئن ٿا پٽ تي،
موت به ڪري ٿيئن، ساڳي پر سين سان.

لڳو سَرءُ واءِ، ٻن چٽي پيا پٽ تي،
ڪيڏو گهرو گهاءُ، ٿاريءَ ٿاريءَ ڪڪُ ۾!

جيئن ٿا ٻن چئن، وٽن منجهان واءِ ۾،
ائين ڏينهن کُٽن، ماڻهوءَ جي ڄمار جا.

هي جو ڏکڻ واءِ، لڳي ۽ لهريون ڪري،
ڪيڏو آه هُگاءُ، هن ۾ رُت بَسنت جو!

تون جو ڪڪر اُپ تي، وسندين ڪهڙي جاءِ؟
ڪا ته گهڙي مون لاءِ، ترسي ڪر تون چانورو!

آخر ايڏو ڏور کان، آئين تون بادل!
اڙي او پيادل! ڪجهه ته ترسي پئو هتي!

تو ڇو ٿاري مُند؟ هي جا سانوڻ مينهن جي،
وري وسڪارون ڪيون، ڪڪرن ساري مند،
هيڏي پياري مُند، پر تو اچڻ جي نه ڪئي!

آخر کيئن وسريا، توکان سانوڻ ڏينهنڙا؟
ڪڪر ڪئين اُپريا، ليڪن مان پياسو رهيس.

ڪڪر رنگ جَهڻي، آيو اُتر پار کان،
ڪيڏا ويس مَٽي، اُپريو آ آڪاش تي!

وضوءَ ڪندي اوچتو، تنهنجي ياد وري،
ٻانهون ويون وسري، پهچي پيرن تي ويس.

بَهر وائر ڪپ تي، جنهن ۾ پن هزار،
جنهن ۾ ڪئين ڌار، جنهن ۾ اڪيرا سُهڻ.

جڏهن پوئين پهر ۾، ڪروٽ بدلي رات،
تڏهن سندس ڪُڪ مان، پڌري ٿي پريات،
سورج پاڻي جهات، پردو پرھ جو ڪنيو.

اڇ پي سورج ماڪ ۾، پِنون مَٽي پٽ،
چنيءَ جهڙا چِٽ، مڪڙين مَٽي ماڪ جا.

ڪاڪا سُونهن تہ سُونهن، جنهن جو جوڙ نہ جڳ ۾،
جنهن جي ڪُل وروُنهن، مَهڪايو ماحول ڪي.

مار نہ ائين مور ڪي، اڙي او ماري!
ويهي جو ٽاري، مَٽي ٻوليون پيو ڪري.

واريءَ جيئن وَهِي، وڃي ماڻهوءَ مٺُ مان،
جوڀن تيئن وَهِي، هليو هٿن مان ويو!

•

ڪٿي آيو پاڻ سين، سانوڻ ساروڻيون،
جن کي مينهن ڪٺيون، ڪري ڪَڪَرن مان پيون.

■

عُربت چوڙيا پاڻ، لڳا هاريءَ ڪُڪَ ۾،
پوکي ناهي پاڻ، آئي اُڌارو ڀيو!

•

اهي هر انسان کي، آزاديءَ جي آس،
ڪيڏو آه اُداس، پکي پڃري جي اندر!

•

هيٺو تان حلال، ڏاڍي کان سيڪو ڌري،
پَسبو هيٺو حال، هرڪو هلائون ڪري.

■

تو جا عيد چڻي، سا مون ڀائين ڳالهه پڻي،
مون کي پُورت پيت جي، ويلو وڃ ڏئي،
مون تان اڄ ڪٿي، سڀاڻي سيڪو ڪندو.

•

باتيون باتين جهڙيون، هُن جون باتيون ٻيون،
هُن سان گهاريل ياد پيون، توڙي راتيون ٻيون،
توڙي لاتيون ٻيون، مَتَ نه ڪويل جو ڪٿي.

•

وقت نہ سو ورجاء، گذریو جو گُذري ويو،
وہي ويو درياء، ڪپر ڪُن چڙي ويا.

سائي سارا ويا چڙي، مٿان مون بيني،
جاڻ اچي پيئي، جنڊ چٽائي ان جي.

وڃين عرش پڳيون، ڳوڙها ڳاڙي رت جا،
پر تو ڪونہ ٻڌيون، دانهون منهنجي ديس جون.

رُوئن ٿڙا رت جا، اکين سُڪو آب،
سورن جو سيلاب، وهي منجهه وجود ٿو!

وايون

چا لئه رات وئي،
 چا لئه ڏينهن ٿيو؟
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 وقت نه ڪنهن جي وس ۾
 وڃي تيز پيو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 ٻري ٻرندو ڪيترو
 گهي تيل ويو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 اڳيان اوندهه آ گهڻي
 پاڻي ڏس ليئو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 پنهنجو ثمر پاڻ ڪڍ
 ڏيندڻي ڪونه پيو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 ڪوبه نه موٽيو آ ڪڏهن
 ويو سو ويو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 ڏک نه ڪنهن کي ڪو ڏيو
 جيسين يار جيو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!
 پنڌ ”ستاييل“ آ پري
 گس ۾ ڪين بيهو،
 ماڻهو سمجهي ڪونه ٿو!

وڌا ٽپ ڏئي،
 چڙهي ڇپ ڏئي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 اڃا اُڀريو ئي ته مس
 اچي شام وئي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 اڄ سڀان جي آسري
 خبر ڪانه پئي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 رهي نه روڪڻ سان ڪڏهن،
 گهڙي بي چئي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 بچين وارا ڏينهن ويا
 واريءَ جيئن وهي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 نينهن نڀائيندا اچن
 جهونو لٽ بڻي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 مون تان به
 هوندي ان مٿي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 تو ته اچڻ ۾ اي پرين
 ڪيڏي دير ڪئي!
 جوين پيريءَ کي پڳو!
 هاڻ ”ستائيل“ وئي نري
 تتل تيز ٿئي،
 جوين پيريءَ کي پڳو!

ناهي ڪو ساٿي -

جيون جي سنگرام ۾.

نڪي مري آدمي

نڪي حياتي،

جيون جي سنگرام ۾.

توڙي پنهنجا ها مگر

ويا سي جدا ٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

ساه اندر ۾ جيئن ڪٿي

چار مڇي ڦاٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

مون نه جيئن جي دوستو!

آس اڃا لا ٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

جيئري هر انسان جي

جلي چٽا ٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

آخر ماڻهوءَ کان هتي

ڪهڙي خطا ٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

ڪاٺ ”ستاييل“ درد جي

ڪاٺي دوا ٿي،

جيون جي سنگرام ۾.

تو وٽ هٽ - ڪڙول

مون وٽ ارادا اٿل.

سٽ نه زنجيرون سهن

هاڻي ٻيو ڪُجهه ٻول!

مون وٽ ارادا اٿل.

آڏو ڏونگر کي ڏسي

گيدي! گس نه رول!

مون وٽ ارادا اٿل.

ڪنڌ جهڪائي تو اڳيان

ڪانٽر ٻيو ڪو ڳول!

مون وٽ ارادا اٿل.

تنهنجي مقتل گاهه ۾

منهنجا رنگ رتول.

مون وٽ ارادا اٿل.

ماتر جو منظر،
 هيڏانهن هر ڪنهن گهر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 ٻار به لنگهڻا پيا سُمهن
 صبح جي آڌر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 وهن ريل رت جا،
 ڪُڇن پيا ڪونڌر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 قتل ڌاڙا ۽ ڦرون،
 ڏينهن ڏٺي اڪثر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 رڻي وارو سڻو رڻيا،
 ملي اڃ وڪر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 ٻنيون ساوا باغ سڀ،
 ٿر لڳن ٿوهر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!
 سنڌو سارو ويو سُڪي،
 سُڪي ناهه سُڪر-
 پوءِ به چوين سڀ نيڪ آ!

پاڻي واري تان،
 ٻنيءَ ٻاري تان-
 ڪوندر ڪسجڻو ٿا وڃن!
 حدَ اورانگهيل جاءِ تي،
 گهٽيءَ چاري تان-
 ڪوندر ڪسجڻو ٿا وڃن!
 رسمن جي هن چار ۾،
 ڪاريءَ ڪاري تان-
 ڪوندر ڪسجڻو ٿا وڃن!
 پير وڌيري جي ڏنل،
 هڪ اشاري تان-
 ڪوندر ڪسجڻو ٿا وڃن!

تو بن او پيارا!

رهجي ويا منظر سيئي!

ڪلفٽن جي شام ۽

منهوڙي وارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

ڪين وٺن ٿا هاءِ ڪي،

ڪينجهر ڪنارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

گڏ وسايون ها وري،

سانوڻ وسڪارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

گل تڙيل هي باغ ۾،

ڪيت ٻنيون ٻارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

پرھ ٿئيءَ جي ويل ۾،

چنڊ ڪٿيون تارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

سندوءَ لهرن جي مٿان،

ڪڪر هي ڪارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

شام لٿي آڪاش تي،

پنچي آوارا-

رهجي ويا منظر سيئي!

نيٺ ”ستائيل“ سُونهن جان

سپن ۾ سارا،

رهجي ويا منظر سيئي!

پن پن جيئن ڇڻي،
 پنهنجا ڏينهن ڳڻي،
 گهاري وڃيبي زندگي!
 هي جا ورثي ۾ ملي،
 ٿوري يا ته گهڻي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 ڪجهه ته گذري وئي مگر،
 ڪجهه لڻ هٿ هڻي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 باقي جيونَ شام جا،
 پويان پير ڪڍي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 ڏک ڏيئي وئي ڏاج ۾،
 مون کي ماءُ ڇڻي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 خوف هُيو جنهن ڳالهه جو،
 سا ئي بات بڻي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 نه ڪي ڪڪر چانورو،
 نه ڪي مينهن ڪڍي-
 گهاري وڃيبي زندگي!
 سور ”ستائيل“ جا وڃي،
 ٿيا نيٺ ڏٺي-
 گهاري وڃيبي زندگي!

وڃي سڄ ٿو،
پيو ڪونه پتو-

جيون گذري ويو ائين!
رات لنگهي وئي سڄ ۾،
مٿان ڏينهن ٿتو-

جيون گذري ويو ائين!
اڃا پنهنجي پيار جو،
ميلو ڪونه متو-

جيون گذري ويو ائين!
گل سمورا ويا چڻي،
خاني گل دستو-

جيون گذري ويو ائين!
منزل جي ڳولا ڪندي،
پلجي ويو رستو-

جيون گذري ويو ائين!
نه ڪي سمجهو مون ڪڏهن،
نڪي سمجهو تو-

جيون گذري ويو ائين!

دل تي ڪيڏو ٻار،

ليڪن چپ خاموش ها!

الا! نه ڪجهه اوري سگهيون، اڪيون غم غبار!

ليڪن چپ خاموش ها!

ظاهر گونگي جي زبان، ڪيڏي روح پُڪار!

ليڪن چپ خاموش ها!

لفظ اندر ۾ ٿا لُڃن، جيئن ڪو تتر چار!

ليڪن چپ خاموش ها!

منهنجو مَن ساگر جيان، جنهن ۾ ڪُن هزار!

ليڪن چپ خاموش ها!

اُٿي جوت جيار!

رات گهري ٿي روشني.
چوڌس چانڊاڻو نه ڪو،
اونده انڌو ڪار-

رات گهري ٿي روشني.
اڃ اڃ اڃالا ڪٿي،
اُونداهيءَ کي تار!

رات گهري ٿي روشني.
بنا بتيءَ سوجهري،
بزم آبيڪار-

رات گهري ٿي روشني.
پتنگ پاڻهي پُهچندا،
تون بس شمع ٻار!

رات گهري ٿي روشني.
پرھ جان پڌري ٿئي،
هر ڪنهن هنڌ پڪار-

رات گهري ٿي روشني.
رستا ڪاڻڻ ٿا اچن،
شهر گهٽيون بازار-

رات گهري ٿي روشني.
جيسين سورج پٽ پئي،
تيسين مُنهنجا يار!

رات گهري ٿي روشني.

ڏس صبح جي ويل،
مڪڙيون ۽ رابيل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

مور نچن پيا باغ ۾،
ساڻ ٻچا ۽ ڊيل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

چاندوڪيون ۽ چيت ٻئي،
پر جيٿان سي هيل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

ڪري ڪنيل پٽ تي،
ڪبو تر پاريل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

اڇا پڪي آپ تي،
شام لٿي جي ويل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

رُت پني برسات ۾،
ٻن دلين جا ميل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

انڊلٽ سان آڪاش تي،
ڪنوڻين سندا ڪيل-

ڪيڏا سهڻا ٿا لڳن!

لٿو سج سوڀر-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

ڌارين جا هن ڌوڙ ۾،

ساڳيا ڏنم پير-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

ديپ اُجهائڻا ديس ۾،

ساٿي! سنجهي وڃي-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

آيا وري اوڀرا،

من ۾ رکي مير-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

بن قاسم جي روپ ۾،

هو ڏس هتي ڪير-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

ڏاهر! تنهنجي ڏيهه ۾،

ڪيڏو ڏس انڌير-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

اڃا سسئي سور ۾،

اڃا ساڳيا ڏير-

ڪيڏي اوندهه رات آ!

اڃا سورج پنڌ ۾،

اڃا ڪيڏي دير!

ڪيڏي اوندهه رات آ!

ذیدستا

ع

آدوها

ڏيڻ سٺا

ڪيڏو ته پڏائي پيو! ڪلهه پاءُ نه هو ليڪن،
اڄ سير سڏائي پيو!

-

سوچي ته الله ڇا پيو، ويندو ته هٿين خالي،
لوچي ته الله ڇا پيو!

-

ڪيڏو ته توائي آ، ڪنهن کي نه سڃاڻي ٿو،
ايڏو ته توائي آ!

-

تون گهاءُ نه ڏي ايڏا، انسان! ائين ڪنهن کي،
ايڏا نه ڏي ايڏا.

-

ڇو قد پيو ماپين، هيڏي ته مليءِ دولت،
پر پوءِ به ٿٽو ڍاپين!

-

ڪنهن جي ته اشارن سان، نادان پيو ڪيڏين،
هن ديس جي ٻارن سان!

-

هي جند وڏي شيءِ آ، اُن کان به مٿي مون لئه،
هي سنڌ وڏي شيءِ آ.

-

ڇو سنڌ ڪيان صدقي؟ هڪ وار نه سؤ پيرا-
هي جند ڪيان صدقي.

هو پير لڪائي ويا، ڪيڏي ته وڏي چوري،
درياءُ چُرائي ويا!

-

پاڻي ته بنا پيارا! ويا باغ سُڪي ساوا،
هي ڪيت ٻنيون ٻارا.

-

توکان ته گهريم پاڻي، پر تون ته اُنهيءَ عيوض،
بندوق پيو تائي!

-

پاڻي ته ضروري آ، پاڻيءَ بنا جڳ ۾،
هر چيز اڌوري آ.

-

پاڻي ته وڏي شيءِ آ، ڇا اُڄ به ٿيندي آ؟
ڄاڻي ته وڏي شيءِ آ.

-

گهر ڪي ته لڳو ڏاڙو، ڌاريا ته اڳي ڌاريا،
خاموش رهيو پاڙو!

-

سنگيت ملائي پئي، ڪوئل به ”لنا“ جو ڄڻ،
ڪو گيت ٻڌائي پئي!

-

ڪيڏي ته مٺي لولي، اڄ باک ڦٽيءَ ۾ ڏس!
ڪوئل به ڪٽي ٻولي!

دانا۽ ويا ڀُلجي، لاحتَ ۾ ڳوليندي،
سنئين راهه ويا ڀُلجي!

—

ڪيڏو نه هيو ڏاهو! هت ساڻ ڳچيءَ پنهنجيءَ—
۾ پاڻ وڌس ڦاهو!

—

ڪو راز هيو گهرو، ڪجهه دير ڪٿان تنهنجو،
مايوس هيو چهرو!

—

ڪيڏو ته جهميلو آ، هر طرف سمنڊ آهي،
انسان اڪيلو آ!

—

تڪ ساڻ ڏڏي ويندئي، هي چوٽ اٿئي چوليون،
بيڙي ته ٻڏي ويندئي!

—

طوفان تري وڃبو، مرڻو ته اڳي پوءِ آ،
هڪ ڏينهن مري وڃبو.

—

جلدي نه مرڻ جي ڪر، ٻڏندين ته ٻڏي ويندين،
ڪوشش ته ترڻ جي ڪر!

—

حالات پيا مٽجن، پر پاڻ اتي آهيون،
ڏينهن رات پيا مٽجن!

هي سال وري آيو، پر حال اڃا ساڳيا،
ويو ڪالهه وري آيو!

—

هي سال پروڪي جئن، ويندا ته ائين گذري،
سڀ ڏينهن اڄوڪي جئن!

—

هي ڏينهن وري ايندا، پر مان نه هتي هوندس،
ها مينهن وري ايندا.

—

انسان هليو ويندو، ڪجهه ڏينهن رهي واپس،
مهمان هليو ويندو.

—

انسان وڃي پيو ٿو، انسان پٺيان پيهر،
انسان ڄمي پيو ٿو.

—

سامان خريدي وٺ، بازار ڪليل آهي،
ايمان خريدي وٺ!

—

هي رات ڪٿڻ تي آ، او جاڳ اُٿي غافل!
ڏس! باڪ ڦٽڻ تي آ.

—

سڀ هن جو قسم آهي، هيءُ ساهه نه ساڳيو آ،
پر ڌار جسم آهي.

مٺ ۾ نه کٽين واري، ڏيندو ته خدا ليڪن،
 حيلو ته ڪندو هاري.

—

تو سج چڙهي پوئي: ڏس پيٽ بکيي خاطر؛
 پيو اوڏ مٽي لوئي.

—

ويو سج وري آيو، تو ڪانه ڪمائي ڪئي،
 ڦيرو ته ڦري آيو.

—

ها نيٺ ڏکيو ٿي پيو، هٿ پيار ڪرڻ سڻو،
 پر پيٽ ڏکيو ٿي پيو!

—

تو بک ڏني ناهي، ڏين تهڪ وڌا ويٺو،
 ها پيٽ ڀريل آهي!

—

پيو مٿج مزا ماڻي، هي پيٽ ڀريل ماڻهو،
 ڇا بک منجهان ڄاڻي؟

—

احساس ڪٿي آهي، تو ڳالهه ڪري هرڪو،
 پر قياس ڪٿي آهي؟

—

تون ٻار اميرن جو، توکي نه ڪڏهن ٿيندو
 احساس غريبن جو!

آرام سَٽو پيو هين! پيا خواب ڏين توکي،
 بيغام سَٽو پيو هين!

-

بي نند وڃن پيا ٿا، ڇا تو نه ٻڌا هن سي،
 جي گهنڊ وڃن پيا ٿا؟

-

نادان اٿئي پويان، ايمان ڪسي ويندئي،
 شيطان اٿئي پويان!

-

ايڏي نه وڌائي ڪر! هي ساهه پرايو آ،
 ڪنهن سان ته چڱائي ڪر!

-

ٿو بچ چئين جهڙو، اي دوست! ٻنيءَ مان تون،
 ڪئندي به فصل اهڙو.

-

هر آس اڌوري آ، آ جاڳ رڳي پيڙا،
 ڪُجهه نند ضروري آ.

-

آ پڪ لهي ويندي، انسان جڏهن مرنڊو؛
 سڀ ٿڪ لهي ويندي.

-

انسان گهڻا آهن، چهرا ته ملن ٿا پر-
 شيطان گهڻا آهن!

مون اک جڏهن ڪولي، ويا خواب چڻي سارا،
ڪنڊن سان ڀريل جهولي!

—

ڪنڊن سان ڀريل ٿاري، ويا ڦول چڻي سارا،
تي ڏنگ هڻي ڌاري.

—

هي ڦول چڻي ويندا، ڪُجهه واس وٺڻ پي ڏيو!
ڪيڏانهن ڪڍي ويندا!

—

موسم ته ڦري پئي ٿي، پر وقت سان گڏ تنهنجي؛
قيمت به ڪري پئي ٿي!

—

چوري ته نه ٿيڻو آ، هي پيار جو سودو ڪو؛
زوري ته نه ٿيڻو آ!

—

مون ڏانهن ڏسي پئي ٿي، سا ڳالهه الڳ آهي؛
تصوير لڳي پئي ٿي.

—

ساراهه ڪيان ڪنهن جي، توکي آ بنايو جنهن،
يا ڳالهه ڪيان تنهنجي؟

—

هي سونهن ته ڪيڏي آ! مون ڳالهه ڪئي هُن جي،
تعريف خدا جي آ.

جنهن وقت وٺا بادل، تنهن وقت وري منهنجا،
 ٿيا نيڻ ٻئي ٿادل.

-

ڏس هوءَ ته اچي پئي ٿي، ساوڻ جي نظارن ۾،
 ڪا ڊيل ٺڄي پئي ٿي!

-

بيٺو ته يڪو آهين، اي سج! صديون گذريون؛
 تون ڪين ٿڪو آهين!

-

ڪيڏو ته عجب آهي، ڪلهه ٻج ڇٽائين پئي،
 اڄ ڳاھ پيو ڳاھي!

-

ناهي ته وري ڊاهي، انسان مٽيءَ جو ڄڻ،
 ڪو ٿانوَ ٺهيل آهي!

-

هر ٿانوَ ٺهي ويندو، هر مند وري ايندي،
 ماڻهو نه وري ايندو.

-

تو بُت ڀڳو آهي، ڇا خون وهيو اُن مان؟
 انسان ته ڪو ناهي!

-

ڪيڏو به کڻي چاهي، آ ساهه منو ليڪن؛
 مرڻو ته وري آهي!

ماڻهو ته گهڙو آهي، هي مؤت مٿان اُن جي،
هر وقت کڙو آهي!

—

جيونَ ته بڻيو گهاٽو، انسان ائين پيسي،
جيئن جنڊ پيهين داڻو!

—

هي خون ٻڏي ويو آ، هِت جج وٽا پڻسا!
هُت عرش لڏي ويو آ.

—

سڙلو ته سڪي جي لاءِ، آهي ته بنايو ويو،
قانون بکي جي لاءِ!

—

پنجوڙ ته ساڳي آ، چهرا ته مٽيا ڇا ٿيو؟
پر نوڙ ته ساڳي آ!

—

ڪيڏا نه شڪاري هن، او جاڳ اُٿي هرڻي!
بي قياس هي ماري هن.

—

ڪا ڳالهه ستيل آهي، هن طرف نه تون ويجهانءِ!
هت چار منڊيل آهي.

—

آ چار هوائن ۾، بندش ته لڳل آهي،
بلبل جي صدائن ۾!

ڪو ٻڙڪ نٿو ٻولي، ڪو آه اوھان ۾ چؤ!
جو چپ ھتي ڪولي؟

-

ٻي ڪا به ٻڌم ٻولي، آواز بندوٽن جو،
ھر طرف ھلي گولي!

-

محفل تہ مچائجي، آ ماٺ ڀلا چاچي؟
ڪو رنگ رچائجي.

-

ماني تہ ٺري ويندي، آ دير ڀلا چاچي؟
پوءِ بک مري ويندي!

-

ڏس ھو تہ اچي ويو آ، سُنسان جڳھ تي جن
ڪو رنگ رچي ويو آ.

-

ھي شعر ھيو ڪنھنجو، ڇو چرڪ ڇڏاءِ ويئي؟
جي نانءُ ٻڌئي منھنجو!

-

مون کي تہ ڇڏي ڏي تون، تخليق مٽي ڳالھاءِ!
جو گيت لکيو آ مون.

-

ھي گيت اڌورو آ، آواز بنا ھرڪو،
سنگيت اڌورو آ.

پنهنجي نه ثنا ڪر تون، ٻُڌ پيو ته چوي ڇا ٿو؟
خود ڪي ته فنا ڪر تون!

—

آ رات وڃڻ جي ڪٿي، تارا به لهي ويا سڀ،
تو ڪانه اچڻ جي ڪٿي!

—

مون کان ته لڪائي پئي، ٿي پوءِ به لڳي ساڳي،
تصوير ٻُڌائي پئي.

—

هر طرف هلي ويئي، مون پيار ڪيو توسان.
هي ڳالهه کُلي ويئي.

—

تارا ته لکين آهن، آ چنڊ فقط هڪڙو،
چارا ته لکين آهن.

—

آهن ته لکين تارا، پر پوءِ به اڪيلا هن،
هي چنڊ بنا سارا.

—

اي وقت سهارو ڏي! هر طرف انڌيرو آ،
هڪ چنڊ اُڌارو ڏي!

—

ڪو چٽ نه ملي جنهن سان، ڪا سِٽ ته اهڙي لک!
بي سِٽ نه ملي جنهن سان.

ڪيڏي نه ولوڙ آهي! ٻي ست ملي جيسين،
هڪ ست ئي ڪوڙ آهي.

-

آ ڏيهه تتل ڪيڏو، چؤطرف مرون ٻهڪن،*
ڏهڪاءُ متل ڪيڏو!

-

بيدار ٿيو ساٿي! سامهون ته اٿو دشمن،
هوشيار ٿيو ساٿي!

-

اڳ ڪونه ٻڌم اهڙو، اي سنڌ امڙ تنهنجو-
اڄ حال بڻيو جهڙو!

-

اي سنڌ! تيان صدقي، هڪڙو ته جنم ڇا پر
سو جنم ڪيان صدقي.

-

سچ ڪالهه چيو ناني؛ ڪر خيال ڦري ويندڻي،
هي ڪانگ هٿان ماني!

-

ڪجهه خيال ڪجو ٻارو! هن مان نه چڱي ٿيندي
هي ڪانگ اٿو ڪارو!

-

مرڪي ته نه گهاريندين؟ ڇا پل حياتيءَ جا-
مايوس گذاريندين؟

* ٻهڪ = مرونءَ جي دانهن - رڙ
ٻهڪار = مرونءَ جي دانهن - رڙ

الله وڏو آهي، مايوس رهڻ جڳ ۾،
گُناهه وڏو آهي.

ڪيڏو ته اچو آهي، ٿيو ڪونه ڏٺي سائين،
هي ڏن سڃو آهي!

ڪيڏو ته بکيو آهي! پيو ماس پتي پنهنجو،
ايڏو ته بکيو آهي!

تي ڳالهه پراڻي وئي، ظاهر ته حقيقي هئي،
بڻجي سا ڪهاڻي وئي.

حيوان سنڊي قيمت، ٿي لک سوا مقرر!
انسان سنڊي قيمت؟

شادي ته رچائي وئي، مرضيءَ جي بنا گوريءَ-
جي عمر اچائي وئي.

ڪنهن جي نه خبر تو کي، ڪيڏانهن وئين گم ٿي؟
پنهنجي نه خبر تو کي!

ادوها

وريو ڏکڻ واءِ:
ڪويل ڪوڪو پئي ڪري، سيني ڪيڏو گهاٽ!
**

تنهنجي ڪيڏي اون!
اچڻ جو ڏئي آسرو، ۽ پوءِ آئين ڪونه!
**

سج لٽي جي ٻانگ،
واپس موٽيو پيا وڃن، هي صبح ڪا ڪانگ.
**

ڳل سيراندي ٻانهن،
اچي پيئي اوچتو، دردن واري دانهن.
**

اڃ پي ساڳيا سور،
جيون گذري ويو مگر، ڪونه ويا هي پور.
**

ڪونه مليو آواز،
 دٻجي دٻين ۾ ويا، صدين سنڌا راز.
 **

هي جا پوڙهي ماءُ،
 هن جي سيني ۾ اندر، ڪيڏو گهرو گهاءُ!
 **

هيءُ جو پوڙهو پيءُ،
 جهڪون ۽ جهولا سڀي، جهري پيس جيءُ.
 **

اڳ ۾ ائين ڪونه:
 اڄ هو تڪڙو پيو وڃي، پويان جي ٿس اُونِ.
 **

ڏنگن جيئن پتون:
 پتن پيا تيئن ماس کي، ڏيئي سور ستون.

ترائیل، پنجکڑا

۴

چوؤستا

تِرائيل

زندگيءَ تي سوچ ٿورو، زندگي ڪيئن پئي وڃي؟
 هو هليو ويو، هي وڃي پيو، هاڻ ٽنهنجي وار آ،
 جيئن پکي پرديس جا ٿا ديس ڏانهن موٽيو وڃن،
 جيئن سانون منجه بادل ٿا وسيو واپس ورن،
 جيئن سرءُ ۾ پن پيلا ٿا چٽيو پٽ تي پون،
 هاڻ ٻاجهر کي ته ٻوڙي، وٺي وڪوڙي جهار آ،
 وقت ناهي ڪجه ڪري وٺ! ڏس گهڙي ڪيئن پئي وڃي؟
 زندگيءَ تي سوچ ٿورو، زندگي ڪيئن پئي وڃي؟

حسرتون پنهنجون ڪٿي ڪجه هانءَ ۾،
 زندگانيءَ جو سفر پورو ڪري،
 پيا وڃن موٽي مسافر ماڳ ڏي،
 وقت ڪاهيندو وڃي ويراڳ ڏي،
 ٿو چڪي رستو سين کي جهاڳ ڏي،
 جاڳ جلدي پنڌ ڏاڍو آ پري،
 چو اڃا آهين سٽو پيو چانءَ ۾؟
 حسرتون پنهنجون ڪٿي ڪجه هانءَ ۾.

ڪرسي ته ڪم نه ايندڻي، ڪرسيءَ جي لٽ مَرين ٿو!
 برسات جي بهاني، پاڻي ڪٿي ويا هو،
 حالات پيا بدلجن، دشمن پيو خوب ٿاڻي،
 او سنڌ جا وڏيرا! سوچي ته ڏس تون هاڻي،
 تهنجو به هت آله چا، ٿيندو حشر سڀاڻي؟
 ڪيڏو ته ڏس هتي اڄ، ڏاڙو هڻي ويا هو،
 نوٽن سندنو نشو پي، ڪيڏيون نندون ڪرين ٿو،
 ڪرسي ته ڪم نه ايندڻي، ڪرسيءَ جي لٽ مَرين ٿو!

تنهنجي چمن جو منظر، ڪيڏو حسين آهي!
 هي چنڊ هي ستارا، هي رات هي نظارا،
 جنهن ۾ هوا صبح جي، جنهن ۾ پکين جون ٻوليون،
 دل کي ته ڪيئن ڇهن ٿيون، سنڌوءَ جون مست چوليون،
 آ سڀ اکين جي آڏو، ڳوليون ڪٿي ته ڳوليون؟
 چهره هي خوبصورت، هي شام هي ڪنارا!
 تنهنجو ته عڪس آ سڀ، مون کي يقين آهي،
 تنهنجي چمن جو منظر، ڪيڏو حسين آهي!

پورا ڪري نه سگهندين، مسئلا هزار آهن،
 توکي اڃا دنيا جي، آهي خبر نه ڪائي-
 ۽ تو ڏٺا ڪٿي هي، دنيا جا ٻار آهن،
 ٿوري خوشي آ جنهن ۾، غم بيشمار آهن،
 هي دوست مٽ مائٽ، سڀ بي ميار آهن،
 ايڏو نه بي فڪر ٿي، ٿيندين گهڻو توائي،
 ناهي ڪري جو ڪوئي، بيٺي جا يار آهن،
 پورا ڪري نه سگهندين، مسئلا هزار آهن.

موسم بهار آئي، مهڪيا گلاب آهن،
 ليڪن بڻي گلن جي، حالت عجيب آهي!
 ڪنهن جي پري پري کان، پئي ٿي پڪار ٿري،
 آڪاش تي پڪين جي، هرڪا اُڌار ٿري،
 ماني گپي گپي لئه، ٿو ٻار ٻار ٿري،
 هن ديس جي به شايد، قسمت عجيب آهي،
 ۽ سڀ هتي ادورا، ماڻهن جا خواب آهن،
 موسم بهار آئي، مهڪيا گلاب آهن!

ابتدا جي انتها ٿيندي ضرور،
 ڪير سمجھائي ٻيلا انسان کي؟
 زندگانيءَ سان جُڙيل آهي اجل،
 ٿا وڃن اجڙي سڀئي ميلا متل،
 هيءُ ڪنهن هستيءَ جو آهي عمل،
 ڏس خدا جي ضد ۾ شيطان کي!
 جي نه ڄاڻين، آه سو تنهنجو قصور،
 ابتدا جي انتها ٿيندي ضرور.

ڪي خوشيءَ جا لڙڪ پڻ هارڻ ته ڏي!
 روز واکا چو ڪرين پئي بک تون؟
 هاڻ واپس وڃ خدا جي واسطي،
 منٿ منهنجي مڃ خدا جي واسطي،
 ڪو ته پيرو ڀڃ خدا جي واسطي،
 چو اڃا ڏين پئي ڏکيءَ کي ڏک تون؟
 ڪا گهڙي آرام سان گهارڻ ته ڏي!
 ڪي خوشيءَ جا لڙڪ پڻ هارڻ ته ڏي!

نظرن سان ڏس ڇٽائي، نظرون اُڌار آهن،
 ڏس رات جو فلڪ تي، ڪيڏا نه هن ستارا!
 ڌرتيءَ جي پُٺ تي چڻ، ننڍڙا ڪي ٻار آهن،
 ۽ هي سڀئي ستارا، تن جي اُڌار آهن،
 شايد هي دانهن ڪنهن جي، ڪنهن جي پڪار آهن،
 اڳتي به آ گهڻو ڪجهه، ۽ ٻيا به ڪي نظارا،
 ليڪن ڏسي ٿو ڪو ڪو، ڏسندڙ هزار آهن!
 نظرن سان ڏس ڇٽائي، نظرون اُڌار آهن.

روز هر گهر ۾ چراغ ٻرندا هن،
 تون ته رهن ۾ چراغ ٻاري ڏس!
 ڪو مسافر ئي متان وڃي پُلجي،
 ۽ انديري ۾ نه سو وڃي اُلجھي،
 سوجهري ۾ ٿا وڃن سڀئي سلجھي،
 تون نگاهن ۾ چراغ ٻاري ڏس،
 هون ته هر دل منجهه داغ ٻرندا هن،
 روز هر گهر ۾ چراغ ٻرندا هن.

زندگي روز پښي، واک تي نیلام تښي،
 هون ته هرکا ځلي، آه مقل- گاهه بښي،
 خواهشن جو جتي، روز قتلِ عام تښي،
 هاءِ چا، چا نه پيو، چا ته صبح و شام تښي،
 کو ته کنهن جي ته کو، دس هتي پيو نام تښي،
 خواب نيئن منجهان ويا ته پن پن ٿي چڻي،
 آدميءَ جو برو، پيو هتي انجام تښي،
 زندگي روز پښي، واک تي نیلام تښي.

آ وري اڄ گوڙ کنوئين سان وري برسات پښي،
 ڏينهن سانوڻ جا وريا ۽ ڄاڻ موٽيون ڪونجڙيون.
 تو بنا هي سانوئين هرگز نٿيون دل کي وٺن،
 تون اچين ٿي ڪونه ٿو پر يادگيريون ٿيون اچن،
 بوند ڪڪرن مان وسي جئن، تيئن اڪيون ڀرجو وڃن،
 وقت گذري ٿو وڃي سڀ، اڄ گذاريون ڪي گهڙيون،
 آ پرين توکي سڏي هي وصل واري رات پښي،
 آ وري اڄ گوڙ کنوئين سان وري برسات پښي.

پنجڙا

زندگي ۽ موت جي چڪتاڻ آ،
 آدميءَ کي جو اڃا پيڙي پيو،
 وقت جي هر پيڙ ۾ پيڙي پيو،
 هر زخم جنهن جو چٽو اهڃاڻ آ،
 زندگي ۽ موت جي چڪتاڻ آ.

ڪيڏو نه خوبصورت تارن جو ميڙ آهي!
 ڪنهن شهر ۾ پري کان ڄڻ بلب سي ٻرن پيا،
 هڪ ٻي پٺيان ستارا هر هر ائين لڳن پيا،
 ميدان راند تي ڄڻ ٻارن جو ميڙ آهي،
 ڪيڏو نه خوبصورت تارن جو ميڙ آهي!

کڻي پاڻي پنجابي ويا، سُکي ويا واه ۽ ناليون،
چوي سرڪار جيئن توکي، ائين لاتیون کنوین وینو،
مسٽلا حل ڪندس سارا، چڙهي آيس چوین وینو،
ايا ساڳيون ڪرین وینو، وڌیرا! ووت جون ڳالهيون،
کڻي پاڻي پنجابي ويا، سُکي ويا واه ۽ ناليون.

مرڪنڌڙ چهرن مٿان وئي مَر چڙهي،
روح ۾ ڪنهنجي نه راحت آ رهي،
چاهتن جو چنڊ ڪاڏي ويو لهي،
سند ساري ويئي وحشين وَر چڙهي!
مرڪنڌڙ چهرن مٿان وئي مَر چڙهي!

هو رشوت لئه وینو وڏو وات ٽاڙي-
۽ پئسن تي پاڻيءَ به وڪڻي ڇڏي ٿو،
اچي ڪو جي مسڪين آفيس ۾ ٿو،
بکایل بگهڙ جيئن انهيءَ کي ٿو ڏاڙهي،
هو رشوت لئه وینو وڏو وات ٽاڙي.

الاءِ ڇا ايا وینو، اجائي ڳالهه پيو سوچين،
ابن ڏاڏن ڪنان توکي ملي جاڳير ڪيڏي آ،
نه تنهنجي آ نه ڪنهنجي آ، اها ڌرتي خدا جي آ،
ايا چوڻينءَ جي چڪر ۾ پرايو مال پيو سوچين،
الاءِ ڇا ايا وینو، اجائي ڳالهه پيو سوچين!

تون ڪرين وينو بظاهر بندگي،
 ڀروسو توکي گهڻو آ مال تي،
 پر نه سوچيو تو ڪڏهن ان ڳالهه تي،
 ڪيئن گذري ٿي بکيسي جي زندگي،
 تون ڪرين وينو بظاهر بندگي.

وقت تيزيءَ سان پيو وهندو وڃي،
 پوه جهڙين پوئين راتين سان گڏي،
 زندگانيءَ جي اونهاري کي ڇڏي،
 سج سياري جي طرف لهندو وڃي،
 وقت تيزيءَ سان پيو وهندو وڃي.

ڪيئن الاءِ زندگي گذري وئي،
 هن مرڻ کان ڪجهه گهڙيون اڳ به هتي،
 پئي چيو حاصل نه ٿيو جڳ به هتي،
 بس هٿن ۾ ئي سڄي گذري وئي،
 ڪيئن الائي زندگي گذري وئي!

ريل جيئن ڊوڙي ڊڪي پئي زندگي،
 نيٺ اسٽيشن اڳيان رڪجو وڃي،
 تڪ پنهنجو ٿو جتي هرڪو پڄي،
 ڪنهن ڏيئي جي ڄڻ کڻي پئي زندگي،
 ريل جيئن ڊوڙي ڊڪي پئي زندگي.

موت جهڙي چيز هي ڪائي نه آ،
زندگيءَ جي ٿو ختم ٿيڻا ڪري،
پير پنهنجا ٿو جڏهن جنهن وٽ پري،
هت رهڻ لڻ ڪابه شيءِ ڄاڻي نه آ،
موت جهڙي چيز هي ڪائي نه آ.

رهيو ڇو ماڻ ۾ موسيٰ، عجب جي ڳالهه بڻجي ٿي،
ٻڌا هن ٻار کي آخر خضر ماريو ته ڇو ماريو؟
جڏهن تاريخ جي آڏو، کلي ٿو وقت جو پردو،
حقيقت پل هڪڙي جي، صدين جو سوال بڻجي ٿي،
رهيو ڇو ماڻ ۾ موسيٰ عجب جي ڳالهه بڻجي ٿي.

نپايون پيا اڃا هن کي، گلي جو هار بڻجي وئي،
نه ساڳي سا رهي هاڻي، حقيقت هوڏ ۽ هستي،
هلي وئي جهڻ هٿن مان سا، جواني مڙج ۽ مستي،
نه چاهيندي به اڃ آخر، حياتي ٻار بڻجي وئي،
نپايون پيا اڃا هن کي گلي جو هار بڻجي وئي!

دعوت نه ڏي خوشيءَ جي، دردن کي ڏک رسي ٿو،
آخر ڀلا سڪن جو، سورن سان ڪهڙو رشتو؟
تنهنجي ته پيار جو هن، پورن سان ڪهڙو رشتو؟
مس مس سٽا وري تن، زخمن کي ڏک رسي ٿو،
دعوت نه ڏي خوشيءَ جي، دردن کي ڏک رسي ٿو.

تنهنجيءَ خوشيءَ جي مون کي دعوت قبول آهي،
منهنجا ته غم سنمورا ان ۾ شريڪ آهن،
ترڪي خوشيون به اربين، پر سي ڏٺيون مون ناهن،
اڳ وٽ ڪيئن چوان مان، باقي فضول آهي،
تنهنجي خوشي جي مون کي، دعوت قبول آهي.

هاڻي خوشيون نه گهرجن، في الحال غم ئي ڪافي،
جيڪي به ڏک ڏنا تو، تن جو شڪر ڪيان ٿو،
شايد انهيءَ سهاري، جڳ ۾ اڃا جيئن ٿو،
غلطيون به ڪوڙ هونديون، تن جي وٽان ٿو معافي،
هاڻي خوشيون نه گهرجن في الحال غم ئي ڪافي.

تنهنجا ته غم اکين تي، منهنجون خوشيون قبولج!
ڳوڙها گلن تي آهن ۽ مُرڪ آ چپن تي،
مون کي ته يار منهنجي، اونداهه ۾ ڇڏي ڏي،
پر جي مليون به هونديون، سي روشنيون قبولج!
تنهنجا ته غم اکين تي، منهنجون خوشيون قبولج!

ڇو ٿو پڪين کي مارين، تو تي ته بار ناهن؟
پنهنجيءَ چنهب سان جي، داڻو چئون ڇڳن ٿا،
ترتي خدا جي آهي، جنهن تي هلن گهمن ٿا،
يا ڇو اهي بنايل، تنهنجا ته يار ناهن؟
ڇو ٿو پڪين کي مارين، تو تي ته بار ناهن!

ايڏا نه فٿر ڪر تون، مورن ۾ ٿاه پوندو،
بندوق ساڻ ويٺو، ڳيرا تتر تون مارين،
تن کي به ساه توجيئن، ڪُجهه قياس ڪونه ڌارين،
هي سڀ پکي آمن جا، توکي ڳناه ٿيندو،
ايڏا نه فٿر ڪر تون، مورن ۾ ٿاه پوندو.

ايڏو نه قيد ۾ رک، هاڻي ته ڪول پيڇرو!
هيءُ چنڊ جو پياسي، ڪيڏو چڪور آهي،
هن کي هٿان وڃڻ جي، ڪيڏي ولوڙ آهي،
ڏي تون سزا انهيءَ کي، ٺاهيو جنهن گول پيڇرو،
ايڏو نه قيد ۾ رک، هاڻي ته ڪول پيڇرو!

اي چوڪرا اڃا تون، ننڍڙو ته ٻار آهين!
ڇا جي تڪڙ لڳي ٿئي، توکي وڏي ٿيڻ جي،
پنهنجي ته پيءُ وانگي، جلدي جڏي ٿيڻ جي،
ڪهڙو پلا ٻڌائي، ڌرتيءَ تي ٻار آهين،
اي چوڪرا اڃا تون، ننڍڙو ته ٻار آهين!

هي پنهنجن سان جهيڙو، ته جهيڙو آ ڇا جو؟
شَرَم جي اچڻي ها، ٻڏي تون مرين ها،
هُوَ ڌاريا ته سِنڌُو، چُرائي ڪٿي ويا،
هتي پاءُ پاڻيءَ جو بدلو وٺين ٿو!
هي پنهنجن سان جهيڙو، ته جهيڙو آ ڇا جو؟

خود کي ڏکين پيو ۽، ٻئي جا ٿو عيب کولين!
 انسان هن دنيا ۾، هرڪو خطا جو گهر آ،
 چاهي سڀاڻ ٿيڻو؟ بندو ته بي خبر آ!
 پنهنجا گناهه لکائي، ٻي جا گناهه ڳولين!
 خود کي ڏکين پيو ۽، ٻئي جا ٿو عيب کولين!

نيٺ ڪڪرن منجهان، رات ۾ جهم وٺي،
 دل جي صحرا مٽي، تاس پوءِ پي رهي،
 مون گهٽائڻ گهري، پياس پوءِ پي رهي،
 آس پو پي رهي، ڇا ته شبنم وٺي،
 دل جي صحرا مٽي، رات ۾ جهم وٺي.

هت جيئن جو سوال آ،
 ساهه کي هر شئي کڻي،
 موت کان پوءِ ڇا ملي،
 سا اڳيان جي ڳالهه آ،
 هت جيئن جو سوال آ.

زندگي گهارڻ ڏکي ڏاڍي اٿئي،
 ڇو اُجهائين پيو ڏٺي جي لاٽ کي،
 رک روشن تون انهيءَ سان ٻاٽ کي،
 پوءِ وري ٻارڻ ڏکي ڏاڍي اٿئي،
 زندگي گهارڻ ڏکي ڏاڍي اٿئي.

هو رنگ مليو رنگ سان، گلدان ٺهي پيو،
 ڪيڏو نه انهيءَ ۾ هيو، قدرت جو ڪرشمو،
 مالڪ ته بنايو پئي، مٽيءَ مان مجسمو،
 انسوس جو اُن وقت هي، انسان ٺهي پيو،
 هو رنگ مليو رنگ سان، گلدان ٺهي پيو.

نالو لکيئي ته ڇا ٿيو، گهر ۾ رکيئي ته ڇا ٿيو،
 ۽ ماڪ جا ٿڙا هي، جنهن تي وسن پيا ظاهر،
 گل کي نه گل جي خوشبو، ڏيئي سگهين مصور!
 خالي پنو کڻي جي نقشو ڇڏيئي ته ڇا ٿيو!
 نالو لکيئي ته ڇا ٿيو گهر ۾ رکيئي ته ڇا ٿيو.

هر دؤر جو قاضي بڻيو، منصور جو دشمن،
 جنهن سبق هيو سچ جو سڀني کي پڙهايو،
 جنهن رسم هيو جنهن کي، سوريءَ تي چڙهايو،
 منصور بڻيو خود انهي، دستور جو دشمن،
 هر دور جو قاضي بڻيو، منصور جو دشمن.

هي مُلڪ ته ايڏي سينئر آ، ڪجهه ماڻهو کيس هلائين پيا،
 انصاف هتي ڪنهن مردي جيئن، لاوارث ٿي دفنايو ويو،
 قانون هتي ڪنهن نچڻيءَ جي، نوٽن تي روز نچايو ويو،
 رڪ والا اُن جو رقص ڏسي، پوءِ تازيون خوب وڄائن پيا،
 هي ملڪ ته ايڏي سينئر آ، ڪجهه ماڻهو کيس هلائين پيا.

سڀ تو لڻ هن تخليق ٿيون، هي منهنجون ساريون ڪوتائون،
جيون جي وڻ جي ٿاريءَ تي، ڪا آس جي ڪويل ٻولي ٿي،
هي پنهنجي مٿي ٻوليءَ ۾، ڪو راز صدين جو کولي ٿي،
اميد جي گهرين سوچن ۾، هي پٽڪي ويون سڀ ڳولائون،
سڀ تو لڻ هن تخليق ٿيون، هي منهنجون ساريون ڪوتائون.

کڻي اڃ هوا ڪو ته پيغام آئي،
صبح کان وٺي تو اٿڻ جي نه ڪئي آ،
سمهن لڻ ”ستائيل“ سڄي رات پئي آ،
اٿي ڪجهه ڪري وڻ اڃا شام آئي،
کڻي اڃ هوا ڪو ته پيغام آئي.

ڇا ائين سنڌو سڪائڻ ٿو گهرين؟
تون ڪٿي هوندي به ۽ تنهنجي ٻني،
آهه واڳوءَ وات ۾ هر ڪا وٺي،
تون فقط ڪرسي بچائڻ ٿو گهرين،
ڇا ائين سنڌو سڪائڻ ٿو گهرين؟

منهن سياڻي ڏي کڻي ڪهڙو وڃان،
مان ته نيرن جو پيو سوچان اڃان،
تون ملهائين پيو خوشيون نئين سال جون،
خواهشون رهجي ويون سڀ ڪالهه جون.
منهن سياڻي ڏي کڻي ڪهڙو وڃان!

چڏسڻا

حالتن شاعر بنايو، شاعري مون کي ملي،
ڏات جا ٻاري ڏيڻا نئين روشني مون کي ملي،
وقت جي بي رحم رستن هو ملايو موت سان،
پر لکڻ جي لٽ وري نئين زندگي مون کي ملي.

موت آڏو زندگي بيوس بڻي،
عمر ڀر جي بندوق بيوس بڻي،
زندگي ايڏا ته غم آڻي ڪڍي،
هڪ ته ڇا پر هر خوشي بيوس بڻي.

تي چار ڏيهڙا ٿڪ ڀڄي، پوءِ هر ڪو ويندو ديس ڇڏي،
تون مڃي مُسافر يا نه مڃي، پوءِ هرڪو ويندو ديس ڇڏي،
هي ديس نه تنهنجو ديس اٿئي، پر ماڳ اصل پر ديس اٿئي،
جو ڏسندي اکين سان وڃي، پوءِ هرڪو ويندو ديس ڇڏي.

ڇا ڇڏيندي باهه جت آهي ٻري،
ڪاڻ ڇا پر لوهه پي ويندو ڳري،
فرد مرندا فرد ڄمندا پيا هتي،
پر نه ڄمندي قوم جا ويندي مري.

ڌري ڏاڍن ڪنان شايد تڏهن ڪمزور پيو ڳولين،
وڏيرا جيپ ۾ ويهي تتر ۽ مور پيو ڳولين،
ٻڏي ڪنهن ڊيل جي ٻولي، هلائين پيو آڻي گولي،
ڦريو پاڻي ڪڇين ڪوٽو، ٿئين جو چور پيو ڳولين!

وڪ وڪ تي هن واڳون ويٺا،
 پوءِ به ڪنن ۾ جهاڳون ويٺا،
 ماري ڇڏيا مڇ سمورا،
 آس انهيءَ تي جاڳون ويٺا.

رات جا تارا ڏسو ڪيئن پيا لڳن!
 چنڊ جا چارا ڏسو ڪيئن پيا لڳن!
 جن ته موتي ڪي هجن مهراڻ جا،
 هي ڏيئا سارا ڏسو ڪيئن پيا لڳن!

زندگيءَ ۾ ڌار ٿا پئجو وڃن،
 جن جڏي ڪاٿي پراڻي پت هجي،
 ڪونه ٿو ماضي ڪڏهن موٽي اچي،
 بس انهي جا عڪس ٿا رهجو وڃن.

زندگيءَ جا ڏينهن ٿا گذريو وڃن،
 ”اڇ اڱڻ تي“ چؤ پرين کي اي سڪي!
 پنڌ ڪيڏو ڏس ڪري آيا پڪي،
 سي وري واپس وطن اڏريو وڃن.

وقت آڏو چنڊ تارا ٿا جُهڪن،
 پل اُنهي کان ڪيترو ڪيڏو پَڇن،
 وقت جي هي بانسري پُٺي ٿي وڃي،
 ڏس ته ڪيڏا نانگ ڪارا ٿا جُهڪن.

سند سان ايڏي نڳي ڇا لڻ ڀلا؟
 دل ڪرسيءَ سان لڳي ڇا لڻ ڀلا!
 هيئنن به ٿيندو هُونءَ به ٿيندو ٿيو نه ڪجهه!
 پيا هڻن خالي جُهڳي ڇا لڻ ڀلا؟

هي قوم جو آ دشمن، هي آ سپن جو ويڙي،
 هن جي اندر ٻيائي، هن جي آ اک ميري،
 هن جو نسل ختم ڪر، هن کي اصل ختم ڪر،
 هن کي ڪپي ٿي ڪرسي، هن جي مٿي ۾ ٿيري.

ڇا لڻ وٽين وڪامي، ڇو ٿو پيرين سلامي؟
توڪي چوان چنيسر يا ڪو چوان حرامي!
تو آه سر جهڪايو، تو قوم کي لهايو،
سُونهين نٿي ”ستايل“، توڪي اها غلامي.

ماڪ جا ڳوڙها وهائي، چنڊ تارا ٿا رڻن،
ڪنهن نه سمجهو راز چاهي، روز چارا ٿا رڻن،
رات، راتاهو هنيو ڪنهن، ٿي ويون بستيون اجاز،
اڃ ڪلٽي آڪاش هيٺان، بي سهارا ٿا روڻن.

سنگت ساري خدا حافظ!
پنهنجي ياري خدا حافظ!
چمنَ اجڙيو اڏي بلبل،
تٽي ٽاري خدا حافظ!

خزائن ۾ ڳالهيون، گلن جون ڪرين ٿو-
۽ بلبل سان باتيون، خوشين جون ڪرين ٿو،
اڃا آس اکين تہ لائي ٿي ڪانهي،
وري ڳالهه ٻانهن، چين جي ڪرين ٿو!

مند چڙهي وٺي مينهن نه آيو، سڀ ڪجهه ٿو سُنسان لڳي،
رستن تي ڪا روتق ناهي، جهر جهنگ پيو ويران لڳي،
انسانيت جي ڳالهه ڪرين ٿو، انسانيت جي بوءِ ٿي ڪانهي،
ماڻهوءَ ماڻهوءَ کي پيو ڪاٽي، هرڪو پيو حيوان لڳي.

ڪجهه مان چيو وڃان پيو، ڪجهه مان ڏيو وڃان پيو-
۽ پاڻ سان گهڻو ڪجهه، واپس ڪنيو وڃان پيو،
اڄ تائين جو ”ستائيل“، سَمجهي نه ڪو سگهيو آ،
ليڪن سو خال هڪڙو، مان پي ڇڏيو وڃان پيو.

لٽا چنڊ تارا ته راتيون رلي ويون،
اوهان ساڻ ٿيون جي نه باتيون رلي ويون،
ملي موٽ ڪاٽي نه باغن مان جن ڪي،
گهڻو ڏور ڪويل جون لاتيون رلي ويون.

تصوير جي چپن تي تحرير ماڻ ۾ آ،
شايد ائين لڳي ٿو، تصوير ماڻ ۾ آ،
هي ڳالهه ڪير ڳولي، هي راز ڪير کولي!
هرگز هلي نه سگهندي، تدبير ماڻ ۾ آ!

تهري ڪالاباغ ٺهي پيو-
 ۽ هي ٿل ڪئنال ٺهي پيو،
 ڇا جي لاءِ چؤ وڌيرا؟
 تو آ رکيو ڇپ جو روزو؟

سندءِ ابتدا ڀي، پڄاڻي لڳي ٿي،
 لڳي تو ٻڌل سا، ڪهاڻي لڳي ٿي،
 نئون دؤر آيو، نئين شيءِ ٻڌاءِ!
 پراڻي ته هر شيءِ، پراڻي لڳي ٿي.

ختم ٿي ڪهاڻي، ته شروعات ڇاجي،
 بنا ڪجهه چوڻ جي، ملاقات ڇاجي،
 اڌورو هي ناول، اڌورو نظم آ،
 هي جيون جي نالي ۾ سڪرات ڇاجي!

ابتدا کان آدمي آ انتها جي آسري،
 ها سڀئي زندهه رهن ٿا، بس خدا جي آسري،
 هي ٽڪيون ٿيڻا به ساڳيا، سوسي پيڻا اڃا،
 ڪو دوا جي آسري ۽ ڪو دعا جي آسري.

زندگي آهي ڊرامو، آدمي ڪردار آ،
 ڪو وڪامي، ڪو وٺي پيو، هي دنيا بازار آ،
 جنهن تي شاعر ٿو لکي ۽، جنهن کي ڳائي ڳائڻو،
 آدمي اسٽيج تي چڻ گيت آ گفتار آ.

زندگيءَ جي لٽ سهارو، آ ضروري،
 جيئن درياءَ لٽ ڪنارو، آ ضروري،
 ساه ڪمري جي اندر گهٽجي پيو ڏس!
 ڪجهه ٻهر جو پي نظارو، آ ضروري.

ديس مٿان اڄ اونڊاهيءَ جي، ڪاري ڪاري رات ڏٺي مون،
 مينهن ته ڇا پر وري وطن تي، گولين جي برسات ڏٺي مون،
 ڪوئل جي هر ڪوڪ نمائي، سگهيو نه سمجهي ڪوبه ڪهاڻي،
 ڌرتي هوندي پوءِ به اياڻي، لڄندي ڪنهنجي ذات ڏٺي مون.

”سليٽ” جا مقصد

- لائبريرين ڏانهن لاڙو پيدا ڪرڻ
- غير نصابي سرگرمين کي زور وٺائڻ
- تعليمي آهنگن ۾ سهائتا ڪرڻ
- ادب دوستي پيدا ڪرڻ
- سماج مان هر طرح جي تنگ نظري دور ڪرڻ
- ذهني ايڪسرسائيز لاءِ ماحول مهيا ڪرڻ
- انسان جي سڃاڻپ ڪرائڻ

”سليٽ“ اشاعتي شعبي جا
چپايل ڪتاب

• تڌي اُس تڪي چانو
(شاعري)

منصور ملڪ
قيمت: 120 روپيا

• سوچن جي صليب
(اخباري ڪالم)

علي احمد نظاماڻي
قيمت: 80 روپيا

• اکين ۾ الڪا
(شاعري)

امر ساهڙ
قيمت: 150 روپيا

• ڏکوئين اُهيڃاڻُ
(شاعري)

”ستائيل“ سڪندر
قيمت: 150 روپيا

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

آنتي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا بوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرنڊڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڏن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهچن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن ڀڙ ۾ رات ڪيا رازا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، ان ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)